

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет політичних наук
Кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики

Дипломна робота магістра
**СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ПОРТУГАЛІЇ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

Виконав:

студент VI курсу 691м групи
спеціальності 291 «Міжнародні
відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Каленюк Олексій Сергійович

Керівник: к. і. н., доцент

Богданова Тетяна Євгенівна

Рецензент: к. політ. н., доцент

Громадська Наталія Анатоліївна

м. Миколаїв – 2023 рік

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	I-X
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
1.1. Стан наукової розробки проблеми.....	6
1.2. Джерельна база та методи дослідження.....	9
РОЗДІЛ 2. ПРІОРИТЕТИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ПОРТУГАЛІЇ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ.....	13
2.1 Концептуальні засади.....	13
2.2. Співробітництво в цілях розвитку.....	20
3.3. Нові аспекти зовнішньої політики Португалії.....	28
РОЗДІЛ 3. ЄВРОАТЛАНТИЧНИЙ НАПРЯМ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ПОРТУГАЛІЇ.	38
3.1. ЄС.....	38
3.2. Атлантизм у зовнішній політиці Португалії.....	53
3.3. Відносини з Україною.....	62
РОЗДІЛ 4. СПІВРОБІТНИЦТВО ІЗ ПОРТУГАЛОМОВНИМИ КРАЇНАМИ.....	71
4.1 Співтовариство португаломовних країн.....	73
4.2. Бразилія.....	91
4.3. Португаломовні країни Африки.....	102
ВИСНОВКИ.....	123
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	128

ВСТУП

Актуальність теми: Квітнева революція 1974 року ознаменувала початок нової ери у зовнішній політиці Португалії. З переходом країни від диктатури до демократії зовнішня політика зазнала фундаментальних змін і наразі дотримується принципової та прагматичної лінії дій, згідно з якою ціннісно-орієнтовані підходи базуються на конструкті ідентичності країни. Португалія має надзвичайно складну зовнішню політику, врівноважуючи три основних пріоритети: Атлантичний напрям, Європейський напрям та португаломовний світ. Хоча ці пріоритети залишаються цілком актуальними, нинішній уряд запровадив три додаткові виміри, а саме важливість і підтримку португальських громад, інтернаціоналізацію португальської економіки та зміцнення багатосторонності.

Зовнішня політика Португалії є багаторівневою, що вносить нюанси у зовнішньополітичні узгодження за межі традиційного трикутного тематичного фокусу. На двосторонньому рівні зовнішня політика Португалії продемонструвала тенденцію до прагматизму, зосереджуючись на економічній дипломатії як засобі отримання нових ринків та інвестицій, у відносинах із португаломовними країнами Португалія опирається на глибокі культурні та економічні зв'язки з колишніми колоніями в різних багатосторонніх і двосторонніх рамках.

Об'єктом дослідження є зовнішня політика Португалії.

Предметом дослідження є стратегічні напрями зовнішньої політики Португалії у XXI столітті.

Хронологічні межі дослідження 2015 – 2023 роки, каденція чинного уряду соціалістів на чолі з Антоніу Кошта, оскільки в доповнення до пріоритетів зовнішньої політики, визначених після Квітневої революції 1974 року, були запроваджені її три додаткові виміри, а саме важливість і

підтримку португальських громад, інтернаціоналізацію португальської економіки та зміцнення багатосторонності.

У контексті дослідження автор іноді розширює хронологічні межі до Квітневої революції 1974 р. для повноцінного аналізу історичного підґрунтя білатеральних відносин.

Територіальні рамки визначаються логічними межами дослідження. Оскільки зовнішня політика Португалії має три основних пріоритети: Європу, Атлантику та португаломовні країни, територіальні межі дослідження включають ці три регіони.

Мета роботи полягає у з'ясуванні стратегічних пріоритетів зовнішньої політики Португальської Республіки на сучасному етапі.

Для досягнення мети, автор сформулював такі **завдання**:

- З'ясувати стан наукової розробки проблеми в українській та зарубіжній науці;
- Охарактеризувати джерельну базу, методологію та методи дослідження;
- Визначити стратегічні пріоритети зовнішньої політики Республіки Португалія на сучасному етапі;
- Охарактеризувати євроатлантичний напрям зовнішньої політики Португалії;
- Визначити етапи та сучасний рівень португальсько-українських відносин;
- Висвітлити відносини Португалії з португаломовними країнами та з'ясувати фактори впливу на них.

Методи дослідження. У процесі дослідження автором були використані такі загальнонаукові методи, як аналіз та синтез, індукція та дедукція, системний метод. Для написання роботи використовувався діалектичний метод, який передбачає об'єктивне та всебічне вивчення явищ в їх взаємозв'язку та єдності з урахуванням логіки сучасного суспільного розвитку, порівняльний метод. Так, за допомогою порівняльного аналізу було проаналізовано особливості векторів зовнішньої політики Португалії. За

допомогою порівняння встановлено характерні риси португальської зовнішньої політики. Серед спеціально-наукових методів слід виокремити проблемно-хронологічний та метод історизму, який дозволив прослідкувати розвиток зовнішньої політики Португалії в ХХІ ст.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що на рівні дипломної роботи магістра було здійснено аналіз зовнішньої політики Португалії в ХХІ ст. зокрема, її місця у системі сучасних міжнародних відносин.

Практичне значення роботи полягає у науковій та навчальній меті. Праця адресована студентам та аспірантам та. Праця може бути корисна викладачами гуманітарних факультетів при розробці та викладання курсу «Зовнішня політика країн Європи». Також, дослідження кваліфікаційної роботи можуть бути використані, як офіційними органами, так і незалежними представниками (аналітичні центри, тощо).

Апробація результатів дослідження. Частина теоретичних положень та висновків цього дослідження знайшла своє відображення у доповідях на Міжнародній науково-практичній конференції «Ольвійський форум-2023: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі» (Миколаїв, червень 2023 р.), XXV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Могилянські читання – 2022 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний, національний та регіональний аспекти» (Миколаїв, листопад 2022 р.).

Публікації. За темою магістерської роботи опубліковано 3 праці, з них 1 наукова стаття у фаховому журналі та 2 – матеріали наукових конференцій.

Структура роботи відбиває поставлені перед дослідженням цілі та завдання. Загальний обсяг її становить 140 сторінок, з них основного тексту – 127 сторінок. Магістерська робота складається з вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури (116 найменувань українською, англійською та португальською мовами).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки проблеми

Щоб контекстуалізувати структуру та забезпечити її адекватною емпіричною, теоретичною та концептуальною основою, наукова робота починається з критичної оцінки літератури про португальську зовнішню політику.

Дослідження зовнішньої політики Португалії обмежені. Більшість досліджень має соціологічне забарвлення, а вклад від економістів чи політологів зустрічаються рідше. Для об'єктивності дослідження в праці були використані як вітчизняні, так і іноземні джерела.

Дослідження зовнішньої політики Португалії не є популярним у вітчизняним дослідників, є лише окремі публікації Р. Троненка й О. Шарова¹, І. Огнівець² про розвиток українсько-португальських відносин, а також І. Зінька про діяльність Португалії в міжнародних організаціях³.

У роботі Ігоря Зінька «Сучасна позиція Португальської Республіки у міжнародних організаціях»⁴ дослідник акцентує увагу на національних інтересах Португалії та вплив зовнішньополітичних пріоритетів на роботу із міжнародними організаціями. Проаналізувавши ініціативи Португалії, І. Зінько відзначив, що в більшій мірі країна зосереджена на європейських інституціях. Співробітництво із Співдружністю португаломовних країн та в контексті Іbero-американського співробітництва виокремлено, як важливий

¹ Троненко Р. В., Шаров О. М. Паралелі та меридіани співпраці: португальські перспективи України // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2009. Вип. 15. С. 129-134.

²; Огнівець І. Розвиток українсько-португальських відносин в умовах протидії російській гібридній війні // Україна дипломатична. 2021. Вип. 22. С. 311-321.

³ Зінько І. Сучасна позиція Португальської Республіки в міжнародних організаціях // Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини. 2020. Вип. 48. С. 38-54.

⁴ Там само.

пріоритет зовнішньої політики. Метою залучення Португалії до міжнародних організацій є покращення міжнародного іміджу та впливу на глобальну арену.

У контексті досліджень використовувались також навчальні матеріали для студентів українських університетів. Хоча зовнішня політика Португалії не висвітлюється як окремий предмет, але входить в загальний курс «Політика Європейських країн». С. Рудько у своєму підручнику «Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період», досліджував та аналізував як змінювалась зовнішня політика Португалії із початком ХХІ століття та досліджував зміни політичного курсу в залежності від президента.⁵ Ю. Палагнюк у рамках свого курсу розробив підручник «Чотири розширення ЄС у 20 столітті»⁶, де досліджував етапи розширення ЄС, та умови входу до ЄС іншими країнами, серед яких була Португалія.

Більше уваги українськими авторами приділено міграційному феномену Португалії (М. Марцинюк, А. Худолій⁷) та українській діаспорі в іберійських країнах⁸.

У іноземних джерелах велику роль відіграють історичні дослідження. Література в основному висвітлює питання, що стосуються історії переходу Португалії до демократичного режиму та висвітлюють передумови вступу до Європейського Союзу. У своїй роботі «The Portuguese Republic at One Hundred» Річард Гер та Антоніо Коста Пінто⁹ аналізують вплив революцій на

⁵ Рудько С. О. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період: навч. посіб. Острог : Нац. ун-ту «Острозька акад.», 2012. 412 с.

⁶ Палагнюк Ю.В. Чотири розширення ЄС у 20 столітті: Мультимедійний підручник «Управління в ЄС та політика європейської інтеграції». -Режим доступу: <https://eugov.chmnu.edu.ua/>

⁷ Марцинюк М. П. Міграційний феномен Португалії: еміграційно-імміграційний баланс до і після вступу в Європейський Союз (1974–2001 рр.) // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2015. Вип. 22(1). С. 106-112; Худолій А. О. Імміграція в Португалію в ХХІ столітті // Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія : Політичні науки. 2018. № 3. С. 42-47.

⁸ Мачітідзе І.Ю. Інтеграція українських іммігрантів в Іспанії та Португалії в контексті міграційної політики Європейського Союзу : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв, 2012. 20 с.

⁹ Ruiz J. The Portuguese Republic at One Hundred, ed. Richard Herr and António Costa Pinto. *The English Historical Review*. 2016. Vol. 131, no. 550. P. 703–704. URL: <https://doi.org/10.1093/ehr/cew109>

формування пріоритетів держави, досліджують авторитарний режим і його наслідки, а також вивчають труднощі встановлення демократичного режиму в Португалії.

У іноземних наукових роботах Португалія та її багатогранна зовнішня політика часто досліджується у якості посередника у побудові відносин між регіонами Атлантики, Європи та Африки. У дисертації Антоніо Раймундо «The Europeanisation of national foreign policy: Portuguese foreign policy towards Angola and Mozambique, 1978-2010 : extended abstract of doctoral dissertation» автор досліджує історичний вплив на відносини між Португалією та Африкою. Зокрема, у центрі дослідження знаходяться Ангола та Мозамбік. Важливість білатеральних відносин розглядаються через призму важливості побудови відносин Африки із Європейським Союзом. У центрі його дослідження знаходиться модель, де Португалія є медіатором у побудові відносин ЄС-Африка.¹⁰

Н. Е. Феррейра Гомес у своїй статті «The role of Portugal in Euro-Latin American Relations» досліджує важливість Португалії у побудові відносин між Європою та Латинською Америкою. У 1984 році Португалія була де-факто членом європейської політичної співпраці в питаннях пов'язані з Латинською Америкою, надалі під час головування Португалії у ЄС були прийняті ряд договорів та угод, що націлені на поглиблення співпраці між регіонами. Іберо-американська спільнота, ініційована Португалією, на думку автора, є виправданим не тільки через національні інтереси Португалії в регіоні, але також через необхідне посилення свого переговорного впливу в Європі, яка може включити у свою стратегію створення справжнього партнерства з Латинською Америкою. Роль Португалія в європейсько-латиноамериканських відносинах виглядає як посилення цієї стратегії.¹¹

¹⁰ Raimundo A. J. The Europeanisation of national foreign policy: Portuguese foreign policy towards Angola and Mozambique, 1978-2010 : extended abstract of doctoral dissertation. London, 2012. 192 p.

¹¹ Ferreira Gomes N. E. The role of Portugal in Euro-Latin American Relations. URL: <https://www.redalyc.org/pdf/4135/413536166010.pdf>.

У своїй роботі Жозе Магон «The Europeanization of Portugal (1986-2006). A Critical View»¹² досліджував шлях Португалії до Європейського Союзу та акцентував увагу на дослідженні впливу Європейської інтеграції на політику Португалії. У статті розглядаються чотири аспекти європеїзації в Португалія: наслідки інтеграції на національний парламент, вплив структурних фондів державного управління, роль Португалії під час головування в Європейському Союзі в 1992 і 2000 роках та європейська орієнтація зовнішньої політики Португалії. На основі всіх даних автор виділив позитивну тенденцію.

Слід також відзначити праці зарубіжних науковців П. Сеабра та П. Горжао, присвячені взаємодії Португалії з экс-колоніями, зокрема, Анголою, атлантичному вектору зовнішньої політики країни та ін.¹³, а також цікаву колективу монографію, що досліджує сучасну політику Португалії¹⁴.

1.2. Джерельна база та методи дослідження

Оскільки в досліджуваний період було проведено мало глибоких досліджень зовнішньої політики Португалії, значна частина емпіричної роботи базувалася на першоджерелах. Другорядний матеріал був особливо корисним для аналізу широких історичних тенденцій. Однак Португальську офіційну документацію з питань зовнішньої політики може бути важко отримати, тому, що зазвичай мало публікується, або, якщо публікується, доступ до неї може бути ускладнений. За відсутності придатних для використання звітів, що дають детальну і довгострокову перспективу португальської політики, був необхідний певний статистичний аналіз

¹² Magone J. The Europeanization of Portugal (1986-2006). A Critical View. Nasao Defeca. 2006. Vol. 115, no. 3. P. 9–28.

¹³ Seabra P., Gorjão P. Intertwined Paths: Portugal and Rising Angola. SAIPA Occasional Paperю 2011. № 89; Seabra P. Um produto de tempos passados? Portugal e África no domínio político-diplomático // Política Externa Portuguesa e África: Tendências e Temas Contemporâneos. Lisboa, 2019. P. 73-99; Seabra P. A case of unmet expectations: Portugal and the South Atlantic // Portuguese Journal of Social Science. 2014. Vol. 13. № 3. P. 331-346.

¹⁴ The Oxford handbook of Portuguese politics. Jorge M. Fernandes, Pedro C. Magalhães, António Costa Pinto (Ed.)Oxford: Oxford University Press, 2022.

економічних аспектів, таких як зовнішня торгівля та відносини у сфері допомоги для розвитку.

За видовою ознакою походження джерельна база дослідження була розділена автором на чотири групи:

першу групу склали складають офіційні документи глав держав, урядів, міжнародних організацій (міжнародні договори і угоди, офіційні декларації), зокрема, щорічний звіт про участь Португалії в ЄС, підготовлений португальським міністерством закордонних справ¹⁵, був особливо корисним у цьому відношенні, навіть якщо інформація, яку він, як правило, створює, має дуже загальний характер. Португалія активно співпрацює у рамках міжнародних організацій. Цілі сталого розвитку ООН¹⁶ стало одним із пріоритетів зовнішньої політики Португалії. Важливим стало дослідження функціонування Співтовариства португаломовних країн та його статуту¹⁷. Інформація з сайтів Міністерства закордонних справ та Посольств дали загальну характеристику політики Португалії¹⁸.

друга група джерел представлена виступами, промовами політичних та державних діячів, зокрема, офіційні виступи та заяви політичних діячів і державних службовців – стали одним із важливих джерел інформації, щодо планів Португалії у її зовнішній політиці¹⁹. Важливим джерелом дослідження

¹⁵ Portugal's recovery and resilience plan. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resilience-facility/portugals-recovery-and-resilience-plan_en

¹⁶ Asia-Pacific Sustainable Development Goals Outlook. United Nations, 2017. URL: <https://doi.org/10.22617/tcs178699-2>

¹⁷ countries P.-s. Legislação do trabalho nos países de língua portuguesa. [Coimbra] : Coimbra Editora, 2006. 1075 p.

¹⁸ Португалія для України. URL: <https://portugalforukraine.gov.pt/uk/>; Інформація про українську громаду в Португалії // Сайт Посольства України в Португальській Республіці. URL: <https://portugal.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/240-ukrajinci-u-portugaliji/informaciya-pro-ukrayinsku-gromadu-v-portugaliji>.

¹⁹ Minister of Foreign Affairs notes Portugal's strategic role. XXIII Governo – República Portuguesa. 2023. January 4. URL: <https://www.portugal.gov.pt/en/gc23/communication/news-item?i=minister-of-foreign-affairs-notes-portugals-strategic-role>; CorPower Ocean – Oceans of potential in a time of profound change: An interview with Portugal's Minister of the Sea Ricardo Serrão Santos. CorPower Ocean. URL: <https://corpowersocean.com/oceans-of-potential-in-a-time-of-profound-change-an-interview-with-portugals-minister-of-the-sea-ricardo-serrao-santos/>

стала опублікована робота «The Road Ahead – The 21st – Century World Order in the Eyes of Policy Planners», Фондом Олександра де Гужмана (Funag), що був заснований у 1971 році. Фонд, пов'язаний з Міністерством закордонних справ Бразилії, метою якого є забезпечення громадянського суспільства інформацією про міжнародний сценарій та аспекти бразильського дипломатичного порядку денного. Місія Фонду – підвищувати обізнаність щодо питань міжнародних відносин і зовнішньої політики Бразилії. У цій роботі посол Португалії в Бразилії - Педро Санчес да Коста Перейра, визначив основні пріоритети зовнішньої політики Португалії – Європу, Атлантику та португаломовний світ, а також нових інтересах Португалії – співробітництво у цілях розвитку;

до *третьої групи* увійшла інформація з офіційних сайтів органів влади, установ, організацій, зокрема, Інституту Камоенса²⁰

четверту групу джерел складають публікації ЗМІ, новинних сайтів тощо. Інформація з сайтів новин надала інформацію для формування сучасних тенденцій у зовнішній політиці Португалії²¹.

Довідкові та статистичні видання дали змогу оцінити товарообіг із країнами ЄС, Америки та Африки²².

Ці різні джерела доказів були використані у взаємодоповнюючий спосіб.

Методологія і методи дослідження. Для ретельного та поглибленого вивчення зовнішньої політики Португалії. У рамках дослідження був

²⁰ Activity – Camões – Instituto da Cooperação e da Língua. Início – Camões – Instituto da Cooperação e da Língua. URL: <https://www.instituto-camoes.pt/en/activity-camoes/what-we-do/co-operation/activity>; Strategic Concept for Portuguese Development Cooperation 2014-2020 // Instituto Camões. URL: https://www.instituto-camoes.pt/images/cooperacao/conctestratg_eng_v2.pdf

²¹ Німеччина та Португалія продовжать співпрацю для допомоги Україні – Шольц і Кошта // Радіо Свобода. 2023. 19 квітня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-nimechchyna-portugalija-dopomoha-ukrajini/32370994.html>; European military mission to Mozambique approved in June. EU 2021. URL: <https://www.2021portugal.eu/en/news/european-military-mission-to-mozambique-approved-in-june/>

²² Portugal – Exports Of Goods And Services (% Of GDP) – 2023 Data 2024 Forecast 1960-2021 Historical. Trading economics | 20 million indicators from 196 countries. URL: <https://tradingeconomics.com/portugal/exports-of-goods-and-services-percent-of-gdp-wb-data.html>; Portugal's Top 10 Exports and Imports – Tracking Docket. Tracking Docket. URL: <https://www.trackingdocket.com/portugal-top-exports-imports/>

використаний історичний метод, аби сформуванати хронологічну послідовність розвитку зовнішньої політики Португалії та представити загальну картину формування пріоритетів.

Інформація у вигляді сукупності емпіричних тверджень стала основою попередньої схематизації об'єктів. Теоретичними методами, за допомогою яких було розкрито сутність, значення та особливості формування нормативно-правової бази зовнішньої політики Португалії;

Використання порівняльного методу дозволило проаналізувати зовнішню політику у декількох сферах, визначити перспективи та недоліки.

Метод абстрагування, що означає відволікання, під час формування теоретичної частини наукової роботи, допоміг виділити найважливішу частини та встановити залежність від інших факторів. Таким метод використовувався для формування принципового уявлення про сутність об'єктів.

Емпіричний науковий метод, як об'єднаний метод спостереження та порівняння використовувався для розкриття особливостей двосторонніх відносин Португалії.

Діалектичний і абстрактно-логічний методи використовувалися в процесі узагальнення й формування висновків як кожного розділу, так і загалом у роботі, для формування загального уявлення та підсумків роботи.

Метод аналізу та синтезу – це методи наукового дослідження, які використовувались для уявного розкладання цілого на складники та об'єднання окремих частин у ціле. Під час роботи використовувались під час дослідження як теоретичної так і практичної частин. Під час формування теоретичної частини використання елементарно-теоретичного аналізу було зумовлене теоретичними міркуваннями причинно наслідкового зв'язку та виокремлення закономірностей та прогнозування перспектив.

РОЗДІЛ 2

ПРІОРИТЕТИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ПОРТУГАЛІЇ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

До кінця ХХ століття демократія Португалії зазнала значних змін. Після виходу військових з політики та кількох переглядів конституції Португалія прийняла те, що можна було б назвати напівпрезидентською системою, яка обмежила повноваження президента, надавши значні повноваження прем'єр-міністру. Португалія розвинула багатопартійну систему, в якій виникли дві великі партії: соціалісти та соціал-демократи та кілька другорядних. Протягом 1990-х років, як партнер у подальшій європейській інтеграції, Португалія зазнавала великого тиску, щоб відповідати строгим стандартам, процедурам і правилам Європейського Союзу (далі – ЄС). До початку ХХІ століття у внутрішній політиці Португалії відбулись значні зміни: прихід до влади соціалістів у 1995, перехід на єдину валюту Європейського Союзу – Євро, до влади прийшли соціалісти, що обрали новий напрям розвитку Португалії, а також повернення Макао, її останню заморську територію, під владу Китаю. Також, Португалія відзначилася значним покращенням у сфері охорони здоров'я, зв'язку, транспорту, соціального забезпечення та освіти. Нова плюралістична демократія надала громадянам історично безпрецедентні громадянські свободи.

2.1. Концептуальні засади зовнішньої політики Португалії

Основні пріоритети зовнішньої політики Португалії, походять від її геополітичного становища. Перші три осі – Європа, Атлантика і Португаломовний світ – походять від добре відомих географічних та історичних умов. Португалія – європейська країна, але не континентальна. Це, перш за все, атлантична нація. З 1976 року всі уряди включили ці три осі у

своїх програмах. Ці геополітичні чинники стали засадами для побудови зовнішньої політики.

Одним із головним акторів здійснення зовнішньої політики Португалії є міністерство закордонних справ (МЗС). Місія МЗС полягає в розробці, стимулюванні, реалізації та оцінці зовнішньої та європейської політики країни, а також у координації та підтримці інших міністерств у їхньому зовнішньому та європейському масштабі відповідно до їх компетенції.

Метою Міністерства закордонних справ є скерування та керівництво діями Португалії в установах ЄС, двосторонні відносини з іншими державами-членами, а також визначення національних позицій щодо порядку денного та політики Союзу.²³

Політико-дипломатична координація здійснюється спільно з усіма відповідними міністерствами та керівними органами автономних регіонів, представленими в Міжміністерському комітеті з європейських справ (МКЄС). Ця координація також здійснюється завдяки тісному зв'язку з Постійним представництвом Португалії в Європейському Союзі, яке представляє Португальську державу в різних установах ЄС і проводить підготовчі обговорення найважливіших питань перед обговоренням між міністерствами (в одній із різних конфігурацій Ради Європейського Союзу) або між главами держав чи урядів (на Європейській раді). МЗС також представляє Португальську державу в Суді Європейського Союзу.

Вектор напрямку зовнішньої політик Європи, сконцентрований на розбудові та участі Португалії у Європейському Союзі. Участь у європейському будівництві є стратегічним пріоритетом зовнішньої політики Португалії. З моменту вступу до Європейського співтовариства 1 січня 1986 року інтеграція в Європу стала ключовим рушієм розвитку та модернізації країни. Це також допомогло надати країні голос на європейській та світовій арені. На сайті, міністерства закордонних справ Португалії зазначено, що ЄС

²³ What the MFA does. Diplomatic Portal. URL: <https://portaldiplomatico.mne.gov.pt/en/about-us/who-we-are/what-the-mfa-does>

є найбільш амбітним і успішним проектом економічної та політичної інтеграції в історії міжнародних відносин. Організація створила та зміцнила спільноту миру, свободи, демократії та процвітання серед своїх держав-членів, засновану на соціальній ринковій економіці та забезпеченні соціального захисту та добробуту своїх громадян.

ЄС є однією з рушійних сил світової економіки та торгівлі. Це найбільше джерело та одержувач прямих іноземних інвестицій, а також найбільший донор допомоги розвитку. Як глобальний гравець, ЄС є промоутером світового порядку, заснованого на багатосторонності та міжнародному праві, яке охоплює права людини та верховенство права.

Європейське будівництво здійснювалося через окреслення спільних відповідей на загрози, проти яких окремі держави-члени були б безсилі. Зараз ЄС стикається з низкою зовнішніх викликів, таких як міграційні потоки, управління південними та східними районами, а також програми розвитку та клімату. ЄС також має вирішити низку внутрішніх пріоритетів, таких як посилення економічної та соціальної конвергенції між економіками різних держав-членів, основою доданої вартості Союзу, або продовження зусиль для забезпечення того, щоб громадяни бачили ЄС як актив, здатний задовольнити їхні законні бажання та захистити їхні фундаментальні інтереси. Перед лицем цих викликів і пріоритетів,

Португалія, з іншого боку, принесла в ЄС своє трансатлантичне покликання та свій особливий зв'язок з Африкою та португаломовними країнами. Не випадково з ініціативи Португалії відбулися перші саміти ЄС-Африка та ЄС-Бразилія.

У рамках цього порядку денного Португалія повністю взяла на себе зобов'язання держави-члена за допомогою позитивних та мобілізуючих ініціатив. Сфери, на яких він зараз зосереджує свою політичну діяльність, включають:

- Посилення економічного та валютного союзу з метою надання нового імпульсу європейській політиці щодо економічного та соціального зближення;
- Поглиблення реалізації Єдиного ринку, зокрема Єдиного цифрового ринку та Енергетичного союзу;
- Посилення соціального виміру Європи з метою створення Європейської основи соціальних прав;
- Підготовка багаторічної фінансової програми після 2020 року;
- Консолідація ЄС як зони вільного пересування людей;
- Участь у розробці міграційної політики та політики щодо біженців та шукачів притулку;
- Продовження просування інтегрованої стратегії запобігання тероризму та боротьби з ним;
- Участь у процесі євроінтеграції у вимірі безпеки та оборони;
- Участь у переговорному процесі щодо виходу Великої Британії з ЄС;
- Внесок у розвиток Європейської політики сусідства, зосереджуючись на південному та східному кордонах;
- Консолідація та зміцнення відносин ЄС з третіми країнами/регіонами, зокрема в Африці та Латинській Америці;
- Консолідація двосторонніх відносин з європейськими державами, зосереджуючись на розвитку контактах і співпраці залежно від форумів і проблем, які будуть розглядатися. Особливо слід відзначити зміцнення відносин з Іспанією, особливо в рамках двосторонніх самітів і транскордонного співробітництва.²⁴

Важливим аспектом міжнародних відносин Португалії є вихід до моря. З геополітичних, історичних і культурних причин море є ключовим фактором

²⁴ European Affairs. Diplomatic Portal. URL: <https://portaldiplomatico.mne.gov.pt/en/foreign-policy/european-affairs#the-mfa-structure-aimed-at-coordinating-portugal-s-action-in-the-european-union> (date of access: 14.03.2023).

у процесі побудови португальської ідентичності, сприйняття світу та ролі, яку країна відіграє в міжнародних відносинах.

З береговою лінією в 2500 км, виключною економічною зоною в 1,7 млн км², що робить її однією з найбільших у світі, і очікуваним розширенням континентального шельфу до 4,1 млн км², Португалія є лідером у світі, коли справа стосується океан. Крім того, трикутник материка, Азорських островів і Мадейри надає Португалії юрисдикцію над 48% вод, що прилягають до Європейського Союзу, що зміцнює її позиції в європейській атлантичній колонії.

На даний момент морський сектор економіки Португалії становить понад 5% нашого ВВП, близько 5% нашого експорту та 4% робочих місць. Це одні з найвищих значень у державах-членах ЄС, але ми маємо амбітні цілі в нашій Національній океанічній стратегії збільшити внесок блакитної економіки до 7% ВВП і 5,2% від загальної кількості робочих місць до 2030 року. Я вірю, що сектор відновлюваної енергії океану відіграватиме важливу роль у цих стратегічних цілях.²⁵

З цієї точки зору морські справи набувають беззаперечного стратегічного значення для Португалії, особливо тому, що доступ до океанів набувають все більшої ваги на міжнародному рівні, тому сьогодні ці питання поширюються на широку сферу діяльності та торкаються різних компетенцій.

У цьому багатовимірному та дедалі вимогливішому контексті основними пріоритетами зовнішньої політики Португалії у морському вимірі є: захист національних інтересів шляхом координації зовнішньої діяльності держави, узгодження різних аспектів цієї діяльності (політичного та дипломатичного виміру, правового виміру та технічного виміру щодо вузькоспеціалізованих питань).

²⁵ CorPower Ocean – Oceans of potential in a time of profound change: An interview with Portugal's Minister of the Sea Ricardo Serrão Santos. CorPower Ocean. URL: <https://corpowersocean.com/oceans-of-potential-in-a-time-of-profound-change-an-interview-with-portugals-minister-of-the-sea-ricardo-serrao-santos/>

На додаток до цих координаційних завдань, слід зазначити, що в питаннях суверенітету, в яких морські справи мають відношення до зовнішніх дій держави (зокрема, політико-дипломатичний вимір і правовий вимір питань суверенітету), важливу роль відіграє співпраця між різними галузевими структурами, серед яких є Міністерство закордонних справ та Міністерство морської політики.

Моніторинг морських справ, який здійснює МЗС на багатосторонньому рівні, ґрунтується на Конвенції ООН з морського права. У цьому контексті можна спостерігати за функціонуванням органів, створених Конвенцією, які представляють інтереси країни в межах їх сфери дії, як це відбувається зараз щодо процесу оцінки пропозиції щодо розширення португальського континентального шельфу.

Враховуючи важливість моря, Португалія активно працює на міжнародному рівні, зокрема в рамках Організації Об'єднаних Націй, щоб сприяти глобальній мобілізації для захисту океанів і морей, а також для стійкої експлуатації морських ресурсів, підтримуючи зміцнення глобального управління океанами для забезпечення досягнення цієї мети.

У цьому контексті Португалія була однією з країн, яка сприяла встановленню автономної цілі, присвяченої океанам, у Порядку денному сталого розвитку на період до 2030 року, Цілі сталого розвитку 14, на додаток до того, що вона відіграла важливу роль у першій Конференції ООН з океану, будучи разом із Сінгапуром призначеним співкоординатором переговорів щодо підсумкового політичного документу Конференції під назвою « Наш океан, наше майбутнє: заклик до дій».

З іншого боку, відповідно до зобов'язань, взятих у документі «Майбутнє, якого ми хочемо» Конференції ООН «Ріо+20», Португалія підтримує розробку нового міжнародного правового інструменту щодо збереження та сталого використання морського біорізноманіття.²⁶

²⁶ Sen A. K. Democracy as a Universal Value. Journal of Democracy. 1999. Vol. 10, no. 3. P. 3–17. URL: <https://doi.org/10.1353/jod.1999.0055>

У рамках забезпечення зовнішньої політики, Португалія розробляє Національну океанічну стратегію (NOS). Це план дій, головним чином спрямований на економічне, соціальне та екологічне покращення національного морського простору шляхом реалізації галузевих і міжгалузевих проектів, а також існуючих національних стратегічних планів або тих, що готуються.

NOS узгоджується з прогресом міжнародної програми океанів і прагне «сприяти здоровому океану для підвищення сталого блакитного розвитку, добробуту португальського народу та підтвердити Португалію як лідера в управлінні океаном, що підтримується науковими знаннями». організовано навколо 10 стратегічних цілей, які перетинаються з 13 пріоритетними сферами.²⁷

Система морського просторового планування та сумісність різних існуючих і потенційних видів діяльності, які можуть відбуватися в ній, разом із належним адміністративним процедурним спрощенням є ключовими операціями для реалізації NOS 2013-2020 і для створення умов, необхідних для зростання морської економіки та покращення екології та соціальної сфери.

У 2021 році уряд Португалії видав резолюцію Ради міністрів про схвалення Національної океанічної стратегії (NOS) на 2021-2030 роки, програмного документа, що регулює політичні дії, пов'язані з океаном, і закріплює зобов'язання уряду захистити океан і забезпечити сталий розвиток з його численних можливостей.

Отже, можна підсумувати, що пріоритети зовнішньої політики Португалії походять від її геополітичного становища та історичного розвитку. У документах та промовах визначають три основоположні осі для побудови міжнародної політики країни, це – Європа, а саме Європейський Союз, Атлантика – через вихід до моря Португалія активно розробляє як національну

²⁷ 2021-2030 National ocean strategy | IFLR1000. IFLR1000 - The guide to the world's leading financial law firms. URL: <https://www.iflr1000.com/NewsAndAnalysis/2021-2030-National-ocean-strategy/Index/12456>.

так і міжнародну стратегію, щодо морського права, та португаломовні країни, що походить від історично-культурного розвитку.

2.2. Співробітництво в цілях розвитку

Політика розвитку співпраці є ключовим вектором зовнішньої політики Португалії. Він базується на широкому національному консенсусі між основними політичними силами та громадянським суспільством з метою викорінення бідності та забезпечення сталого розвитку країн-партнерів у контексті поваги до прав людини, демократії та дотримання верховенства права.

Співпрацю слід розуміти як інвестицію, а не як витрату, як розвиток, а не допомогу, яка доповнює та зміцнює інші аспекти зовнішньої політики, включаючи економічну дипломатію та зовнішню культурну діяльність, із взаємною вигодою.

Концепція португальської політики співробітництва в галузі розвитку приділяє увагу новим можливостям, національним і міжнародним викликам, а також міжнародним зобов'язанням. Вона має бути узгодженою та корисною для національних інтересів і забезпечувати ефективну та структуровану відповідь на цілі та пріоритети країн-партнерів.

Історично географічними пріоритетами португальської співпраці були португаломовні країни, але стратегічно розглядаються нові географічні зони, такі як Північна та Західна Африка, Латинська Америка та Атлантичний регіон.

Інститут Камоенса – Інститут із мови та кооперації (Camões – Cooperation and Language Institute) відповідає за координацію та нагляд за діяльністю у сфері розвитку та забезпечує представництво та участь Португальської держави в заходах, розроблених міжнародними організаціями, спрямованих на співпрацю та державна допомога на розвиток.

Інститут Камоенса, просуває, фінансує, співфінансує, а також реалізує десятки програм і проектів у кількох країнах-партнерах, переважно

португаломовних країнах і Тимор-Лешті, у кількох областях. Ці втручання впливають із пріоритетів і доданої вартості, створених Португальською кооперацією, відповідаючи на стратегії, визначені партнерами.

Як основну місію Інституту визначено декілька головних аспектів:

- Пропонувати та впроваджувати португальську політику співпраці;
- Координувати діяльність співробітництва, організовану іншими державними установами;
- Пропонувати та впроваджувати політику освіти та розповсюдження португальської мови та культури на міжнародному рівні;
- Забезпечити управління португальською освітньою мережею за кордоном у початковій, середній та вищій освіті;
- Підтримувати наймання місцевих викладачів за кордоном у партнерстві з вищими навчальними закладами та міжнародними організаціями;
- Сприяти інтернаціоналізації португальської культури.

Інститут Камоенса, відповідає за управління (у дуже тісній координації з принципами та настановами національної зовнішньої політики) координацію та нагляд за діяльністю з розвитку кооперативів, а також за представництво та участь португальської держави в діяльності міжнародних організацій, пов'язані зі співробітництвом і допомогою розвитку.

Португальська співпраця активна в цих трьох основних сферах:

- 1) Співпраця для розвитку,
- 2) Освіта та усвідомлення розвитку,
- 3) Гуманітарна та екстрена допомога.

Є дві основні сфери втручання: управління, верховенство права та права людини, а також людський розвиток і суспільне присвоєння в усьому світі. Далі вони розбиті на вісім пріоритетних областей: (i) інституційна спроможність (ii) безпека та розвиток (iii) освіта та наука (iv) охорона здоров'я (v) навколишнє середовище, екологічне зростання та енергетика (vi) розвиток сільської місцевості та моря (vii) соціальний захист та інтеграція та (viii) приватний сектор. На додаток до цих традиційних сфер співпраця Португалії

включає два кластери стратегічної діяльності: безпеку та оборону, а також енергетику та навколишнє середовище.

З метою підвищення ефективності своєї діяльності португальське співробітництво здійснюється відповідно до фіксованого набору принципів, що включають :

- Узгодження з цілями міжнародного порядку денного співробітництва в галузі розвитку;
- Сприяння політиці узгодженості та ефективного розвитку.
- Інвестиції в сфері втручання, які виграють від співпраці з Португалією, такі як розбудова інституційного потенціалу та навчання середнього та вищого керівництва;
- Концентрація допомоги в пріоритетних сферах через програми, проекти та заходи великого масштабу та з більшою видимістю, узгоджені з центральними сферами зовнішньої політики та новими міжнародними керівними принципами, і відповідають міжнародним правилам і передовій практиці, в зокрема Комітету сприяння розвитку Організації економічного співробітництва та розвитку;
- Відмова від ініціатив щодо надання допомоги, замість цього участь у проектах, спрямованих на розвиток людського та інституційного потенціалу для сприяння розвитку торгівлі та інвестицій;
- Спільні зусилля з країнами-партнерами для встановлення нового циклу відносин із більшою відповідальністю в межах дипломатичної мережі Португалії;
- Перехід до логіки співфінансування на національному, європейському та міжнародному рівнях як у державному, так і в приватному секторах шляхом використання нових та різноманітних джерел фінансування та партнерства з делегованим співробітництвом та створенням консорціумів з національними та/або закордонні організації (державні та приватні, змішування та тристороннє співробітництво);

- Участь суб'єктів господарювання, науковців та громадянського суспільства;
- Активне залучення до існуючих у країнах-партнерах механізмів координації та розподілу праці.
- Посилення систематичної оцінки втручань, беручи до уваги очікувані результати та визначені стратегії виходу.

Спрямоване на пріоритети та цілі двостороннього співробітництва, португальське багатостороннє співробітництво сприяє налагодженню партнерства та синергії діяльності, розробленої в певних рамках, зокрема Організації Об'єднаних Націй, Європейського Союзу, Організації економічного співробітництва та розвитку, Співдружності португаломовних країн та Іbero-американської конференції.²⁸

У Стратегічній концепції розвитку співпраці Португалії на 2014-2020 рр. виділені виокремлені важливі аспекти розвитку політики співробітництва. Де визначено, що португальська співпраця з метою розвитку має бути розроблена та реалізована як інструмент зовнішньої політики Португалії.

Основна мета португальського співробітництва в галузі розвитку в рамках португальської зовнішньої політики, полягає в тому, щоб сприяти викоріненню бідності та сталому розвитку в контексті поваги до прав людини, демократії та верховенства права в країнах-партнерах. У цьому контексті діють основні чотири принципи:

- 1) **Узгодженість/координація.** Для посилення узгодженості політики розвитку та координації, моніторинг і діалог між партнерами, а також взаємодоповнення дій і партнерства.
- 2) **Концентрація.** Надавати географічний та галузевий пріоритет більшим програмам структурного характеру, відповідно до стратегічних пріоритетів, визначених з країнами-партнерами.

²⁸ Activity - Camões - Instituto da Cooperação e da Língua. Início - Camões - Instituto da Cooperação e da Língua. URL: <https://www.instituto-camoes.pt/en/activity-camoes/what-we-do/co-operation/activity>

- 3) **Право власності.** Розробка проекту має базуватися на розвитку потенціалу та стійкості, в рамках документа про потенціал.
- 4) **Партнерство.** Диверсифікація партнерства, в тому числі через тристороннє співробітництво та нові джерела фінансування, з метою спільного використання потенціалу та ресурсів і залучення двосторонніх і багатосторонніх фондів.

Розвиток визначається як основний принцип португальської співпраці в галузі розвитку.

Відповідно до найкращої міжнародної практики визначення та формулювання проектів гарантує, що проекти, які підтримуються, є актуальними та узгодженими з політикою партнера та проблемами, які вирішуються, а також те, що запропоноване втручання буде здійсненним, корисним та ефективним.

Специфіка португальського співробітництва в галузі розвитку впливає з особливих культурних та емоційних зв'язків португаломовними країнами, а також зі схожими історичними, культурними, мовними та правовими джерелами.

У цьому контексті португальська мова – як спільна спадщина та глобальна мова – має значний економічний потенціал, оскільки нові полюси зростання, ресурси та ідеї думають і говорять португальською.

Португальськомовні країни налічують 250 мільйонів людей на чотирьох континентах, де зростає політичний та економічний вплив. Ця спільнота представляє близько 4% світового валового внутрішнього продукту (ВВП).

Частиною визнання важливості культури для побудови мультикультурних суспільств, які здатні розвивати та цінувати свої специфічні культурні особливості на міжнародному рівні, є важливість сприяння спадщини та мистецтво в усіх його формах.

Тому політику співробітництва в галузі розвитку слід також сприймати як рушійну силу партнерства та для реалізація нових проектів із залученням громадян та бізнесу навколо взаємної вигоди.

Португалія не може бути байдужою до еволюції інституційних установок і повинна брати участь у моніторингу в реальному часі змін як у політиці розвитку ЄС, так і в інституційних рамках інших держав-членів ЄС які стратегічно підтримують залучення нових учасників співпраці (наприклад, приватний сектор) і сприяють синергії з інвестиціями та торгівлею.

Португальська співпраця в галузі розвитку є частиною все більш складної та взаємопов'язаної міжнародної діяльності та національних контекстах, які вимагають нової стратегії для вирішення нових викликів і можливостей.

З одного боку, світова фінансова криза підкреслила вразливість цієї взаємозалежності, у загальному зменшенні офіційної допомоги розвитку та інших потоків, таких як прямі іноземні інвестиції та грошові перекази.

Усередині країни ця ситуація створює серйозну проблему для досягнення мети розподілу 0,70% валового національного доходу для офіційної допомоги розвитку до 2015 року, як колективно схвалено ЄС у Монтерреї.

Тому стає все більш актуальним встановлення та закріплення нових методів роботи та об'єднання зусиль кількох дійових осіб, у рамках колективних зусиль для послідовного та поступового зближення до встановленої мети.

Крім того, необхідні подальші зусилля для сприяння кращій координації, синергії та взаємодоповнюваності між різними португальськими учасниками співпраці, а також для виконання зобов'язань щодо ефективності допомоги, викладених у принципах Паризької декларації (2005) і підкріплених Аккрським планом дій (2008) та Пусанською декларацією (2011), яку схвалила Португалія.

Паризька декларація (2005) — це практична, орієнтована на дії дорожня карта для покращення якості допомоги та її впливу на розвиток. У ньому передбачено низку конкретних заходів із впровадження та встановлено систему моніторингу для оцінки прогресу та забезпечення того, щоб донори

та реципієнти відповідали один одному за свої зобов'язання. Паризька декларація окреслює наступні основні принципи для підвищення ефективності допомоги:

- Відповідальність: країни, що розвиваються, встановлюють власні стратегії зменшення бідності, покращують свої інституції та подолають корупцію.
- Узгодженість: країни-донори дотримуються цих цілей і використовують місцеві системи.
- Гармонізація: країни-донори координують, спрощують процедури та обмінюються інформацією, щоб уникнути дублювання.

Важливими аспектами Паризького договору 2005 року є Результативність та взаємна відповідальність. Результативність: Країни, що розвиваються, і донори зосереджуються на результатах розвитку. Взаємна відповідальність: донори та партнери відповідають за результати розвитку.²⁹

Аккрський план дій 2008 року розроблений для зміцнення та поглиблення впровадження Паризької декларації, Аккрський план дій підбиває підсумки прогресу та встановлює порядок денний для прискореного просування до Паризьких цілей. Він пропонує наступні чотири основні сфери для вдосконалення:

- 1) Власність: Країни мають більше впливу на свої процеси розвитку завдяки ширшій участі у формуванні політики розвитку, більш сильному лідерству в координації допомоги та більш широкому використанню систем країни для надання допомоги.
- 2) Інклюзивне партнерство: усі партнери, включаючи донорів у Комітеті сприяння розвитку ОЕСР та країни, що розвиваються, а також інші донори, фонди та громадянське суспільство, беруть повну участь.
- 3) Надання результатів: допомога зосереджена на реальному та вимірному впливі на розвиток.

²⁹ Paris Declaration and Accra Agenda for Action - OECD. URL: <https://www.oecd.org/dac/effectiveness/parisdeclarationandaccraagendaforaction.htm>

4) Розвиток спроможності – для формування здатності країн керувати власним майбутнім – також лежить в основі плану.³⁰

У висновках Стратегії розвитку співробітництва підкреслено, що незважаючи на масштаби та ресурси співробітництва в галузі розвитку, передбачається, що воно є надмірно централізованим. Така модель потенційно може перешкодити здатності діяти в країнах-партнерах у середньо- та довгостроковій перспективі.

Співпраця буде більш успішною, якщо роль посольств буде збільшена – зокрема, людські ресурси, призначені для співпраці в галузі розвитку – включно з визначенням пріоритетів, та моніторингом прийнятих рішень і проектів.

Необхідні інвестиції для забезпечення національних інтересів, а також структурована відповідь на пріоритети країн-партнерів. Менша кількість ресурсів не повинна призводити до зменшення амбіцій або зниження якості. Успіх Стратегічної концепції ґрунтується на її здатності просувати та досягати трьох основних цілей:

- Розвивати Інститут Камоенса, як орієнтир у спрямуванні політики співробітництва в галузі розвитку;
- Підтримувати партнерів португальської співпраці в галузі розвитку, прагнучи прийняти єдиний стратегічний підхід у пріоритетних країнах і секторах;
- Підвищувати обізнаність та інформувати громадянське суспільство та осіб, які приймають рішення, про актуальність співпраці з метою розвитку, демонструючи переваги та додану цінність цих інвестицій.

Беручи до уваги розвиток та динаміку на національному та міжнародному рівнях, Стратегія розвитку співробітництва повинна сприйматися як відкритий і гнучкий документ, який дозволяє оновити мислення, адаптацію та узгодження загальної політики співпраці, що

³⁰ Paris Declaration and Accra Agenda for Action - OECD. URL: <https://www.oecd.org/dac/effectiveness/parisdeclarationandaccraagendaforaction.htm>

забезпечить фундаментальне керівництво для майбутнього розвитку зовнішньої політики Португалії.

Отже можна підсумувати, що співробітництво в цілях розвитку є важливим аспектом зовнішньої політики Португалії. У Стратегічній концепції розвитку співпраці Португалії на 2014-2020 рр. виділені виокремлені важливі аспекти розвитку політики співробітництва. Де визначено, що португальська співпраця з метою розвитку має бути розроблена та реалізована як інструмент зовнішньої політики Португалії. Основні принципи стратегії базуються на міжнародно-правових документах, таких як Паризький договір 2005 року, та зосереджені на координації, сприяння співробітництві, гнучкості, відповідальності та гармонізації.

2.3. Нові аспекти зовнішньої політики Португалії

У 2018 році The Alexandre de Gusmão Foundation (Funag) випустили збірник «The Road Ahead The 21st-Century World Order in the Eyes of Policy Planners» у якому Педро Санчес да Коста Перейра визначив основні нові аспекти зовнішньої політики Португалії. П. Перейра підкреслив, що зовнішня політика Португалії стикається зі складними виклики, які, однак, можуть також створювати можливості. Деякі з них пов'язані до відомих і передбачуваних глобальних тенденцій і подій, а інші виникають через невіршені точки напруги.

Хоча основні пріоритети залишаються цілком актуальними, нинішній уряд запровадив три додаткові виміри, а саме важливість і підтримку португальських громад, інтернаціоналізацію португальської економіки та зміцнення багатосторонності.

Міністр закордонних справ Португалії Жоау Гомеш Кравінью заявив, що «саме в часи міжнародної турбулентності нам найбільше потрібно

працювати над якостями та стратегічними активами, які, на щастя, ми маємо в нашій зовнішній політиці»³¹.

Незважаючи на економічне зростання в 1990-х роках, високий рівень безробіття зберігався доволі довгий час. Політичних лідерів також хвилювали триваюча бідність у сільській місцевості та містах, зростання розриву між багатими та бідними, неефективність управління та праці. Крім того, занадто велика частка населення Португалії старше 40 років мала низьку формальну освіту, і Португалія залишалася однією з найбідніших країн Західної Європи.

Захист історичної спадщини Португалії став серйозною проблемою; Економіка Португалії частково залежала від туризму, але її крихке довілля опинилося під загрозою через вплив туризму, розростання міст і неспроможність обмежити та контролювати забруднення повітря, води та ґрунту, спричинене зростанням і розвитком. Дедалі більша депопуляція внутрішніх сільських районів, частково результат урбанізації та міграції з села в місто, викликала серйозне занепокоєння. Сільські та провінційні райони Португалії відчували постійну втрату населення до міських районів, таких як Великий Порту, Коїмбра, і Лісабон. Цей рух ще більше заважав сільському господарству, яке зіткнулося з жорсткою конкуренцією з боку інших країн ЄС, і обмежував доступність освітніх, медичних і соціальних послуг у сільській місцевості. Оскільки Португалія дедалі більше перетворювалася на міське суспільство, політичні лідери намагалися досягти балансу між зростанням і розвитком (модернізація) і необхідністю захисту споживачів, суспільних інтересів і рідкісного, але вразливого середовища.³²

З 1988 по 2000 роки Португалія відзначала багато історичних подвигів. Зокрема, уряд спонсорував відзначення португальських досліджень, зокрема 500-річчя подорожі Бартоломеу Діаша, і заснування Бразилії Педро

³¹ Minister of Foreign Affairs notes Portugal's strategic role. XXIII Governo - República Portuguesa. URL: <https://www.portugal.gov.pt/en/gc23/communication/news-item?i=minister-of-foreign-affairs-notes-portugals-strategic-role>

³² Catherine Delano Smith, Marion Kaplan, Ilídio Melo Peres do Amaral. Portugal | History, Flag, Population, Cities, Map, & Facts. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/place/Portugal>

Альваресом Кабралом у 1500 році. У 1998 році в Лісабоні відбулася Всесвітня виставка (Ехро '98), яка також відзначала 500-річчя прибуття Васко да Гами в Азію після відкриття ним водного шляху з Європи. Коли святкування закінчилися та розпочалося ХХІ століття, багато хто задавався питанням, як нова Португалія сприйме свою національну традицію та який вплив європейська інтеграція матиме на самооцінку країни та національну ідентичність.

Стосовно підтримки португаломовних громад необхідно доповнювати та взаємно посилювати три основні елементи: економічна дипломатія, зовнішня культурна акція та політика розвитку співпраці; останній розглядається як важлива інвестиція як для країн-партнерів, так і для Португалії, оскільки:

1. Зміцнює потенціал країн та інституцій у життєво важливих сферах людського розвитку;
2. Він сприяє належному врядуванню, демократії та зміцненню верховенства права;
3. Це приносить динамізм місцевій економіці та сприяє економічному зростанню через зміцнення національного підприємницького сектору та залучення прямих іноземних інвестицій, які можуть сприяти збільшенню міжнародна інтеграція.³³

Португальські громади продовжують рости та диверсифікуватися. Основна мета, природно, сприяти їхньому добробуту та безпеку та сприяти якісній та змістовній інтеграції в країні перебування, зберігаючи при цьому своє португальське коріння і пам'ять. Щоб зрозуміти вимір цього явище, яке ми повинні взяти до уваги, що Португалія має десять спільнот із понад 120 000 людей, розкиданий на трьох континентах (Європа, Африка і Америки), на додаток до відповідних популяцій в Азії та Океанії.

³³ Strategic Concept for Portuguese Development Cooperation 2014-2020: Governo de Portugal. 2018 – 42p.

Значення португальських громад за кордоном повною мірою виправдовує, що вони вважаються автономною віссю португальців. Вони стають все більш різноманітними і неоднорідними (Португалія зараз пропонує консульські послуги в 148 країнах) і створюють додаткові виклики для зовнішньої політики країни до його зміни профілю та подальшої зміни очікувань щодо ролі держави. Більше того, у разі великих і географічно розосереджених спільнот, майже неминуче, у будь-який момент часу принаймні один із них може постраждати від природних, людських, або політичних криз, на якій португальська зовнішня політика покликаний діяти. Потреби португаломовних спільнот передбачає розуміння їх неоднорідності, їх різне походження та їхні очікування. Це також передбачає широку і постійну близькість, незважаючи на географічну розпорошеність, і розуміння конкретного контексту кожної спільноти.

Водночас управління консульської служби має стати набагато вимогливішим і складнішим. Португалія прагнула надавати консульські служби, здатні реагувати – в тому числі шляхом використання технологічних засобів – для повсякденних потреб громадяни Португалії, які проживають за кордоном. Зусилля моніторингу, в його політичний, соціальний та економічний виміри є постійним. Економічний і соціальні кризи, ситуації серйозної незахищеності або інші ситуації вимагають ретельного моніторингу, докладного аналізу територій, де ці спільноти живуть і зосередження політико-дипломатичних зусиль.

Важливо також виокремити величезну політичну, культурну та економічну роль португальських спільнот за кордоном. Ці спільноти, як правило, добре інтегровані у свої суспільства – у багатьох випадках, є другим і третім поколінням – і створюють привілейовану мережу для сприяння інвестиціям і торгівлі, для поширення португальської мови і культури, а також для зміцнення політичних зв'язків між держави. Португалія активно прагне створити структури, які приймають перевагу цього потенціалу і добре усвідомлює, у своїй зовнішній дії, що добре інтегрована спільнота в

приймаючій країні часто дуже важливі для переслідування та захисту португальських інтересів.

Новим аспектом зовнішньої політики Португалії є інституалізація. Португалія все більше стає глобальною нацією. Португальський експорт, на який у 2005 р. припадало 27% ВВП країни, на даний момент представляють 43% (2017). Експорт товарів і послуг (% від ВВП) у Португалії становив 41,59% у 2021 році, відповідно до збірки показників розвитку Світового банку, складеної з офіційно визнаних джерел.³⁴

Якщо виключити Євросоюз, наша основна п'ятнадцятка експортні ринки включають США, Анголу, Бразилію, Китай, Марокко, Швейцарія. Нещодавно Португалія досягла а чудовий торговельний баланс і варта уваги диверсифікація торгових партнерів.

Протягом останніх десятиліть португальська економіка ставала все більш інтернаціональною, з різким прискоренням цього процесу в останні роки. Зіткнувшись із зовнішньою структурою, яка характеризується взаємозалежними економіками та глобалізованими ринками та конкуренцією, інтернаціоналізація є неминучою, і компанії змушені прийняти стратегії, які забезпечують як їхню конкурентоспроможність на більш широкому ринку, так і переваги в ланцюжку вартості продукту. Експорт — це спосіб зменшити залежність малих і середніх підприємств від внутрішніх ринків, що зміцнює їхню конкурентоспроможність і сприяє їх довгостроковій стійкості. Продаж товарів і послуг за межами національної географії тягне за собою додаткові ризики порівняно з внутрішнім ринком, оскільки передбачає транскордонну економічну діяльність. Це вимагало від компаній знання різних етапів цього процесу та викликів, які він породжує. Зростання світової торгівлі є можливістю для постійного збільшення португальського експорту, Інтернаціоналізація була стратегічною метою для Португалії, яку давно

³⁴ Portugal - Exports Of Goods And Services (% Of GDP) - 2023 Data 2024 Forecast 1960-2021 Historical. TRADING ECONOMICS | 20 million INDICATORS FROM 196 COUNTRIES. URL: <https://tradingeconomics.com/portugal/exports-of-goods-and-services-percent-of-gdp-wb-data.html>

переслідує МЗС і концептуалізувала приблизно два десятиліття тому в терміні «економічна дипломатія». Завдяки міжнародній мережі, якою керують Міністерство закордонних справ та Португальському агентству з інвестицій та зовнішньої торгівлі, що постійно координує свою діяльність, Португалія проводить активну стратегію інтернаціоналізації, підтримуючи національні компанії за кордоном та сприяючи іноземним інвестиціям у Португалії. Це досягається за допомогою різноманітних засобів, таких як економічні, комерційні та податкові угоди та конвенції, або просування іміджу країни та продуктів за кордоном, або навіть створення мереж, які можуть захистити зовнішньополітичні інтереси. У цій сфері, особливу увагу слід приділити ролі португальських громад у просуванні довірчих та комерційних відносин між Португалією та країнами їхнього проживання, а також в інвестиціях у Португалії. Присутність і вага португальської мови на всіх континентах також є елементом, який зближує культури, сприяючи інтернаціоналізації та інтеграції португаломовних економік, що необхідно сприяти та заохочувати.

З точки зору національної державної політики, особливу увагу також слід приділити ініціативам, розробленим Португальським агентством з інвестицій та зовнішньої торгівлі, які сприяють інтернаціоналізації португальських компаній та їх експортній діяльності, включаючи, але не обмежуючись, через індивідуальні зустрічі з делегатами, які пропонують компаніям індивідуальні консультації, інформацію та поради щодо бізнес-середовища, інформаційні сесії, семінари з експертами, а також через організацію та сприяння участі в міжнародних виставках.³⁵

Ці тенденції, які випливають переважно з динамізму секторів економіки та бізнесу, однак, не є повністю незалежний від настанов і дій португальської іноземної політики. Держава не замінює португальських підприємців і їхні варіанти, але активно прагне відкрити шляхи та встановити найкращі умови для успіху португальських економічних операторів

³⁵ About Us. aicep Portugal Global. URL: <https://www.portugalglobal.pt/EN/about-us/Pages/about-us.aspx>

Інтернаціоналізація не тільки спрямована на експорт у класичному розумінні, але також і на інші сфери як мова. Зовнішня політика покликана встановлення зв'язків і прагнення створити довгострокові - тривалі зв'язки. Двосторонні діалоги на регулярній основі, при на політичному рівні зі збільшенням кількості партнерів сприяти цій інтернаціоналізації. Португалія прагне бути все більш присутньою у зростанні кількості пробілів. Країна запроваджує зовнішню політику інтернаціоналізації задля розвитку процвітання та зростання. Найбільшим значення для Португалії є сприяння міжнародної стабільності, повага до чітких загальноприйнятих правил і створення стабільності та безпеки, тому є.

Зміцнення багатосторонності також відноситься до нових аспектів зовнішньої політики Португалії.

Португалія розглядає багатосторонність як необхідну умову для встановлення та підтримки міжнародного порядку. Зміцнення багатосторонності повинно бути засновано на примиренні та повазі міжнародних правил. Португалія є членом майже всіх основних міжнародні організації. Усвідомлює, що, співпрацюючи з інших міжнародних партнерів у досягненні сумісних цілей, країна набуває ваги та впливу, а також здатна максимізувати присутність і вплив і подолання проблем.

Враховуючи численні виклики на міжнародному рівні, Португалія активно просуває багатосторонність. Це одночасно є характеристикою зовнішньої політики Португалії та головною метою зовнішньої діяльності. Звідси те значення, яке надає Португалія ООН як центральний елемент багатосторонніх дій у питаннях, що становлять міжнародний порядок денний мають велике значення для Португалії, включно з встановленими Цілями розвитку, серед яких: зміна клімату, міграція, захист біженців, морські проблеми та стале використання океанів. Португалія досягла великих успіхів у багатосторонній сфері. Країну тричі обирали до ООН Рада Безпеки.

Таким чином Португалія створює імідж на міжнародній арені, як країна без корисливого національного інтересу, здатного і готові зрозуміти та

висловити свої занепокоєння, залишаючись відданий сприянню загальному благу та повазі для міжнародних правил. Це загальне сприйняття є результатом ефективної зовнішньої політики, яка зміцнює багатосторонність, базується на цінностях і розвитку діалогу. Таким чином Португалія здобула присутність у глобальному масштабі.

Сприяння багатосторонності в усіх вимірах зовнішня політика Португалії та активна участь країни в найбільш актуальних міжнародних організаціях, головним чином у рамки Організації Об'єднаних Націй, складають структурні і визначення основ зовнішньої політики Португалії.

Португалія створила хорошу мережу морських шляхів, якими товари та продукти імпортуються та експортуються в різні частини світу у великих кількостях. Багата португальська культура та спадщина привабили багатьох інвесторів для створення нових виробництв у цьому регіоні. Наявність сировини та кваліфікованої робочої сили робить це місце унікальним для створення нових підрозділів обробної промисловості. Завдяки величезному зростанню та розвитку, закордонна та міжнародна торгівля в Португалії процвітає в останні роки.

Дохід Португалії від експорту та імпорту продукції в 2019 році склав 67 064 074 000 доларів США та 89 541 378 000 доларів США (приблизно). У 2020 році номінальний ВВП становив 222 мільярди доларів США. Прибуток від експорту та імпорту послуг у 2017 році склав 32,8 мільярда доларів США та 15,6 мільярда доларів США . Усе це призвело до значного зростання прибутків у Португалії за останні роки, а також допомогло встановити зв'язки з міжнародними галузями промисловості. Це допомогло Португалії встановити дружні відносини з іноземними державами та сприяло закордонній торгівлі.³⁶

Важливим новим аспектом зовнішньої політики Португалії є збільшення кількість мігрантів через конфлікти, які відбуваються у світі. Кількість іммігрантів у Португалії зросла майже на 70 відсотків за останні п'ять років,

³⁶ Portugal's Top 10 Exports and Imports - Tracking Docket. Tracking Docket. URL: <https://www.trackingdocket.com/portugal-top-exports-imports/>

стрімко зростаючи навіть під час пандемії. Більш ніж удвічі більше іммігрантів отримали тут дозвіл на проживання в 2020 році.

Оскільки громадяни ЄС мають право жити і працювати в усіх державах-членах, Португалія втрачає багатьох своїх громадян через вищі зарплати в таких країнах, як Франція та Німеччина, і покладається на дешеву робочу силу з-за кордонів ЄС, щоб зберегти свою економіку. Результатом є імміграційна політика, яка є однією з найбільш поступливих у Європі.

Цю політику надання дозволу на проживання іммігрантам, які знайшли роботу незалежно від того, як вони прибули, можна простежити з 1986 року, коли Португалія приєдналася до ЄС і фонди розвитку з Брюсселя розв'язали будівельний бум. У той час іммігранти не могли подати заяву на проживання всередині країни, хоча понад 200 000 незадокументованих працівників були легалізовані через періодичні амністії протягом наступних десятиліть. У 2007 році уряд створив офіційний механізм, який дозволяє іммігрантам подавати документи на проживання, як тільки вони знаходять роботу.

Як тільки вони стають легальними жителями, іммігранти можуть подати заявку на приєднання своїх сімей. Діти, народжені тут від іммігрантів, автоматично стають португальськими громадянами, якщо один із батьків був легальним резидентом протягом року. Дотягніться до п'яти років легального проживання, і іммігранти зможуть подати заявку на отримання власного португальського паспорта — це один із найкоротших періодів натуралізації в Європі.

Жителі Південної Азії є найшвидше зростаючою групою іммігрантів у Португалії, хоча громадяни колишніх португальських колоній перевищують їх за абсолютною кількістю.

Незважаючи на те, що правова система Португалії поблажлива до іммігрантів, країна надає дуже мало віз і дозволів на роботу, побоюючись

осуду з боку інших урядів ЄС, які можуть звинуватити її в активному заохоченні імміграції.³⁷

Отже, можна підсумувати, що нові аспекти зовнішньої політики Португалії мають на меті розвиток міжнародного впливу країни на міжнародній арені. Присутність і вага португальської мови на всіх континентах також є елементом, який зближує культури, сприяючи інтернаціоналізації та інтеграції португаломовних економік.

Португалія має стабільну зовнішню політику, яка природно впливає з її історії та географії. Європейська інтеграція дозволила Португалії міцно зміцнити свою демократичну систему та забезпечила країні період миру та безпрецедентного економічного та соціального розвитку у ХХ столітті. Приналежність до євроатлантичного простору та НАТО забезпечила Португалії місце в домінуючому блоці після закінчення холодної війни та приєднання до Євроатлантичних країн.

Континентальний тиск спонукав досліджувати океани, що дало нам стратегічну глибину, і дозволило побудувати політичний простір, характерний для носіїв португальської мови. Це дало нове розуміння культурної ідентичності та приналежності до багатоконтинентального простору з історичною та мовною матрицею.

Португалія має надзвичайно складну зовнішню політику, врівноважуючи вимоги трансатлантичних відносин, включаючи Атлантичний альянс; Європейські зобов'язання в рамках Європейського Союзу; і глибокі культурні та економічні зв'язки з колишніми колоніями в різних багатосторонніх і двосторонніх рамках. У цьому розділі аналізується еволюція та основні напрямки зовнішньої політики Португалії, звертаючи увагу на три моменти, зовнішня політика є багаторівневою та взаємодоповнюючою.

³⁷ Makan A. How Portugal Quietly Became a Migration Hub. Foreign Policy. URL: <https://foreignpolicy.com/2022/05/21/portugal-europe-migration-undocumented-work-residency-citizenship-south-asia/>

РОЗДІЛ 3

ЄВРОАТЛАНТИЧНИЙ НАПРЯМ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ПОРТУГАЛІЇ

З моменту свого заснування майже дев'ять століть тому Португалія завжди визначала себе стратегічно як атлантичну країну. Протягом більшої частини двадцятого століття атлантизм був віссю, на якій оберталася зовнішня політика Португалії. Лише з приходом демократії в середині 1970-х країна вирішила, що вона може бути водночас атлантичною країною. – підтримувати особливі зв'язки з португаломовними країнами по всьому світу – і сильним прихильником європейської інтеграції.

3.1. Європейський Союз

Однак з точки зору сучасної історії інтеграція Португалії в ЄС почалася з процедур європейської співпраці, започаткованих після Другої світової війни, зокрема за допомогою Плану Маршалла. Озираючись назад, можна сказати, що промова держсекретаря США Джорджа Маршалла в Гарвардському університеті в 1947 році показала намір його уряду підтримати економічне відновлення всіх європейських країн, які постраждали від Другої світової війни. Діючи через Організацію європейського економічного співробітництва (ЄЕС), це був перший крок у європейському економічному співробітництві, в якому Португалія відіграла повноцінну роль. Незважаючи на скептицизм і опір, це принесло з собою зростаючу інтернаціоналізацію португальської економіки та суспільства та ознаменувало початок подорожі, яка триває донині, яка зараз впливає не лише на економічну реальність Португалії, але й на її політичне життя.

У липні 1959 року, трохи більше ніж через рік після заснування ЄЕС, уряд Португалії розпочав процес створення дипломатичної місії при ньому, а того ж місяця при Євратомі. Проте Португалія вважала свою

«багатоконтинентальну структуру» (що стосується багатьох заморських колоній) несумісною з членством у ЄС; навіть якби вона захотіла приєднатися, її сучасна диктатура зробила б приєднання складним або неможливим.

У доповіді португальського уряду, складеній на початку 1962 року, визнавалося, що прагнення вступити до ЄЕС навряд чи закінчилося б успіхом, і припускав, що заявка на статус асоційованого члена могла б бути кращим варіантом. Через кілька місяців, у квітні 1962 року, послу Португалії в Брюсселі було доручено розпочати переговори з ЄЕС для досягнення цієї мети, незважаючи на потенційні військові дії через «несхвалення основних принципів» сучасної політики португальського уряду. Проте португальський уряд не уточнив, про який тип переговорів йдеться, або як виглядають майбутні відносини, які вони передбачають. Крім того, існував значний міжнародний опір будь-якій значущій угоді, укладеній з Португалією, як наслідок авторитарного режиму країни, таким чином переговори 1962 року були відкладені на невизначений термін.

Португалія знову прагнула розпочати переговори з ЄЕС у 1969 році. Ці переговори були більш плідними, і врешті завершилися торговельною угодою між ЄЕС і Португалією, хоча та була укладена одночасно з ЄЕС вело переговори про угоди про вільну торгівлю з усіма державами-членами Європейської асоціації вільної торгівлі.³⁸

Дипломатичні зусилля щодо членства Португалії в ЄЕС були відновлені на початку 1970-х років, ще за часів диктатури Нової Держави (порт. Estado Novo – авторитарний режим сформований після державного перевороту 1926 року), але після смерті Салазара пост прем'єр-міністра обійняв Марсело Каетану. Дослідницькі переговори почалися конфіденційно 7 січня 1971 року,³⁹ коли ставлення Каетану до відносин між Португалією та ЄЕС було

³⁸ Portugal and The European Community. Europe information. 1979. Vol. 23, no. 79. P. 13.

³⁹ Confidential circular sent to the Portuguese Diplomatic Missions (18 January 1971). CVCE. URL: https://www.cvce.eu/obj/confidential_circular_sent_to_the_portuguese_diplomatic_missions_18_january_1971-en-095b2257-2bc0-4e39-9789-a548ee1791c0.html.

описане як «прагматичне», оскільки Європа й надалі залишатиметься неймовірно важливою для країни як їхній головний торговий партнер. 19 грудня 1972 року ЄЕС і португальський уряд уклали угоду про суттєве зниження тарифів на імпорт у торгівлі між ними. Це був останній рух до Європи з боку Португалії перед падінням режиму Нової Держави⁴⁰.

З цього моменту європейський напрямок зовнішньої політики Португалії можна розглядати як етапи становлення проєвропейської країни.

Перший етап позначає перехід до демократії та охоплює період з 1974-1979. Після Революції гвоздик 1974 року та перших демократичних виборів 1975 року новий португальський уряд почав робити більші кроки до європейської інтеграції. На початку 1970-х років Європейський інвестиційний банк позичив Португалії мільйони розрахункових одиниць – доєвроєвропейську систему грошового обміну без переваги єдиної валюти – з метою «надання повної підтримки зусиллям Португалії» зміцнювати демократію та сприяти соціальному та економічному прогресу». У червні 1976 року обмінний курс розрахункових одиниць до доларів США означав, що сума позики на той час становила 79,1 мільйона доларів.

Перший демократично обраний уряд Португалії говорив про свою програму як про програму, яка «має намір, щоб Португалія була присутня в спільних зусиллях демократичних європейських країн у політичній, економічній, соціальній і культурній трансформації старого континенту». ⁴¹ Ці зусилля принесли свої перші плоди у вересні 1976 року, коли Португалія вступила до Ради Європи.

У 1977 році, незадовго до того, як Португалія подала офіційну заявку на приєднання до Співтовариств, Маріу Соареш, прем'єр-міністр Португалії, і його міністр закордонних справ вирушили в тур європейськими столицями,

⁴⁰ Agreement between the European Economic Community and the Republic of Iceland and adopting provisions for its implementation : Agreement of 19.12.1972 no. No 2842/72.

⁴¹ Portugal: 40 Years of Democracy and Integration in the European Union | Heinrich Böll Stiftung | Brussels office - European Union. Heinrich-Böll-Stiftung. URL: <https://eu.boell.org/en/2014/03/25/portugal-40-years-democracy-and-integration-european-union>.

намагаючись отримати попередню підтримку для приєднання своєї країни. Незабаром після цього, 28 березня, Португалія подала офіційну заявку на приєднання до Європейських Співтовариств. Уряд Португалії на той час стверджував, що заява була не «рішенням уряду», а радше «рішенням народу».

Трохи більше ніж через рік після подання заявки, 19 травня 1978 року, Комісія видала позитивний висновок щодо заявки Португалії на членство, після чого були відкриті переговори про членство. Хоча висновок рекомендував розглянути португальську заявку, він також підкреслив значні небезпеки, притаманні вступу Португалії в державу країни на той час, зазначивши, що «глибокі соціальні та економічні реформи» будуть потрібні, перш ніж країна зможе вступити до об'єднання.⁴²

Ця надзвичайно важлива подія ознаменувала перший крок у європейському економічному співробітництві та початок присутності Португалії в європейському процесі, принісши з собою, незважаючи на скептицизм і опір, зростаючу інтернаціоналізацію португальської економіки та позначивши початок шляху, який продовжується до сьогоднішній день, який зараз стосується не лише економічної реальності Португалії, але й її політичного та соціального життя

Другий етап триває з 1980 року по 1998 і охоплює події, які обумовили вступ Португалії до Європейського Союзу (ЄС), який, безумовно, є одним із найуспішніших випадків за останні два десятиліття. Подавши заявку на вступ до ЄС у березні 1977 року, Португалія увійшла до Європейського співтовариства (ЄС) у січні 1986 року, одночасно з Іспанією. Цей тривалий період виношування був значною мірою зумовлений відсутністю макроекономічної рівноваги кінця 1970-х і початку 1980-х років, пов'язаного з державним сектором і дефіцитом поточного рахунку. Націоналізація більшої частини економіки, що відбулася після революції 1974 року, і розпад

⁴² 1986 enlargement of the European Communities - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/1986_enlargement_of_the_European_Communities.

комунізму в 1975 році, а також початок демократичного процесу спричинили значні інституційні зміни. ЄС прагнув допомогти молодій португальській демократії, але не зміг прийняти як повноправного члена країну, що перебувала в стані змін. У будь-якому разі покращення умов торгівлі та значне відновлення, яке послідувало за цим, завдяки лібералізації торгівлі та скороченню бюджетного дефіциту, призвели до періоду сильного зближення між 1986 і 1991 роками.

Політики Португалії активно підтримали процес європейської інтеграції. Наприкінці 1980-х і на початку 1990-х років вони прийняли проект Економічного та валютного союзу. Пріоритетом економічної політики стало перебування в групі тих, хто першими прийняли євро.

Дуже небагато виступали проти приєднання до євро. Насправді більшість економістів і більшість політиків мали досить наївні погляди на труднощі проекту євро. Таким чином, країна та інші країни-члени ратифікували Договір про Європейський Союз (Маастрихтський договір у 1992 році та Амстердамський договір у 1997 році), у процесі відмови від різноманітних інструментів економічної та юрисдикційної політики і поклало початок третього етапу у історії розвитку зовнішньої політики Португалії та ЄС.

Португалія скасувала контроль над капіталом у липні 1990 р.; зменшила мінімальні резервні вимоги банківської системи з 17% у 1997 році до 2% до 1 січня 1999 року; двічі змінювала свою конституцію для врахування Маастрихтського договору та Амстердамського договору. Таким чином, програма зниження інфляції позначила період з 1991 по 1998 роки.

Для Португалії Маастрихтська угода мала три переваги:

- 1) це гарантія демократії, оскільки європейський політичний клас набагато демократичніший за португальський;
- 2) це джерело економічного розвитку; (...)
- 3) це фактор світового значення».

Перехід на євро привело до значних переваг як для економічної стабільності, так і для міцності, і середній дохід на душу населення португальських та іспанських громадян значно зріс, досягнувши відповідно 74% і 83% середнього показника в ЄС до 2003 року. Структурні фонди, запропоновані членством у Європейському співтоваристві, мали особливе значення для послаблення тиску на економіку країн, особливо після реформ Єдиного європейського акту, які подвоїли обсяг структурних фондів, доступних між 1988 і 1993 роками. У Португалії ці кошти були інвестовані в основному в дорожню інфраструктуру, громадські будівлі та оновлення міст, опосередковано створивши багато нових робочих місць у будівельній галузі, що призвело до значного зростання «некваліфікованої або низькокваліфікованої» міграції до країни.⁴³

Це широко поширене переконання, без серйозних політичних чи економічних підстав, у перевагах прийняття єдиної валюти було певною мірою зрозумілим. Насправді, незважаючи на шкоду, заподіяну Європейським тарифним механізмом на початку 1990-х років, і зростаючий вплив економічної інтеграції на окремі сектори португальської економіки, фактом є те, що перші 6 років інтеграції в ЄС були дуже сприятливий для Португалії. Між 1986 і 1992 роками реальні доходи на душу населення надзвичайно зросли, перемістившись з 50% до 65% від середнього показника в 15 розвинених країнах.

На політичному рівні було висунуто ряд аргументів: Економічний і валютний союз забезпечить мир між європейцями, прискорить економічний розвиток, призведе до вищих рівнів соціальної справедливості, розширить повноваження Європейського парламенту і, зрештою, призведе до європейського громадянства.

⁴³ The European Union and Economic Reforms: The Case of Spain - Elcano Royal Institute. Elcano Royal Institute. URL: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/work-document/the-european-union-and-economic-reforms-the-case-of-spain/>

Широко поширений ентузіазм прикрашеного та ідеалізованого бачення Європейського Союзу, ймовірно, пояснює, чому скептики мало представлені в засобах масової інформації та громадській думці, з одного боку, і, з іншого боку, чому їхні погляди, навіть коли вони були представлені публічно, не змогли завоювати серця й уми широкого загалу.

Консенсусне сприйняття реальності часто має більше значення, ніж факти – і це, звичайно, причина, чому пропаганда, і не лише в диктаторських режимах, є такою важливою. Консенсусна точка зору щодо кризи євро полягала в тому, що це була криза, яка виникла в «неналежній поведінці» урядів периферійних країн. Це означає, що це була фіскальна криза, спричинена слабкою фіскальною дисципліною: уряди периферійних країн «занадто довго жили не за коштами». Цю консенсусну точку зору поділяли не лише керівні установи ЄС, але й широкі верстви населення постраждалих країн, включаючи Португалію.

Справді, у Португалії меморандуми про взаєморозуміння між ЄС та Міжнародним валютним фондом (МВФ), з одного боку, та урядом Португалії, з іншого, широко віталися в пресі та багатьма вченими-економістами. Одним із часто повторюваних гаслів було те, що меморандум означає, що нарешті під пильним наглядом трійки чиновників МВФ, Європейської комісії і Європейського центрального банку (ЄЦБ) Португалія нарешті зможе «позбутися» деяких старих шкідливих звичок.

Багато португальців вважали, що країна «жила не за коштами» і що причиною кризи була погана національна і урядова політика. Багато португальців вважали, що країна потребує певної економії, щоб подолати кризу фінансування, і прийняли перші заходи жорсткої економії, змирившись. Багато хто вітав трійку технократів МВФ, ЄС та ЄЦБ, тому що вони вірили, що іноземні технократи будуть набагато більш компетентними розпорядниками економіки та уряду Португалії, ніж португальські політики попередніх трьох з половиною десятиліть.

Друга проблема полягає в широко поширеній вірі влади, яка керує долями ЄС і єврозони принаймні з початку 1990-х років, у майже міфічні сили та чесноти жорсткої економії. Ці невиправдані переконання дозволили вкоренитися в ключових частинах Маастрихтського договору.

Коли почалася криза, реакція була негайною: ще більше жорсткої економії, яка, на думку політиків, є єдиним варіантом відповіді на кризу євро. Таким чином, заходи політики жорсткої економії були численними та грубими. Вони були зосереджені на збільшенні доходів бюджету та скороченні бюджетних витрат. Вони не були чітко спрямовані на покращення платіжного балансу, що і було причиною кризи.

Покращення зовнішніх рахунків розглядалося як побічний продукт програми коригування, хоча розмір зовнішнього коригування, передбаченого для Португалії (понад 13 % ВВП), був набагато більшим, ніж розмір фіскального коригування.

Катастрофа, регрес і зубожіння – це, мабуть, ключові слова, які найкраще характеризують вплив програми адаптації на португальську економіку та на португальську соціальну структуру та населення.

По-перше, програма адаптації призвела до безпрецедентного скорочення робочих місць. Лише у 2012 році, у перший повний рік реалізації програми, було ліквідовано 227 тисяч робочих місць у приватному секторі, що на 106% більше, ніж у 2011 році, що становить 5,8% від загальної зайнятості у приватному секторі. За 4 роки з кінця 2008 по 2012 рік у приватному секторі було втрачено 550 тисяч робочих місць. Швидко зріс рівень безробіття, особливо серед молоді. Фактично 35,7% 16-24-річних були безробітними в Португалії наприкінці 2013 року. Незважаючи на зростання безробіття, доступ до страхування на випадок безробіття був обмежений, так що до квітня 2013 року лише 44% безробітних могли претендувати на безробіття.⁴⁴

⁴⁴ Portugal: 40 Years of Democracy and Integration in the European Union | Heinrich Böll Stiftung | Brussels office - European Union. Heinrich-Böll-Stiftung. URL: <https://eu.boell.org/en/2014/03/25/portugal-40-years-democracy-and-integration-european-union>

По-друге, програма адаптації призвела до масового зростання еміграції молодих неодружених і сімейних пар, часто з вищою освітою. Кваліфіковане покоління Португалії, понад 200 тисяч португальців емігрували між 2010 і 2013 роками, причому приблизно 120 тисяч емігрували лише в 2013 році. Цей рівень еміграції подібний до того, який був зареєстрований у гірший період диктатури в 1960-х роках. Це дуже проблематично для демографічної стійкості країни, рівень народжуваності якої до кризи був одним із найнижчих у Західній Європі.

По-третє, коригування настільки суворе, що в 2013 році Португалія зареєструвала перше позитивне сальдо торгового балансу за 70 років (8-е позитивне сальдо торговельного балансу за 238 років історії). Це яскравий показник рівня стресу, якому піддається португальська економіка, і він явно нежиттєздатний.⁴⁵

Соціальні та людські наслідки програми адаптації відомі: зростання рівня самогубств, бідності, голоду, в тому числі серед дітей. Широко розповсюджені верстви населення, включно з найнятими сім'ями (наприклад, у португальських силах громадської безпеки), стикаються з голодом і труднощами через фінансові труднощі. Ця політика жорсткої економії була впроваджена в країні з високим рівнем бідності та нерівності доходів. За матеріалами Journal i, (27)у 2010 році, до надання фінансової допомоги, але вже після впровадження першого пакету заходів жорсткої економії, 2,3 мільйона сімей (48% від загальної кількості) мали валовий річний дохід менше 10 тисяч євро. Після заходів жорсткої економії, запроваджених програмою коригування трійки, доходи сімей значно впали. До 2012 року 3 мільйони сімей (66% від загальної кількості) мали валовий річний дохід менше 10 тисяч євро.⁴⁶

⁴⁵ Portugal: 40 Years of Democracy and Integration in the European Union | Heinrich Böll Stiftung | Brussels office - European Union. Heinrich-Böll-Stiftung. URL: <https://eu.boell.org/en/2014/03/25/portugal-40-years-democracy-and-integration-european-union>

⁴⁶ Portugal: 40 Years of Democracy and Integration in the European Union | Heinrich Böll Stiftung | Brussels office - European Union. Heinrich-Böll-Stiftung. URL: <https://eu.boell.org/en/2014/03/25/portugal-40-years-democracy-and-integration-european-union>

Така кількість проблем, потребувала рішучих дій від держави. І у 2014 році розпочався новий етап. Дорожня карта, викладена керівними установами ЄС, МВФ і урядом Португалії, є чіткою. Країна повинна протягом наступних кількох десятиліть «триматися курсу жорсткої економії»:

- Досягти первинного профіциту бюджету (до відсоткових витрат), який дозволить країні сплачувати приблизно три чверті відсотків за державним боргом, і протягом принаймні двадцяти років дозволить їй скоротити свій борг до 60% ВВП;
- Досягти значного зовнішнього профіциту (до відсоткових витрат), який дозволив би країні сплачувати відсотки за своїм зовнішнім боргом, і повільно, протягом принаймні сорока років, скорочувати свій зовнішній борг до рівня, що наближається до 0% ВВП;
- Створити грошову подушку для середньострокових і довгострокових потреб у рефінансуванні, що означало б, що Португалії не потрібно було б рефінансувати борг на ринках протягом одного року, але це збільшило б процентні витрати щонайменше на 0,5% ВВП щороку;
- При цьому країна має зростати високими номінальними темпами (понад 3% на рік).

У результаті наведених вище фактів станом на написання цієї статті, напередодні 40-ї річниці квітневої революції 1974 року, а також напередодні виходу з трирічної програми адаптації в червні 2014 року, дебати у Португалії на основі поточної стратегії жорсткої економії нарешті посилюється.

Однак насправді криза євро – це криза зовнішнього боргу та платіжного балансу. До 2005 року, згідно з даними Євростату, суверенний борг Португалії у відсотках від ВВП (67,7%) був нижчим, ніж у Німеччини (68,6%), і це після 5 років економічного зростання нижче рівня. Наприкінці 2009 року чистий зовнішній борг Португалії та чистий зовнішній борг Іспанії, Греції та Ірландії були дуже високими (між 80% і 100% ВВП), приблизно вдвічі перевищуючи розмір валового зовнішнього боргу Аргентини в 2001 році, коли вона оголосила мораторій на заборгованість, що спричиняє дефолт. Таким чином,

програма адаптації страждала від фундаментальної проблеми: неправильного діагнозу природи кризи.⁴⁷

Важливість відносин Португалії з Європейським Союзом обумовлюється і тим, що країни ЄС є основними торговельними партнерами, на які припадає близько 73,6% обсягу імпорту країни.⁴⁸ Також ЄС є одним із головних джерел фінансування Португалії.

Так, у 2022 році була підписана Угода про партнерство між Комісією та Португалією. Відповідно до Угоди 23 мільярди євро буде виділено на підтримку економічної, соціальної та територіальної єдності в Португалії до кінця десятиліття. Угода про партнерство з Португалією на 2021-2027 роки є 14-ю за рахунком після Греції, Німеччини, Австрії, Чехії, Литви, Фінляндії, Данії, Франції, Швеції, Нідерландів, Польщі, Болгарії та Кіпру.⁴⁹

Відповідно до Політики згуртованості та у співпраці з Комісією кожна держава-член готує Угоду про партнерство, стратегічний документ для програмування інвестицій із фондів Політики згуртованості та EMFAF протягом Багаторічної фінансової рамки. Він зосереджений на пріоритетах ЄС, встановлюючи стратегію та інвестиційні пріоритети, визначені державою-членом. Він представляє перелік національних і регіональних програм для реалізації на місцях, включаючи індикативні щорічні фінансові асигнування для кожної програми.

Ці кошти допоможуть розвинути більш диверсифіковану, інноваційну та конкурентоспроможну економіку, з акцентом на зелений та цифровий перехід країни відповідно до ключових пріоритетів ЄС . Кошти також сприятимуть збалансованому територіальному розвитку між різними регіонами та між сільськими та міськими районами, зокрема для забезпечення кращого доступу до основних послуг.

⁴⁷ Portugal: 40 Years of Democracy and Integration in the European Union | Heinrich Böll Stiftung | Brussels office - European Union. Heinrich-Böll-Stiftung. URL: <https://eu.boell.org/en/2014/03/25/portugal-40-years-democracy-and-integration-european-union>

⁴⁸ Португалія. NEWP. URL: <https://export.gov.ua/country/104-portugaliia>

⁴⁹ Press corner. European Commission - European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_4472

Важливість відносин Португалії з Європейським Союзом обумовлюється і тим, що країни ЄС є основними торговельними партнерами, на які припадає близько 73,6% обсягу імпорту країни.⁵⁰

Важливим аспектом відносин Португалією з Європейським Союзом є Велика Британія та Брексит. Консолідація європейського виміру політики Португалії не нова, але, здається, вона прискорилося з Брекситом і багатьма кризами, з якими ЄС зіткнувся в останнє десятиліття. Більшість португальських респондентів кажуть, що європейська політична система працює добре (64,6 відсотка) – і в будь-якому випадку краще, ніж національна.

В контексті Брекситу, важливо розглянути відносини між Португалією та Англією, які мають велике історичне коріння. Англо - португальський альянс є найстарішим альянсом, заснованим на відомій історії у світі, який все ще діє через політику. Він був заснований Віндзорським договором у 1386 році між Королівством Англія і Королівством Португалія.⁵¹

Історично Королівство Португалія та Королівство Англія , а пізніше сучасні Португальська Республіка та Сполучене Королівство ніколи не вели війни один проти одного і не брали участі у війнах на протилежних сторонах як незалежні держави з моменту підписання Віндзорського договору. Поки Португалія входила до складу Піренейського союзу, бунтівні португальські фракції та уряд у вигнанні шукали притулку та допомоги в Англії. Англія очолила англо-іспанську війну (1585–1604) на боці поваленого португальського королівського дому .

Альянс служив обом країнам протягом їх відповідних військових історій, вплинувши на участь Сполученого Королівства у війні на пів острові, великий внесок Великої Британії в наполеонівські війни та створення англо-американської бази в Португалії. Португалія допомагала Англії (а пізніше Великобританії) у скрутні часи, наприклад, під час Першої світової війни.

⁵⁰ Португалія. NEWP. URL: <https://export.gov.ua/country/104-portugaliia>

⁵¹ Anglo-Portuguese Convention | United Kingdom-Portugal [1891]. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/Anglo-Portuguese-Convention>

Сьогодні Португалія та Сполучене Королівство є частиною НАТО, більшого міжурядового військового альянсу між кількома північноамериканськими та європейськими державами, на частку якого припадає понад 70% загальних світових військових витрат.⁵²

13 червня 2022 року прем'єр-міністр Португалії та прем'єр-міністр Сполученого Королівства підписали в Лондоні нову угоду між двома країнами, відому як Спільна британсько-португальська декларація про двосторонню співпрацю, тим самим зміцнивши англо-португальський альянс і підтвердивши його статус найдовшого альянсу, що все ще діє. Спільна декларація була також підписана з нагоди святкування 650-ї річниці Тагільдського договору. Однак, оскільки обидві країни є членами НАТО, їхні відносини тепер значною мірою координуються через цю інституцію, а не двостороннім договором.⁵³

У 2021 році Португалія взяла на себе Головування в ЄС на 6 місяців.⁵⁴ Як зазначалось на спеціалізованому сайті Португальського головування ЄС, країна поставила перед собою декілька важливих цілей:

- Подолання наслідків коронавірусу, зокрема в аспектах економічної кризи
- Цифрова трансформація
- Зміцнення демократичних цінностей
- Подолання поточної кризи та сприяння створенню нових робочих місць
- Сприяння діалогу із Сполученими Штатами Америки

Португалія також окремо підкреслила важливість розбудови відносин із Індією, та налагодження партнерських відносин із Великою Британією, розвиток стосунків сусідами ЄС на півдні, посилення безпеки судноплавства

⁵² Anglo-Portuguese Alliance - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Anglo-Portuguese_Alliance

⁵³ Portugal and the United Kingdom boost centuries-old relations. XXIII Governo - República Portuguesa. URL: <https://www.portugal.gov.pt/en/gc23/communication/news-item?i=portugal-and-the-united-kingdom-boost-centuries-old-relations>

⁵⁴ Португалія розпочала своє четверте головування в ЄС. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3164559-portugalia-rozpocala-svoe-cetverte-golovuvanna-v-es.html>

на основі спільної оцінки загроз у проблемних морських регіонах, таких як Гвінейська затока та Атлантика.

Можна виокремити декілька важливих наслідків вступу Португалії до Європейського союзу⁵⁵:

1. **Політико-соціологічні наслідки.** Членство в ЄС було прийнято на основі політичних, а не економічних міркувань. Майже сорок років авторитаризму, який тримав обидві іберійські країни на узбіччі процесу європейської інтеграції, ще більше посилив їх бажання стати частиною ЄС. Дійсно, у другій половині минулого століття Європейське співтовариство в очах португальських та іспанських громадян уособлювало цінності свободи, демократії та прогресу, яких не було в обох країнах. Приналежність до європейського клубу була місією, яка не підлягала сумніву. Після років відносної ізоляції,

Членство в ЄС відкрило шлях для повної інкорпорації обох країн до основних міжнародних структур Європи та Заходу, а також нормалізації відносин Португалії та Іспанії з їхніми європейськими партнерами. Португалія та Іспанія знову стали важливими гравцями в Європі. На внутрішньому рівні Португалія та Іспанія провели глибокі інституційні, соціальні та культурні реформи. Таким чином, з політичної точки зору інтеграція в ЄС була безсумнівним успіхом, оскільки обидві країни консолідували свої демократичні режими та інститути. Ці два процеси – європейська інтеграція та демократизація – тісно переплетені.

2. **Економічні та соціальні наслідки.** Економічні умови в Іспанії та Португалії в другій половині 1970-х і першій половині 1980-х років не були сприятливими. Світова криза, викликана другим нафтовим шоком наприкінці 1970-х років, і відсутність адекватної реакції з боку авторитарних режимів, що впали в обох країнах, посилили структурні проблеми цих економік. У цьому контексті інтеграція в ЄС стала каталізатором остаточного перетворення

⁵⁵ Royo, Sebastián. « Lessons from Spain and Portugal in the European Union after 20 years », Pòle Sud, vol. 26, no. 1, 2007, pp. 19-45.

іберійських країн на сучасні економіки західного типу. Дійсно, одним із ключових наслідків їх вступу до Європи стало те, що членство сприяло модернізації економіки. Членство в ЄС також сприяло мікро- та макроекономічним реформам. Тим не менш, процес інтеграції в ЄС також приніс значні витрати з точки зору економічного пристосування та втрати суверенітету.

Згідно з умовами угоди про приєднання, підписаної в 1985 році, обидві країни повинні були вжити значних кроків для приведення свого законодавства щодо промислової, сільськогосподарської, економічної та фінансової політики до законодавства Європейського Співтовариства. Ці угоди про приєднання також встановили значні перехідні періоди для пом'якшення негативних наслідків інтеграції. Це означало, що обидві країни мали поступово запровадити тарифи та ціни, а також схвалити податкові змін. На другому етапі цей процес також передбачав усунення технічних бар'єрів у торгівлі. Ці вимоги призвели до значних витрат на адаптацію для обох економік. отримали доступ до ринку ЄС, таким чином залучивши інвестиції, які допомогли б створити ці нові галузі.

Отже, можна підсумувати, що після переходу на демократичну сторону однією із головних задач для країни став вступ Португалії до Європейського Союзу. Це було обумовлено важливістю налагодження зв'язків із європейськими партнерами. Хоча вступ до ЄС потребував значних економічних та політичних змін, Португалія швидко виконала усі умови для вступу до об'єднання.

Вступ до ЄС дозволив Португалії розвинути економічні зв'язки та посилити товарообмін між країнами ЄС, модернізував економіку та створив можливості для трудової міграції.

Важливим аспектом є те, що Португалія спонукає співробітництву між Європою та португаломовним світом, що розвиває вплив Європейського Союзу за межами континенту.

3.2. Атлантизм у зовнішній політиці Португалії

У зовнішній політиці Португалії саме атлантизм визначався як пріоритет довгі роки, це зумовлено геополітичним розташуванням країни та історичним розвитком. Атлантизм як ідеологічна орієнтація політиків став чинником просування трансатлантичного партнерства з кінця 19 століття. Згідно з основним визначенням, це доктрина співпраці між західноєвропейськими та північноамериканськими державами щодо політичних, економічних та оборонних питань з метою підтримки безпеки країн-учасниць і захисту цінностей, які об'єднують їх, демократії, індивідуальної свободи та верховенства права. Наприкінці 1980-х Роберт Кеохейн стверджував, що атлантизм став аналогом конвенції, категорії, яка охоплює неформальні інститути з неявними правилами та розумінням, які формують очікування акторів і координують їхню поведінку. Пізніше ця точка зору переросла в характеристику атлантистів як людей по обидва боки Атлантики, які вважали, що життєздатне вирішення проблем міжнародної нестабільності та війни полягало в тому, щоб спонукати демократичні країни об'єднатися і стати ядром світового порядку, що лежить в основі і доповнення для слабшої універсальної системи, і двигун реформ для решти світу в напрямку більшої політичної та економічної свободи.⁵⁶ Американський континент об'єднує три постійні пріоритети португальської зовнішньої політики: особливі відносини з португаломовними країнами; міцні трансатлантичні відносини зі Сполученими Штатами та Канадою; і тісні зв'язки, які об'єднують нас в іберо-американському просторі. У цьому контексті особливо актуальними є відносини з Бразилією та США.

Португалія підтримує дипломатичні відносини з 35 країнами американського континенту через мережу з 12 посольств. На додаток до трьох посольств у трьох країнах Північної Америки (Оттава, Вашингтон і Мехіко), Португалія має посольство в Карибському басейні (Гавана), посольство в

⁵⁶ Theory and reform in the European Union. Manchester : Manchester University Press, 1999. 174 p.

Центральній Америці (Панама) і сім посольств у Південній Америці (Каракас, Богота, Ліма, Бразилія, Сантьяго, Монтевідео та Буенос-Айрес).

Дуже значний вимір португальської громади в Америці пояснює існування величезної консульської мережі. На додаток до широкої мережі почесних консульств, 14 генеральних консулів і консулів посилюють присутність Португалії в чотирьох країнах, де є більша концентрація португальців і португальських нащадків: Бразилія (Белу-Оризонті, Ріо-де-Жанейро, Салвадор і Сан-Паулу) ; Канада (Монреаль, Торонто і Ванкувер); США (Бостон, Ньюарк, Нью-Бедфорд, Нью-Йорк і Сан-Франциско); і Венесуела (Каракас і Валенсія).

Португалія була однією з перших європейських держав, яка визнала незалежність Сполучених Штатів, і з тих пір дві країни побудували відносини партнерства та дружби, які тривають донині, відзначені відданістю спільній обороні в рамках Атлантичного Альянсу. Міцні зв'язки між двома країнами також відображаються в добрій інтеграції португальсько-американської спільноти, яка налічує понад один мільйон і триста тисяч осіб. Угода про співпрацю та оборону 1995 року є основою двосторонніх відносин зі Сполученими Штатами. Військова присутність США на авіабазі Лажес залишається в центрі, але інструменти Угоди охоплюють усі відносини між двома країнами в широкому діапазоні сфер, які розширюються та адаптуються до поточних амбіцій і викликів.

Іберо-американський саміт (ІАС) — це привілейований простір політичної та дипломатичної співпраці та координації, який об'єднує 22 країни Піренейського півострова та американського континенту, об'єднані спільною спадщиною, яку символізують португальська та іспанська мови. Португалія була віддана цьому проекту з моменту його створення в 1991 році в Гвадалахарі (Мексика) і завжди приділяла ІАС особливого значення, будучи традиційно представленою на самітах глав держав і урядів на найвищому рівні (Президент Республіки, Прем'єр-міністр і Міністр закордонних справ). Ця організація є особливо актуальною як інструмент для зміцнення відносин з

країнами Латинської Америки та її понад 600 мільйонами громадян на основі спільних цінностей,

В рамках ЄС Португалія була однією з держав-членів, яка найбільше брала участь у забезпеченні збереження трансатлантичних відносин і латиноамериканського регіону як пріоритетів зовнішньої політики Європейського Союзу, підтримуючи створення та зміцнення відносин з кількома державами та групами країн, за допомогою різних інструментів і механізмів - економічна та торгова угода між ЄС і Канадою, Угода про політичний діалог і співпрацю між ЄС і Кубою, саміти та Угода про заснування Регіонального саміту між ЄС та Спільнотою країн Латинської Америки та Карибського басейну, Стратегічне партнерство з Бразилією, Угода про асоціацію ЄС-МЕРКОСУР, модернізація торгові угоди тощо, а також тверда прихильність до переговорів щодо Трансатлантичного торговельного та інвестиційного партнерства.

Португалія також стежить за роботою інших регіональних американських організацій, відіграючи роль спостерігача в деяких з них, таких як Організація американських держав (ОАД) і Тихоокеанський альянс (ТА).

Двосторонні зв'язки між США та Португалією сягають перших років існування Сполучених Штатів, коли Португалія визнала Сполучені Штати в 1791 році після війни за незалежність. Португалія притримувалась нейтралітету і швидко стала союзником США. Уряд Португалії підтримував Союз під час громадянської війни в США, надаючи допомогу ВМС Союзу під час конфлікту. У 1911 році Сполучені Штати оголосили про свою підтримку революції 5 жовтня 1910 року, яка скасувала Португальську монархію та замінила її Першою Португальською Республікою. Під час Другої світової війни Португалія залишалася нейтральною до 1944 року, коли вона дозволила Сполученим Штатам створити військову базу на Азорських островах. Обидві країни залишалися на одній стороні під час холодної війни. Гармонійні відносини між Португалією та Сполученими Штатами були напруженими протягом 1960-х і 70-х років. В основному, через присутність глобальної

тенденції деколонізації португальські колонії Ангола, Мозамбік і Гвінея-Бісау, усі в Африці, почали вимагати незалежності від Португалії. Напруга у відносинах була спричинена заявою Сполучених Штатів про підтримку цих рухів за незалежність, що викликало неабиякий гнів португальського уряду. Після португальської колоніальної війни Ангола, Мозамбік і Гвінея-Бісау отримали незалежність. Революція повалила диктаторський режим Нової Держави, який правив у Португалії з 1933 року, розпочавши мирний перехід країни до демократії та дозволивши налагодити відносини між Португалією та США.⁵⁷

Підтримка тісних і продуктивних відносин зі Сполученими Штатами є одним із пріоритетів зовнішньої політики Португалії, а населення країни, як правило, проамериканське. Сполучені Штати та Португалія співпрацюють в Організації Об'єднаних Націй, у різних регіональних організаціях і на двосторонній основі заради миру, процвітання та безпеки. Згідно з Угодою про співпрацю та оборону 1995 року Постійна двостороння комісія США та Португалії збирається раз на півроку для перегляду всіх аспектів двосторонніх відносин, включаючи міжнародні, політичні, дипломатичні, оборонні та безпекові, торгівлю та інвестиції, співпрацю на Азорських островах, а також питання юстиції та внутрішніх справ.

У Португалії є шість Американських куточків і один освітній консультаційний центр для сприяння можливостям обміну, а також для обговорення політики, історії, культури та цінностей США. США-Португальська комісія Фулбрайта та Лусо-Американський фонд (ЛАФ) розвитку підтримують різноманітні партнерства та ініціативи для підтримки інновацій та обміну.

В умовах двосторонньої співпраці США та Португалії варто також розглянути ЛАФ. Формальне оформлення створення ЛАФ відбулося 20 травня 1985 року із затвердженням Декрету-закону №^о 168/85. Таким чином, Лусо-

⁵⁷ . Portugal–United States relations - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Portugal–United_States_relations

Американський фонд розвитку був створений як португальська установа, фінансово автономна та приватна, покликана сприяти національному розвитку шляхом сприяння науковому, технічному, культурному, освітньому, комерційному та діловому співробітництву між двома країнами.

Лусо-Американський фонд сприяє співпраці з іншими фондами та довідковими установами; сприяє мобільності між двома країнами, поширюючи знання про Португалію, її культуру та інституції; розвиває проекти щодо громадянства. Та виокремлює як свою місію: зміцненні зв'язків між установами, сприянні виробленню та обміну знаннями в галузі політології та міжнародних відносин, не забуваючи про фундаментальну роль португальсько-американських спільнот.⁵⁸

Загально між Португалією та Сполученими Штатами підписано більше 23 угод та договорів, серед яких: Конвенція між Португалією та Сполученими Штатами Америки про видачу злочинців, Угода про взаємну підтримку оборони між Португалією та Сполученими Штатами Америки, Угода про співпрацю між урядом Португалії та урядом Сполучених Штатів Америки щодо цивільного застосування атомної енергії, Угода про рибний промисел біля берегів Сполучених Штатів Америки, Угода шляхом обміну нотами про візи, Угода про безпеку військової інформації, Угода про соціальне забезпечення між Португалією та Сполученими Штатами Америки, Угода про взаємну допомогу між відповідними податковими системами, Угода про співпрацю та оборону, Угода між Португальською Республікою та Сполученими Штатами Америки про обмін інформацією щодо перевірки тероризму .

У грудні 2022 року президент США Джо Байден підписав Закон, який включав двопартійне законодавство, спрямоване на розширення торговельних та інвестиційних зв'язків між Сполученими Штатами та Португалією. Закон про просування взаємних інтересів і зростання співробітництва і надав

⁵⁸ Luso-American Development Foundation (FLAD) - SiPN. SiPN. URL: <https://studyinportugalnetwork.com/about-sipn/flad-pt/>

громадянам Португалії право на торговельні (E-1) та інвесторські (E-2) тимчасові в'їзні візи.⁵⁹

Враховуючи сувору політику Сполучених Штатів, щодо громадянства та надання віз, такий крок свідчить про перспективність відносин та про важливість Португалії як партнера на міжнародній арені.

Сполучені Штати є найбільшим торговим партнером Португалії за межами Європейського Союзу. Португалія з 2017 року підтримує позитивний торговельний баланс із США. Протягом періоду між 2017 і 2021 роками спостерігалось середньорічне зростання експорту на 6,9%, а імпорту – на 22,5%. У 2021 році вартість експорту склала 3 547 млн євро, а імпорту – 2 002 млн євро з коефіцієнтом покриття імпорту експортом 177%.

Згідно з даними Національного інституту статистики Португалії, у 2022 році США були 4-м найбільшим клієнтом португальського експорту з квотою 7% від загального обсягу та займали 8-му позицію за рівнем імпорту (3,28% із загальної кількості).⁶⁰

Більшість товарів, які Португалія експортує до Сполучених Штатів Америки, характеризуються як такі, що належать до групи мінерального палива, машин і приладів, хімічних продуктів, пластмас і гуми, текстилю, виробів з деревини та пробки, недорогоцінних металів і мінералів, а також руд. І навпаки, в американському експорті до Португалії можна виокремити групи продуктів, що складаються з мінерального палива, сільськогосподарської продукції, машин і приладів, транспортних засобів та інших транспортних матеріалів, хімічних продуктів, пластмас і гуми, оптичних і точних інструментів і недорогоцінних металів.

У 2019 році двостороння торгівля товарами та послугами досягла 8,9 мільярда доларів США, що на 6% більше, ніж у попередньому році. У 2019

⁵⁹ Herald R. Biden signs legislation to strengthen U.S.-Portuguese relations. O Jornal. URL: <https://www.heraldnews.com/story/news/local/ojournal/2022/12/27/biden-signs-legislation-to-strengthen-u-s-portuguese-relations/69757838007/>

⁶⁰ United States of America. Diplomatic Portal. URL: <https://portaldiplomatico.mne.gov.pt/en/bilateral-relations/general-countries/united-states-of-america>

році Сполучені Штати експортували до Португалії товарів на суму 1,72 мільярда доларів, причому основними продуктами були машини, мінеральне паливо, літаки та транспортні засоби. За той самий період Сполучені Штати імпортували з Португалії 3,89 мільярда доларів США, лідируючи з мінерального палива, пробки та машин. У 2018 році обсяг прямих інвестицій США в Португалії досяг \$2,83 млрд, і американські компанії є значними інвесторами в технологічну, банківську, фармацевтичну та хімічну галузі, зокрема. Португалія та Сполучені Штати підписали угоду про податок на прибуток, щоб запобігти подвійному оподаткуванню.⁶¹

Вадливим аспектом дослідження атлантичної політики Португалії є участь країни у НАТО. Атлантичний альянс був створений у 1949 році Північноатлантичним договором, також відомим як Вашингтонський договір. Це політичний і військовий альянс, головною метою якого є захист свободи та безпеки його членів. Португалія входить до групи 12 країн-засновників Атлантичного альянсу разом із Бельгією, Канадою, Данією, Францією, Нідерландами, Ісландією, Італією, Люксембургом, Норвегією, Великою Британією та Сполученими Штатами Америки. Португалія є активним членом Альянсу, і її сили були розгорнуті в операціях НАТО в Афганістані, а також у місіях ЄС і ООН у Середземномор'ї, Малі, Центральноафриканській Республіці та Сомалі. Військово-морські ударні сили та сили підтримки НАТО, головний морський бойовий штаб Альянсу та основна ланка для інтеграції військово-морських сил США в операції НАТО, мають центр у Лісабоні. У Португалії також розміщено Спільний центр НАТО з аналізу та набутого досвіду та Академію комунікації та інформації НАТО. 65-та група авіабази ВПС США діє з португальської авіабази Лажес Філд на острові Терсейра на Азорських островах, яка служить центром логістики та зв'язку для Транспортного командування США, Європейського командування США та союзників по НАТО. Португалія є сильним партнером у боротьбі з

⁶¹ U.S. Relations With Portugal - United States Department of State. United States Department of State. URL: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-portugal/>

тероризмом і направила військових інструкторів до Іраку для боротьби з ІДІЛ. Співпраця правоохоронних органів Португалії зі Сполученими Штатами та іншими міжнародними партнерами у боротьбі з незаконним обігом наркотиків є видатною, щороку включає численні дуже успішні спільні розслідування.

У 2010 році Португалія прийняла в Лісабоні саміт НАТО, на якому було викладено Стратегічну концепцію 2010 (Активне залучення, сучасна оборона). Цей документ визначив три основні завдання Альянсу: колективна оборона, врегулювання кризових ситуацій і безпека на основі співпраці.⁶²

Португалія є активним членом альянсу, наприклад, надаючи пропорційно великі контингенти до Балканських миротворчих сил. Португалія запропонувала створити Спільноту португаломовних країн для покращення зв'язків з іншими португаломовними країнами. Крім того, Португалія брала участь разом з Іспанією в серії Іbero-американських самітів.

Найважливіші португальські компанії зараз присутні в Латинській Америці в таких різних сферах, як будівництво, громадські роботи та інфраструктура, фінанси, туризм, енергетика, управління водними ресурсами, сільське господарство, роздрібна торгівля, фармацевтична промисловість.

Португалія також робить відповідні інвестиції в популяризацію португальської мови, маючи мережу під наглядом Інституту кооперації та мови, який включає кілька вищих навчальних закладів, охоплюючи сотні викладачів і тисячі студентів по всьому американському континенту.⁶³

Окремо Португалія створила Атлантичний центр, що розбудові оборонного потенціалу для Атлантики як багатостороннього центру передового досвіду та має на меті сприяти участі кількох національних військових і цивільних експертів із країн Атлантичного басейну та партнерів.

Діяльність Центру зосереджена навколо трьох основних напрямків:

⁶² Portugal at NATO. Portuguese Delegation to the North Atlantic Treaty Organization. URL: <https://otan.missaoportugal.mne.gov.pt/en/portugal-at-nato>

⁶³ Americas. Diplomatic Portal. URL: <https://portaldiplomatico.mne.gov.pt/en/foreign-policy/regional-affairs/americas>

- 1) Мозковий центр. Платформа для осмислення спільного атлантичного простору, присвячена створенню та розповсюдженню передових знань, а також підтримці правильної розробки політики в Атлантиці.
- 2) Платформа для політичного діалогу. Для членів і для ширшої інституційної Атлантичної спільноти, яка бажає взяти участь, з метою визначення спільних проблем, обміну передовим досвідом та визначення ключових політичних пріоритетів дій.
- 3) Розбудова обороноздатності. Планувати, розробляти та впроваджувати проєкти спрямовані на покращення спроможності прибережних держав, здійснювати відповідальний суверенітет і сприяти збереженню Атлантичного простору миру, безпеки та свободи.

Центру проводить свою роботу у сферах збору інформації, кібербезпеки та космічної інформації, проводить моніторинг транснаціональних загроз, реалізує та розвиває проєкти, у тому числі делегованого співробітництва.

Португалія запропонувала створити в Євросоюзі групу атлантичних країн, таким чином розширивши ЄС, що необхідно в умовах Брекситу. Ця ідея належить прем'єр міністру Португалії Антонію Коста, який у свій промові наголосив на декількох важливих аспектах.

У перспективі розширення Європейський Союз потребує глибоких інституційних та бюджетних реформ, перш ніж Україна та інші країни Східної Європи приєднаються. Прем'єр-міністр підкреслив, що обговорення критеріїв, яким Європейський Союз повинен відповідати, щоб мати можливість прийняти нових держав-членів, є вирішальним.

Прем'єр-міністр також зазначив, що нова європейська модель державної та корпоративної допомоги має уникнути фрагментації внутрішнього ринку та забезпечити більший баланс, а саме збереження виробничих потужностей малих та середніх компаній.⁶⁴

⁶⁴ Prime Minister proposes the creation of a group of Atlantic countries in the European Union. XXIII Governo - República Portuguesa. URL: <https://www.portugal.gov.pt/en/gc23/communication/news-item?i=prime-minister-proposes-the-creation-of-a-group-of-atlantic-countries-in-the-european-union>

Отже, можна зробити висновок, що атлантичний напрям зовнішньої політики є один із ключових для Португалії. Країна підтримує стабільні відносини із Атлантичними країнами. Важливим аспектом атлантичної політики країни є білатеральні відносини із Сполученими Штатами Америки. Дві країни побудували відносини партнерства та дружби, які тривають донині, відзначені відданістю спільній обороні в рамках Атлантичного Альянсу. Міцні зв'язки між двома країнами також відображаються в добрій інтеграції португальсько-американської спільноти. Важливим аспектом відносин між Португалією та США є оборона та безпека, що обумовлено присутністю ВПС США на авіабазі Лажес.

Виокремлюючи специфіку політики Португалії, можна проаналізувати ініціативність Португалії у створенні європейсько-атлантичного діалогу. Створення ініціатив, які сприяють співробітництву між Європою та Атлантикою свідчить про визначення Португалії як країни, що відіграє роль посередника між континентами.

3.3. Відносини з Україною

Португалія однією з перших країн Європи та світу визнала Україну незалежною державою. 27 січня 1992 р. Міністр закордонних справ України Анатолій Зленко та Міністр закордонних справ Португальської Республіки Жоау де Деус Піньейру підписали в Києві Протокол про встановлення дипломатичних відносин між двома країнами. Під час візиту до Португалії тодішнього Президента України Леоніда Кучми у жовтні 2000 року було підписано Угоду про дружбу та співробітництво між двома країнами, що являється основою співробітництва між Португалією та Україною.

З того часу розвиток португальсько-українських відносин відбувається динамічно та ефективно. В загальному відбулось 43 зустрічі на різних рівнях: між главами держав, на рівні глав зовнішньополітичних відомств, на рівні глав оборонних відомств, на урядовому рівні та у рамках міжпарламентського співробітництва. Це свідчить про зацікавленість у підтримці та розвитку

взаємовідносин.⁶⁵ Стрімкий розвиток двосторонніх відносин свідчить про взаємну зацікавленість у активізації взаємовигідного співробітництва між двома країнами. Зацікавленість двох сторін у продовженні плідної співпраці відображена в підписанні 61 двосторонніх угод за останні кілька років, таких як угоди, спрямовані на заохочення та взаємний захист інвестицій, уникнення подвійного оподаткування та розвиток співпраці у сферах автомобільного транспорту, освіти, культури, науки і техніки, спорту, молоді та ЗМІ.

Основними стратегічними пріоритетами зовнішньої політики України є: рух до інтеграції до Європейського Союзу, що передбачає високий рівень взаєморозуміння та взаємовигідного співробітництва з країнами-членами ЄС, зокрема Португалією; Розглядаючи НАТО як основу нової системи безпеки в Європі, Україна надає великого значення розвитку відносин з Атлантичним Альянсом. Відбувся значний практичний прогрес у співпраці у військовій сфері, у сфері «м'якої безпеки» з НАТО, а також з відповідними країнами-членами.

Українська Сторона високо оцінила той факт, що Португалія була однією з перших європейських країн, які не лише встановили офіційні відносини, але й прийняли рішення відкрити своє дипломатичне представництво в столиці України Києві у грудні 1993 року

Україна та Португалія зміцнили відносини, створивши фундаментальну основу для подальшого розвитку багатогранних двосторонніх відносин. Хорошим внеском у це стали взаємні офіційні візити президентів та міністрів закордонних справ та створення відповідної договірно-правової бази з метою сприяння ефективному розвитку португальсько-українського співробітництва в усіх аспектах.

⁶⁵ Політичні відносини між Україною та Португалією. Сайт Посольства України в Португальській Республіці. URL: <https://portugal.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/236-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-portugalijeju>.

Проте послідовність діалогу між нашими державами вимірюється не лише кількістю візитів і підписаних угод, а й іншими практичними та взаємними аспектами.

Важливим аспектом україно-португальських відносин є підписання Дорожніх карт, що описують план та сфери співробітництва. Таких планів було підписано декілька: Дорожня карта українсько-португальських відносин на 2008-2010 рр.; Дорожня карта розвитку українсько-португальських відносин на 2013-2015 роки. У 2020 році країни спільно прийняли Дорожню карту українсько-португальських відносин на 2020 роки. Дорожня карта окреслює сфери та перспективи співробітництва та формує план розвитку якісних білатеральних відносин. Наприклад, У другому розділі Дорожньої карти українсько-португальських відносин на 2020–2022 роки йдеться, зокрема, про те, що співпрацю між Україною та Португалією буде також спрямовано на поступове інтегрування України до Європейського Союзу.

Обидві сторони приділяють особливу увагу правовому вирішенню питання міграції українців, які працюють у Португалії. Підтвердженням цього є підписання у лютому 2003 року Угоди про тимчасову міграцію громадян України з метою забезпечення роботою в Португальській Республіці, метою якої є налагодження цивілізованого співробітництва між двома країнами у сфері міграції. Зазначена Угода після ратифікації парламентами обох країн набула чинності 27 березня 2005 р.

Українська міграція у Португалію розпочалась, відносно, нещодавно у 1990 роках, і пов'язана перш за все із розпадом СРСР та кризою. Раптова і швидка поява цього імміграційного потоку є досить унікальною, особливо з огляду на те, що попередні імміграційні потоки до Португалії були в основному з португаломовних країн, в основному пов'язаних з колоніальним минулим країни.

Окрім географічної відстані, Португалія та Україна не мають історичних зв'язків, спільної релігії чи мови. Інтенсивний і недавній приплив українських

громадян до Португалії став результатом поєднання специфічних економічних і соціальних умов в обох країнах.

Дійсно, значне розширення португальської економіки між другою половиною 1980-х і частиною 1990-х років завдяки іноземним інвестиціям і структурним фондам Європейського Союзу для громадських робіт і будівельного сектора призвело до збільшення потреб ринку праці, які були вирішені з імпортованою іноземною робочою силою

За даними Служба іноземців та кордонів (SEF)⁶⁶, впродовж останніх років в Португалії спостерігається збільшення кількості іноземних громадян, що отримують посвідки на проживання. Зокрема, на сьогодні в Португалії проживають 662 095 тис. офіційно зареєстрованих іноземців (+ 12,2% у порівнянні з попереднім 2019 роком), серед яких громадяни України за своєю кількістю посідають п'яте місце (28 629 тис. офіційно зареєстрованих осіб або 4,3% від загальної кількості іноземців, відповідно до офіційних статистичних даних за 2020 рік), перше – громадяни походженням з Бразилії (183 993 осіб або 27,8%), друге – громадяни походженням з Великобританії (46 238 осіб або 7%), третє - громадяни походженням із Кабо-Верде (36 609 осіб або 5,5%), четверте - громадяни походженням з Румунії (30 052 осіб або 4,5%).⁶⁷

Під час війни Португалія прийняла приблизно 50 000 українських біженців. Реальна цифра більша великою мірою через ІТ-спеціалістів, що обирають країну для тимчасового прихистку, роботи й інвестицій.⁶⁸

Важливу роль у відносинах між Україною та Португалією відіграє економіка, а саме товарообмін. За даними, товарообмін зростає між країнами з кожним роком. У цей складний час, який переживає європейська економіка, особливого значення набуває торговельно-економічне співробітництво між

⁶⁶ SEFSTAT – Portal de Estatística. URL: <https://sefstat.sef.pt/forms/evolucao.aspx>

⁶⁷ Інформація про українську громаду в Португалії. Сайт Посольства України в Португальській Республіці. URL: <https://portugal.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/240-ukrajinci-u-portugaliji/informaciya-pro-ukrayinsku-gromadu-v-portugaliji>.

⁶⁸ Португалія прийняла понад 50 тисяч біженців із України. Інформаційне агентство Українські Національні Новини (УНН). Всі онлайн новини дня в Україні за сьогодні - найсвіжіші, останні, головні. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1993642-portugaliya-priynuala-ponad-50-tisyach-bizhentsiv-iz-ukrayini>

Україною та Португалією, країнами, які можна розглядати як західні, а в майбутньому і східні ворота до єдиного європейського економічного простору.

Рисунок 1 (Джерело: Політичні відносини між Україною та Португалією. Сайт Посольства України в Португальській Республіці. URL: <https://portugal.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/236-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-portugaliyeju>)

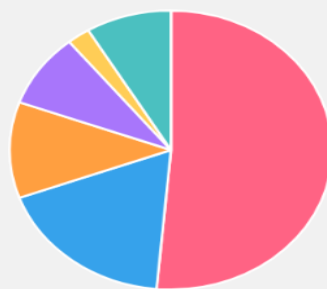
Динаміка торгівлі товарами та послугами між Україною та Португалією

(млн. дол. США)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Товарообіг	318,3	278,7	323,3	331,3	376,6	311,9	462,4
Експорт	296,2	228,1	264,1	252,4	288,3	240,0	359,7
Імпорт	22,1	50,6	59,2	78,9	88,3	71,9	102,7
Сальдо	274,1	177,5	204,9	173,5	200,0	168,1	257

Рисунок 2 (Джерело: Португалія. NEWP. URL: <https://export.gov.ua/country/104-portugaliia>)

Імпорт Країни з України (структура)

- Зернові культури
- Чорні метали
- Жири та олії тваринного або рослинного походження; продукти їх розщеплення; готові харчові жири; воски тваринного або рослинного походження
- Насіння і плоди олійних рослин; інше насіння, плоди та зерна; технічні або лікарські рослини; солома і фураж
- Органічні хімічні сполуки
- Інші

Португалія, в основному, імпортує з України зернові культури, чорні метали, продукти харчування та інше. Як можна побачити на рисунку 2, зернові культури займають більше половини усього імпорту.

Україна зацікавлена в тому, щоб накопичений потенціал дружніх відносин між двома країнами повною мірою трансформувався у взаємовигідне економічне співробітництво. Зрештою, Україна є не лише ринком із потенційно великим потенціалом для поглинання експорту традиційних португальських товарів, а й перспективним партнером для співпраці у сфері високих технологій, враховуючи також потреби інших країн, де португальська присутність триває протягом тривалого часу. більше століття. Йдеться про перспективне партнерство у сферах авіаційної техніки, суднобудування, енергетики та ін. З іншого боку, Україну можна розглядати як плацдарм для виходу португальських товарів і послуг на ринки сусідніх країн, зокрема Центральної Азії та Південного Кавказу. З іншої сторони, Португалія вже добре освоїла ринок Африки, у цей час українські компанії лише починають постачати свою продукцію на цей ринок. Тому практичний досвід та налагоджені зв'язки португальських компаній з країнами Африки можуть допомогти українським компаніям освоїти новий ринок швидше.⁶⁹

Співробітництво між Україною та Португалією можливе і у сфері науки, оскільки наше авіа- та машинобудування має великий потенціал.

Важливим аспектом сучасних відносин з Україною є рівень підтримки у війні із російською федерацією.⁷⁰ Португалія підтримує Україну у проєвропейському русі, висловлює підтримку та готовність у допомозі і розбудові та економічної підтримки України. За час війни, Україну відвідав прем'єр-міністр та президент Португалії. Вони висловили свою підтримку у війні українській стороні.

⁶⁹ Україна-Португалія: найперспективніші галузі для співробітництва | Checkpoint. Checkpoint Bussines Media. URL: <https://ckp.in.ua/news/11158>

⁷⁰ Португалія підтримуватиме відбудову України - Мінекономіки. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3645346-portugalia-pidtrimuvatime-vidbudovu-ukraini-minekonomiki.html>

Прем'єр міністр Португалії заявив, що вступ України до Європейського Союзу повинен стати реальністю і Португалія готові сприяти цьому. Окремо важливо підкреслити, те що Португалія готова поділитись своїм досвідом та запросила українських політологів та науковців для того аби ознайомити їх із технічними деталями вступу Португалії до Союзу.⁷¹

Така підтримка, обумовлена і тим фактором, що Португаліє є країною ЄС, яка найменше залежна від Росії. Війна в Україні впливає на європейську економіку сильніше, ніж на інші великі економіки, такі як США чи Китай, що відображає географічну близькість і важливі торговельні відносини між країнами. Згідно з аналізом Європейської комісії, у самому Європейському Союзі країни-члени мають різний ступінь впливу наслідків війни. Португалія та Мальта є одними з найменш уражених країн і, отже, найменш постраждалих від війни Росії проти України.⁷²

У весняному прогнозному звіті Європейська комісія склала таблицю вразливості для країн-членів, оцінюючи загальну позицію кожної країни. Каналами передачі економічних наслідків війни є торгівля, сировина (переважно енергетичні) та фінансові ринки, а країни-члени класифіковані за ступенем уразливості за 13 параметрами вразливості, а саме енергоємністю, залежністю від імпорту з Росії, вразливістю через прямі торговельні дії або більш складні ланцюжки створення вартості, наприклад. Також за даними Євростату, 5% енергії, імпортованої до Португалії, надходило з Росії: 9,6% природного газу, який використовується в країні, і 6% нафти, що є одним із найнижчих показників залежності.⁷³

⁷¹ Португалія про вступ України до ЄС: потрібно створити умови, щоб це стало реальним. Новини України - останні новини України сьогодні - УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/politics/portugaliya-pro-vstup-ukrajini-do-yes-potribno-stvoriti-umovi-shchob-ce-stalo-realnim-novini-ukrajina-11836026.html>

⁷² Portugal: one of the EU countries least affected by Russia's war on Ukraine. idealista. URL: <https://www.idealista.pt/en/news/financial-advice-in-portugal/2022/06/02/5024-portugal-one-of-the-eu-countries-least-affected-by-russias-war-on-ukraine>

⁷³ Only 5% of imported energy in Portugal from Russia. The Portugal News - Home Page of Portugal's National Newspaper in English. URL: <https://www.theportugalnews.com/news/2022-03-28/only-5-of-imported-energy-in-portugal-from-russia/66081>

Отже, хоча Україна та Португалія є географічно віддаленими країнами співробітництво між ними активно розвивається. Португалія опираючись на свій європейський орієнтир розвиває та укріплює зв'язки з Україною, шляхом економіки. Сприятлива політика міграції у Португалії створила велику діаспору українців, які проживають у Португалії. Експорт та імпорт товарів та послуг має перспективу зростання та розширення. Португалія та Україна взаємовигідні одна для одної та відкривають нові території для розвитку ринків.

Варто також врахувати, що Португалія як країна яка швидко вступила до Європейського Союзу після зміни авторитарного режиму може бути корисна для України через підтримку та досвід. Готовність Португалії допомагати у її проєвропейській політиці підкріплюється заявами та відповідними документами.

Висновок до 3 Розділу: Як уже було проаналізовано у розділі другому, Португалія, орієнтуючись на своє геополітичне становище та історію розвитку проводить свою зовнішню політику у напрямках Європи та Атлантики. Після переходу на демократичну сторону однією із головних задач для країни став вступ Португалії до Європейського Союзу. Це було обумовлено важливістю налагодження зв'язків із європейськими партнерами. Хоча вступ до ЄС потребував значних економічних та політичних змін, Португалія швидко виконала усі умови для вступу до об'єднання.

Вступ до ЄС дозволив Португалії розвинути економічні зв'язки та посилити товарообмін між країнами ЄС, модернізував економіку та створив можливості для трудової міграції.

Важливим аспектом є те, що Португалія спонукає співробітництву між Європою та португаломовним світом, що розвиває вплив Європейського Союзу за межами континенту.

Важливо відмітити, що притримуючись проєвропейської політики, Португалія зберегла атлантичний напрям зовнішньої політики як один із ключових для Португалії. Країна підтримує стабільні відносини із

Атлантичними країнами. Важливим аспектом атлантичної політики країни є білатеральні відносини із Сполученими Штатами Америки. Дві країни побудували відносини партнерства та дружби, які тривають донині, відзначені відданістю спільній обороні в рамках Атлантичного Альянсу. Міцні зв'язки між двома країнами також відображаються в добрій інтеграції португальсько-американської спільноти. Важливим аспектом відносин між Португалією та США є оборона та безпека, що обумовлено присутністю ВПС США на авіабазі Лажес.

Виокремлюючи специфіку політики Португалії, можна проаналізувати ініціативність Португалії у створенні європейсько-атлантичного діалогу. Створення ініціатив, які сприяють співробітництву між Європою та Атлантикою свідчить про визначення Португалії як країни, що відіграє роль посередника між континентами.

Хоча Україна та Португалія є географічно віддаленими країнами співробітництво між ними активно розвивається. Португалія опираючись на свій європейський орієнтир розвиває та укріплює зв'язки з Україною, шляхом економіки. Сприятлива політика міграції у Португалії створила велику діаспору українців, які проживають у Португалії. Експорт та імпорт товарів та послуг має перспективу зростання та розширення. Португалія та Україна взаємовигідні одна для одної та відкривають нові території для розвитку ринків.

Варто також врахувати, що Португалія як країна яка швидко вступила до Європейського Союзу після зміни авторитарного режиму може бути корисна для України через підтримку та досвід. Готовність Португалії допомагати у її проєвропейській політиці підкріплюється заявами та відповідними документами.

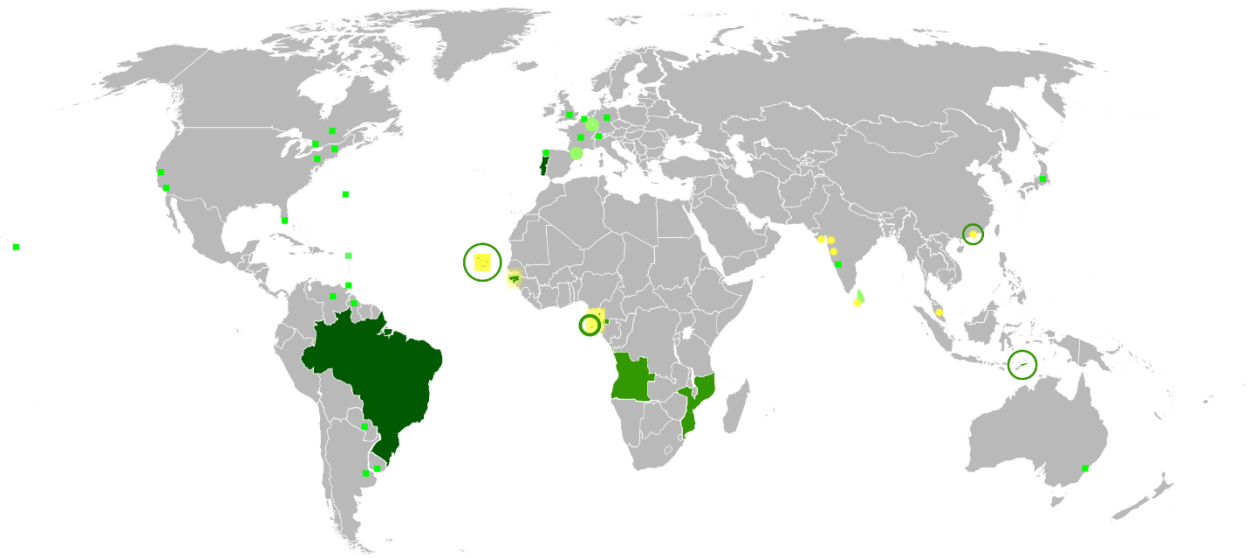
РОЗДІЛ 4

СПІВРОБІТНИЦТВО З ПОРТУГАЛОМОВНИМИ КРАЇНАМИ.

Португальська мова і культура поширилися завдяки колоніальній і морській експансії, що почалася в XV столітті, а також завдяки еміграційним рухам португальського населення після другої половини XIX століття. Португальська була фактично першою європейською мовою, яка завдяки Великим географічним відкриттям відіграла роль «лінгва-франка» (Лінгва-франко – це спільна, загальна мова між людьми різних мов, тобто мова міжетнічного спілкування⁷⁴).

За попередньою оцінкою, загальна кількість носіїв португальської мови варіюється, в залежності від джерел, більше ніж 200 мільйонів осіб. Португальська посідає п'яте місце за поширеністю у світі (Мал. 3).

Мал. 3 (Джерело: Portuguese language - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Portuguese_language)

Найбільш поширена португальська мова у Бразилії, Анголі, Португалії, Мозамбіку, Франції, Сполучених Штатах Америки, Канаді, Гвінеї-Бісау, Парагваї, Швейцарії, Люксембургу, Сан-Тому і Принсіпі, Кабо-Верде,

⁷⁴ Mufwene S. S. Lingua franca | linguistics. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/lingua-franca>

кількість португаломовних у цих країнах перевищує 50 000 осіб.⁷⁵ Варто зазначити, що не у кожній із цих країн португальська мова є офіційною.

За даними «Ethnologue», португальська мова присутня і у інших країнах, їхня кількість хоч і незначна але присутня, серед цих країн є: Аргентина, Австралія, Австрія, Бельгія, Бермудські острови, Данія, Фінляндія, Німеччина, Індія, Ірландія, Ямайка, Японія, Ліван, Мексика, Нідерланди, Екваторіальна Гвінея, Макао, Андорра, Джерсі, Східний Тимор, Нова Зеландія, Норвегія, Південа Африка, Іспанія, Швеція, Велика Британія, Уругвай, Венесуела, Замбія та Зімбабве, кількість португаломовних у цих країнах не перевищує 50 000 осіб.⁷⁶

Але якщо розглядати лише Європу, то португальська знаходиться в невідповідному становищі: невелика кількість носіїв у Європі і майже відсутня мовна політика. Після вступу до Європейського Союзу, Португалія також взяла на себе роль відновлення відносин з африканськими португаломовними країнами.

З моменту переходу на демократичні принципи просування португальської культури та мови за кордоном стало пріоритетом зовнішньої політики Португалії. Просування національної мови та культури в решті португаломовного світу зустрічає широкий консенсус у португаломовному суспільстві. Розбіжності виникають лише в питаннях імплементації, інструментів та наявних ресурсів.

Співробітництво з португаломовними країнами є важливим пріоритетом зовнішньої політики Португалії. З урядової точки зору, просування національної мови та культури за кордоном, належить до компетенції Міністерства закордонних справ, Міністерства культури, Міністерства освіти та Міністерства науки та технологій.

⁷⁵ Portuguese - Worldwide distribution. Worlddata.info. URL: <https://www.worlddata.info/languages/portuguese.php>

⁷⁶ Portuguese. Ethnologue. URL: <https://www.ethnologue.com/25/language/por/>.

4.1. Співтовариство португаломовних країн (СПЛП)

У міжнародній системі спостерігається тенденція до формування блоків за взаємними інтересами. Економічний інтерес є одним з домінуючих чинників об'єднання країн. Культура і мова також є зв'язками, які формально і неформально призводять до об'єднання країн.

У своїй статті «Зіткнення цивілізацій»⁷⁷, опублікованій влітку 1993 року в журналі *Foreign Jatsr*, Самуель Гантінгтон показує, що міжнародний порядок, заснований на цивілізаціях, є найкращим захистом від війни. Він розглядає мову як один з центральних елементів культури або цивілізації. Поширення мови у світі відображає розподіл влади, а зміни у владі спричиняють зміни у використанні мови. Це сильне символічне сприйняття мови, пов'язане з іншими інтересами, зокрема економічного порядку, призвело до того, що деякі країни сформували блоки, засновані (хоча і не тільки) на мовній спорідненості. Класичними прикладами є Франкофонія та Співдружність.

У Португалії та Бразилії використання португальської мови зростає, і жодних загроз не передбачається. У деяких африканських країнах, де португальська є офіційною мовою, ситуація також стабільна, португальська мирно співіснує з креолами в Кабо-Верде та з креолами й африканськими мовами в Сан-Томе і Принсіпі. Але в інших країнах, таких як Гвінея-Бісау, Ангола та Мозамбик, до співіснування з креольськими та/або африканськими мовами, можна додати використання інших європейських мов, таких як англійська та французька. І це іноді сприймається як загроза присутності та поширенню португальської мови в цих країнах.

Англомовні та франкомовні країни оточують Гвінею-Бісау, Анголу та Мозамбик. Через регіональні обставини зв'язки з блоками, в яких домінують ці мови, очевидно, цікаві для цих країн. Наприклад, Гвінея-Бісау є спостерігачем на зустрічах франкофонії, а Мозамбик є членом Співдружності з 1995 року.

⁷⁷ Huntington S. P. *The Clash of Civilizations? Foreign Affairs*. 1993. Vol. 72, no. 3. P. 22. URL: <https://doi.org/10.2307/20045621>

Можна виокремити три основні напрями підходу до інтернаціоналізації португальської культури у зовнішній політиці Португалії:

- 1) Поєднання португальської мови та португальської культури: політика, що захищає португальську мову та відносини з громадянами та країнами, офіційною мовою яких є португальська;
- 2) Інтернаціоналізація мистецтва: поширення португальських витворів мистецтва і продукції за кордоном
- 3) Інтеграція в рамках міжнародних форумів: ЮНЕСКО, Рада Європи та Європейський Союз.

Інтеграція Португалії в міжнародні форуми має на меті зробити португальську мову більш помітною та поширеною. Зокрема, шляхом сприяння її використання в міжнародних організаціях як офіційної чи робочої мови, а також шляхом лобювання визнання групи португаломовних країн у деяких таких інституціях. Португальська мова є офіційною або робочою мовою в кількох міжнародних організаціях, таких як ЄС, група АКТ, Організація американських держав та Організація Африканського Союзу. У системі ООН вона використовується лише в деяких секторах. З 1985 року вважалася однією з офіційних мов Генеральної конференції ООН, а з 1994 року почала використовуватися на засіданнях Виконавчої ради. У 1992 році ЮНЕСКО створила комісію з португальської мови.

Географічно цілі політики просування португальської мови та культури за кордоном зосереджені на португальських громадах, Бразилії та країнах ПАЛОП, а також на Європейському Союзі. Найважливішим національним інструментом просування португальської мови та культури за кордоном є Інститут Камоенса.

Інші органи відіграють особливу роль у просуванні португальської культури за кордоном. Наприклад, з 1986 по 2000 рік уряд використовував Комісію з вшанування пам'яті Великих географічних відкриттів Португалії (Comissão para a Comemoração dos Descobrimentos Portugueses) для відзначення Великих географічних відкриттів. Головною метою було збереження мовної,

історичної та культурної пам'яті, та португальської мови та культури за кордоном.

Португальські університети сприяють підготовці викладачів (наприклад, факультет літератури Лісабонського університету, факультет португальської мови та культури) та дослідженням з питань португальської мови (наприклад, Абертинський університет, Португальський католицький університет). Приватні фонди дуже активні у просуванні португальської мови та культури. Особливо такі фонди, як Калусте Гюльбенкян та Oriente. Fundação Calouste Gulbenkian, наприклад, має спеціальний проект з виробництва навчальних посібників та покращення якості викладання португальської мови в Африці. Асоціації зі світом бізнесу також діють у цій сфері, як-от : Fundação África-Portugal, пов'язана з Banco de Fomento Exterior, Associação Portuguesa para o Desenvolvimento Económico e Cooperação (організовує конференції та видає журнал ELO- Cooperação e Desenvolvimento). Неприбуткові організації, такі як Centro de Informação e Documentação Amílcar Cabral, також розвивають співробітництво в Африці, і, зокрема, ця організація має дуже хороший інформаційний центр.⁷⁸

Суспільне телебачення і радіо також зосереджують зусилля на охопленні португаломовної аудиторії в усьому світі. Міжнародні трансляції є найбільш помітною частиною цих зусиль, але не менш важливими є також професійна підготовка кадрів і передача обладнання.

На рівні місцевої влади існують певні інструменти для сприяння співпраці, які прямо чи опосередковано просувають національну мову та культуру за кордоном. Одним із найважливіших, ініційованих муніципалітетом Лісабона, є Союз міст-столиць португальської мови (União das Cidades Capitais de Língua Portuguesa, UCCLA).

⁷⁸ Figueira C. The Portuguese experience of promotion of national language and culture abroad. *Mélanges de l'École française de Rome. Italie et Méditerranée*. 2002. Vol. 114, no. 1. P. 151–162. URL: <https://doi.org/10.3406/mefr.2002.9847>

На багатосторонньому рівні найважливішим інструментом, що використовується, серед іншого, для просування португальської мови, є Спільнота португаломовних країн (СПЛП). Ідея створення Спільноти португаломовних країн бере свій початок у 1983 році та офіційному візиті тодішнього міністра закордонних справ Португалії Хайме Гама до Кабо-Верде, де він заохочував продовження триконтинентального діалогу португальських держав у децентралізована форма ротаційних дворічних зустрічей глав держав і урядів, а також щорічних зустрічей міністерств закордонних справ. Однак ця ідея увійшла у фазу прийняття рішень лише в 1990-х роках, завдяки зусиллям тодішнього посла Бразилії в Португалії Жозе Апаре-сідо де Олівейра. Ця бразильська ініціатива була дуже позитивно сприйнята португальською владою. Установча декларація СПЛП була підписана 17 липня 1996 року в Лісабоні Португалією, Бразилією, Анголою, Мозамбіком, Гвінеєю-Бісау, Кабо-Верде та Сан-Томе і Принсіпі. Для штаб-квартири CPLP був обраний Лісабонський палац Пенафіель. Найвищим представником організації та її виконавчої влади є Виконавчий секретар, який обирається на дворічному саміті CPLP на дворічний мандат. Конференція глав держав і урядів також збирається кожні два роки і готує вказівки та пріоритети на наступний дворічний період, тоді як Рада міністрів закордонних справ затверджує план дій організації на своїх щорічних зустрічах. Президентство в організації є ротаційним і змінюється кожні два роки на самітах CPLP.

СПЛП об'єднує країни, які пов'язані мовою через історію процесу колонізації. До неї входять Португалія, п'ять португаломовних африканських країн (ПАЛОП) - Ангола, Кабо-Верде, Гвінея-Бісау, Мозамбік, Сан Томе і Принсіпі – Бразилія. СПЛП визначає себе як:

Спільнота суверенних держав, простір приналежності, в якому громадяни восьми країн-членів визнають себе, відкривають і конструюють рамки ідентичності. Це простір для спільного використання мови, для прийняття спільних практик, для визначення цінностей, прийнятих усіма, і для

генерування ефективної взаємодії. Области діяльності СПЛП визначені в Установчій декларації і включають:

- політико-дипломатичне партнерство;
- співробітництво, зокрема в економічній, соціальній, культурній, юридичній та науково-технічній галузях;
- просування та поширення португальської мови.⁷⁹

Політична та дипломатична координація посилила потенціал переговорів кожної держави-члена щодо пошуку рішень і примирення на міжнародних форумах і дозволила глибше заглибитися в інституційний діалог з державами, міжнародними організаціями та іншими різними партнерами. Крім того, він займається іншими відповідними сферами, такими як виконання місій зі спостереження за виборами та спостереження за кризовими ситуаціями в державах-членах, таким чином посилюючи видимість Співтовариства.

Співпраця розвивається установами та організаціями, як державними, так і приватними, і охоплює широкий спектр тем: освіта, економіка, юстиція, навколишнє середовище, культура, соціальні питання, охорона здоров'я, енергетика, спорт і молодь та багато інших. Існує також регулярна співпраця, наприклад, між Конституційними судами, омбудсменами, генеральними прокурорами, керівниками центральних банків, військовими органами, директорами поліції, профспілковими організаціями та університетами. Співпраця є надзвичайно важливою сферою, яка передбачає участь державних адміністрацій держав-членів, а також залучення громадянського суспільства.

Статут також визначив механізми функціонування Співдріжності. Перш за все, це конференція глав держав і урядів: до її складу входять глави держави урядів усіх держав-членів; вона є вищим органом СПЛП. Конференція визначає напрями загальної політики та стратегії СПЛП; тим може делегувати свої повноваження Раді міністрів; вона створює установи, що забезпечують

⁷⁹ Edalina Sanches. The community of Portuguese Language Speaking Countries: The role of language in a globalizing world. Lisbon, 2014. 23 p.

належне функціонування СПЛП; на основі системи ротації вона обирає з числа своїх членів Голову, термін повноважень якого становить два роки; вона обирає Виконавчого секретаря і заступника Виконавчого секретаря з СПЛП, а на прохання двох третин держав-членів – позачергова сесія. Рішення приймаються на основі консенсусу і мають обов'язковий характер для всіх держав-членів

Рада міністрів: до його складу входять міністри закордонних справ і зовнішніх відносин всіх держав-членів. Рада координує заходи СПЛП, спостерігає за функціонуванням і розвитком СПЛП; загальної політики та функціонування, а також ефективного та гармонійного розвитку СПЛП; рекомендує Конференції кандидатів на посади Виконавчого секретаря та заступника Виконавчого секретаря; скликає конференції та інші наради з метою сприяння реалізації цілей та програм СПЛП; виконує будь-які інші завдання, покладені на нього Конференцією; обирає на основі ротації з числа своїх членів голову, термін повноважень якого становить один рік. Рада збирається один раз на рік на чергову сесію і проводить позачергові сесії на прохання двох третин держав-членів; вона підзвітна Конференції, якою вона повинна представляти свої доповіді. ставителю від кожної держави-члена СПЛП; він спостерігає за здійсненням Виконавчим секретарем рішень і рекомендацій Конференції та Ради міністрів; він збирається один раз на місяць на чергову сесію і у разі необхідності проводить позачергові сесії; його діяльність координує представник країни, яка головує в Раді міністрів. Рішення Постійного координаційного комітету приймаються на основі консенсусу

Виконавчий секретар: видний діяч однієї з країн-членів СПЛП, обирається на основі ротації, його термін повноважень становить два роки з можливістю переобрання на один повторний термін; сприяння досягненню цілей СПЛП та зміцнення його функціонування; він призначає співробітників до складу Виконавчого секретаріату після консультації з Постійним координаційним комітетом; він проводить консультації та погоджує свою

діяльність з урядами держав-членів та іншими установами СПЛП; він відповідає за збереження майна СПЛП; форумах, здійснює будь-які інші функції, покладені на нього Конференцією, Радою міністрів або Постійним координаційним комітетом

Бюджет СПЛП має у своєму розпорядженні Спеціальний фонд, який формується за рахунок добровільних внесків з державних та приватних джерел і призначений для надання підтримки здійсненню конкретних заходів.

З початку заснування СПЛП було видно, що кожна держава-член має різну ієрархію пріоритетів щодо майбутнього організації. Кабо-Верде, Гвінея-Бісау, Мозамбік і Сан-Томе і Принсіпі були насамперед зацікавлені у стимулюванні свого економічного розвитку, тоді як Ангола та Бразилія поставили культурну та технічну співпрацю на перше місце у своїх програмах. У той же час Португалія виступала за політико-дипломатичні консультації. Але, хоча цілі новоствореної організації були амбітними, як і личить першій серйозній спробі Португалії налагодити відносини зі своїми колишніми колоніями в перші роки після заснування зусилля СПЛП не були помітні на міжнародній арені і включали майже лише культурну та технічну співпрацю. Тому у 2005 році країни вирішили внести зміни у статут та посилити свій вплив та важливість на міжнародній арені.⁸⁰

Відповідно до статусу СПЛП від 2007 року, будь-яка держава може стати членом організації, якщо вона має португальську мову як офіційну і дотримується принципів, визначених у статуті (стаття 6). Держави-спостерігачі не зобов'язані мати португальську мову як офіційну, але повинні поділяти основні принципи, а саме: просування демократичних практик, належне врядування та повагу до прав людини.

СПЛП намагається посилити свій вплив та посилити відносини із партнерами. СПЛП переглянули статут спостерігача в 2005 році, створивши

⁸⁰ Mormul J. The Community of Portuguese Language Countries (CPLP) and the Luso-African identity. *Politeja*. 2021. Vol. 17, no. 5 (68). P. 193–215. URL: <https://doi.org/10.12797/politeja.17.2020.68.10>

категорію асоційованих держав спостерігачів, як засіб посилення своєї міжнародної проєкції, що дозволило прийняти Маврікій, Екваторіальну Гвінею і Сенегал. Таке розширення має велике значення, оскільки дозволяє організації розширити вплив португальської мови, а також просувати культури країн-членів.

Це питання набирає обертів, оскільки кілька непортугаломовних країн виявили зацікавленість у приєднанні до СПЯС, а саме: Індія, Індонезія, Австралія, Філіппіни, Марокко, Україна, Венесуела, Румунія, Люксембург та Свaziленд. Відомо, що Намібія, Туреччина і Грузія перебувають у процесі набуття статусу асоційованих спостерігачів, а Японія, Перу і Марокко готують свої кандидатури.

У той час як все більше країн виявляють інтерес до участі в СПЯС, Екваторіальна Гвінея подає заявку на підвищення свого статусу. Після того, як країна була прийнята в якості держави-спостерігача в 2006 році, вона подала заявку на повноправне членство в 2010 році. Однак 20 липня 2012 року Декларація Мапуту²⁷ призупинила розгляд заявки Екваторіальної Гвінеї. Для того, щоб стати повноправним членом СПЯС, їй необхідно було взяти на себе зобов'язання за Програмою вступу, яка вимагала виконання низки дій, що збігаються з принципами і статутом СПЯС. Варто зазначити, що ці дебати також були позначені сильним антагонізмом з боку організацій громадянського суспільства, науковців та видатних громадських діячів в рамках СПЯС, які запустили петицію проти інтеграції Екваторіальної Гвінеї²⁸. У цій петиції стверджувалося, що країна не відповідає жодному з основних принципів, що лежать в основі СПЯС, а саме: спільна історія та мова, повага до прав людини, дотримання демократичного верховенства права та миру.

Екваторіальна Гвінея - колишня іспанська колонія, і донедавна її єдиними офіційними мовами були французька та іспанська. Португальська була прийнята в 2011 році президентським указом, і це було зроблено не тому, що значна частина населення фактично використовувала португальську в повсякденному житті; насправді, португальська почала викладатися в школах

з серпня 2011 року. Крім того, режим президента Теодоро Обіанга Нгеми Мбасого став сумнозвісним через постійні порушення прав людини, репресії проти опозиційних політичних партій та неповагу до низки політичних і громадянських прав²⁹. Станом на квітень 2014 року остаточного вердикту щодо заявки Екваторіальної Гвінеї ще не винесено, але шанси зараз більш сприятливі, ніж у минулому, оскільки відбувається кілька раундів зустрічей, на яких розглядається, наскільки далеко країна просунулася у виконанні умов Програми вступу.

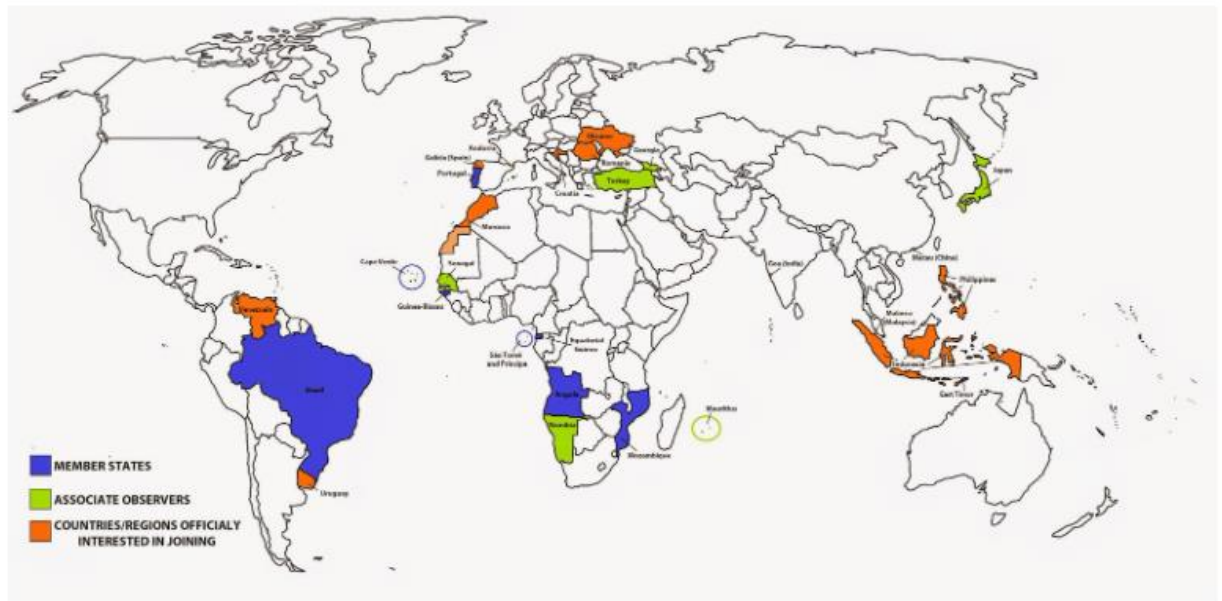
Згодом СПЛП було двічі розширено. Перший був пов'язаний з приєднанням Східного Тимору 20 травня 2002 року на 4-й Конференції глав держав і урядів, що відбулася в Бразилія. Друге розширення стало результатом приєднання Екваторіальної Гвінеї, яка стала дев'ятою державою-членом, офіційно оформлене в 2016 році на 10-му саміті, який також відбувся в Бразилія, але після резолюції, прийнятої в 2014 році, в Ділі.

На саміті, що відбувся в Гвінеї-Бісау в липні 2006 року, СПЛП прийняло перші асоційовані держави-спостерігачі, Екваторіальну Гвінею і Маврикій, а також 18 організацій громадянського суспільства в якості консультативних спостерігачів. У 2008 році до групи держав-спостерігачів приєднався Сенегал.

За 21 рік існування СПЛП підвищив свою довіру та помітність. Підтвердженням є кількість країн, які дедалі активізували свої інституційні відносини з Організацією через статус асоційованого спостерігача. На сьогодні цей статус надано десяти країнам (Сенегал, Маврикій, Японія, Намібія, Туреччина, Грузія, Уругвай, Чехія, Словацька Республіка та Угорщина), що вже перевищує кількість держав-членів Співтовариства.

Так само Громадянське суспільство активізувало свій інституційний діалог із СПЛП, і близько 70 організацій вже отримали статус консультативного спостерігача при Організації. Україна також знаходиться у списку країн, що зацікавлені співробітництвом із СПЛП (Рисунок 4).

Рисунок 4: (Джерело: The Community of Portuguese Language Countries - Vivid Maps. Vivid Maps. URL: <https://vividmaps.com/community-of-portuguese-language/>)

Водночас було підписано низку угод, спрямованих на зміцнення практики співпраці в кількох сферах політики. Так, з моменту свого заснування СПЛП підписала загалом 17 угод з організаціями громадянського суспільства і 29 угод з міжнародними організаціями. На внутрішньому рівні було підписано 39 угод, більшість з яких - між 1996 і 2006 роками, що стосуються внутрішніх кодексів, правосуддя і оборони, мови, міграційної політики (громадянство і візи) і технічного співробітництва (адміністративного, правового, у сфері охорони здоров'я і освіти). У наступному розділі ми розглянемо заходи, спрямовані на просування португальської мови та культури на міжнародному рівні.

Іншим важливим питанням для СПЛП є Орфографічна угода португальської мови (ОУПМ), яка була вперше підписана в 1990 році з метою стандартизації португальської орфографії (отже, подолання португальсько-бразильського дуалізму). Це сприймається як актуальне, оскільки полегшує обмін контентом в рамках СПЛП та утвердження португальської мови як унікальної мови в групі найпоширеніших мов світу. Більше того, в наш інформаційний вік стандартизована мова зменшує витрати, пов'язані з

передачею технологій і знань. Отже, принаймні офіційно, розширення ОУПМ цінується і розглядається як необхідний компонент згуртованості СПЛП і як ключову політику для просування мови, особливо з огляду на те, що до організації приєднується дедалі більше країн.⁸¹

Проте, незважаючи на офіційне визнання, ратифікація та імплементація ОУПЛ відбувається повільно. Після підписання в 1990 році було передбачено, що вона набуде чинності в 1994 році після ратифікації всіма державами-членами. Однак це виявилось неефективним, оскільки його ратифікували лише Португалія, Бразилія та Кабо-Верде. Два додаткові протоколи, підписані всіма державами-членами, встановили, що ОУПЛ не потребує одностайного ухвалення і може набути чинності після ратифікації трьома державами-членами. Ці протоколи (останні дати - 2004 рік) та ОУПЛ на сьогоднішній день ратифікували Бразилія (2004), Кабо-Верде (2005), Сан-Томе і Принсіпі (2008), Португалія (2008), Тимор-Лешті, Гвінея-Бісау (обидві в 2009) та Мозамбик (2012). Ангола наразі є єдиною країною, яка не ратифікувала ОУПЛ. Тим не менш, слід зазначити, що хоча ОУПЛ була ратифікована, вона все ще далека від повного застосування на практиці. Наприклад, у Португалії та Бразилії дві орфографії можуть використовуватися пліч-о-пліч до повного прийняття ОУПЛ у 2015 році. Інші країни-члени не передбачають повного впровадження в найближчому майбутньому. Незважаючи на різні етапи, на яких перебувають країни, факт набуття чинності ОУПЛ має значення не лише для згуртованості СПЛП, але й для нових держав, які приєднуються до організації. Крім того, останнє десятиліття стало свідком поглиблення ролі Співтовариства у просуванні мови на міжнародному рівні.⁸²

Політична та дипломатична координація посилила потенціал переговорів кожної держави-члена щодо пошуку рішень і примирення на міжнародних форумах і дозволила заглибитися в інституційний діалог з

⁸¹ Santos, I.A. The Portuguese language orthographic agreement of 1990: Principles and applications. 2. 235-245. 10.3309/1989-578X-10-12.

⁸² alada F. M. Portuguese Language Orthographic Agreement of 1990: Inconsistency and Homographs. ATINER's Conference Paper Series LIT2012-0290, Brussels. 16p.

державами, міжнародними організаціями та іншими різними партнерами. Крім того, він займається іншими відповідними сферами, такими як виконання місій зі спостереження за виборами та спостереження за кризовими ситуаціями в державах-членах, таким чином посилюючи видимість Співтовариства.

Співпраця розвивається установами та організаціями, як державними, так і приватними, і охоплює широкий спектр тем: освіта, економіка, юстиція, навколишнє середовище, культура, соціальні питання, охорона здоров'я, енергетика, спорт і молодь та багато інших. Існує також регулярна співпраця, наприклад, між Конституційними судами, омбудсменами, генеральними прокурорами, керівниками центральних банків, військовими органами, директорами поліції, профспілковими організаціями та університетами. Співпраця є надзвичайно важливою сферою, яка передбачає участь державних адміністрацій держав-членів, а також залучення громадянського суспільства.

Центральним суб'єктом третьої сфери діяльності, португальської мови, є Міжнародний інститут португальської мови (МІПЛ). Мова є основним елементом, який об'єднує СІПЛ. У 1989 році, ще до офіційного створення організації, португаломовні країни провели зустріч у Бразилії, щоб створити МІПЛ, який мав стати спільною платформою для міжнародного просування португальської мови. Проте, поки що МІПЛ відіграє дуже обмежену роль у цьому питанні. Фактично, лише у 2002 році на VI черговому засіданні Ради міністрів СІПЛ були визначені основні напрямки діяльності МІПЛ у сфері популяризації та управління португальською мовою, що дозволило йому розпочати свою роботу. Наразі МІПЛ відповідальний за планування та виконання конкретних програм. Ухвалення Бразильського та Лісабонського планів дій у 2010 та 2013 роках відповідно дозволило визначити глобальні стратегії просування та поширення португальської мови.

11- та Конференція глав держав і урядів, що відбулася в Бразилія в 2016 році, схвалила Нове стратегічне бачення СІПЛ, яке спрямоване на встановлення набору керівних принципів для активізації та модернізації

Співтовариства, щоб протистояти новим викликам глобалізованого світу. У липні 2017 року Рада міністрів Бразилія схвалила дорожню карту для введення в дію Нового стратегічного бачення, яке уможливить розгортання низки справді важливих рішень для успіху СПЛП. У цьому відношенні мобільність і пересування в межах СПЛП є ключовим інструментом для розширення спільноти та поступового створення громадянства СПЛП.⁸³

СПЛП таким чином сформувалась у міжнародну організацію, метою якої є просування спільних ініціатив, спрямованих на соціальний та економічний розвиток португаломовних країн, економічного розвитку португаломовних народів, що об'єднані лусофонією. З утворенням СПЛП, Португалія та інші країни, що входили до складу португаломовних країн формально увійшли до типології лінгвістичних блоків. Хоча "лусофонія", франкофонія та англофонія мають багато спільних рис. Серед них, наприклад, є відродження колоніальних зв'язків, заснованих на спільності мови, довше існування, глибша структура та ресурси останніх двох ставлять великий знак питання на будь-якій спробі порівняння.

Хоча концепція лусофонії важко піддається визначенню, вона є основою СПЛП, подібно до Міжнародної організації франкофонії для французької мови та Співдружності французької мови, та Співдружності англійської мови. Зростаюче значення просування португальської мови, яке взяли на себе члени члени СПЛП, зіткнувшись з викликами глобалізації, призвело до спроби зміцнення португальської мови як "глобальної зміцнення португальської мови як "глобальної мови" та впровадження спільної мовної політики. у 21-му столітті португальська мова прагне стати мовою, яка ефективно використовується всіма народами і суспільствами.⁸⁴

⁸³ Community of Portuguese Speaking Countries. Diplomatic Portal. URL: <https://portaldiplomatico.mne.gov.pt/en/foreign-policy/community-of-portuguese-speaking-countries#current-challenges>

⁸⁴ Teles A. F. Portugal and Cultural Diplomacy. Institute for Cultural Diplomacy. P. 10. URL: <https://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/portugal-and-cd.pdf>.

Також у дев'яностих роках Португалія інвестувала в засоби масової комунікації на міжнародному рівні. За часів другого уряду прем'єр-міністра Кавако Сілви засоби масової інформації почали розглядатися як важливий стратегічний інструмент для виробництва та трансляції національних програм або для португальських громад, що проживають за кордоном, або для так званих за кордоном, або в країнах ПАЛОП як спосіб налагодити співпрацю та підкреслити універсальний характер португальської мови та міжнародний проект Лусофонія. Сьогодні Португалія має кілька міжнародних телевізійних каналів, таких як RTP Internacional та RTP Africa, а також радіоканал RDP Africa. Як інструменти публічної дипломатії публічної дипломатії ці міжнародні канали суттєво відрізняються від інших міжнародних мовних служб інших країн, таких як BBC, "Голос Америки" або "Німецька хвиля", оскільки вони ведуть мовлення лише португальською мовою, що що ускладнює доступ до непортугаломовної аудиторії.

Також у 1990-х роках, подібно до французької, британської та німецької традиції створення мережі середніх шкіл за кордоном, португальський уряд заснував португальські школи, щоб забезпечити початкову освіту школи, гарантуючи початкову та середню освіту за португальською шкільною системою місцевій еліті та та португальським емігрантам, у деяких країнах, які раніше перебували під португальської колоніальної влади до 1970-х років. Наразі близько 45007 учнів відвідують ці школи, які вважаються важливими інструментами португальської співпраці за кордоном, через які португальська культура доноситься до молодих поколінь як спосіб використання м'якої сили для залучення африканських та азійських еліт. Першою з цих шкіл, яка була створена в 1994 році - Португальська школа в Луанді (Ангола), за нею послідувала Португальська школа в Макао (1998 рік), а потім Португальська школа в Мозамбіку в Мапуту в 1999 році. Нарешті, після здобуття незалежності Східного Тимору, португальська школа в Ділі почала функціонувати у 2002 році.

Як один із інструментів розширення португальської мови, СПЛП розглядають Інститут Камоенса, як спосіб поширення культури шляхом зміцнення національної політики. СПЛП допомагає розвивати інститут та постійно взаємодіє із ним для досягнення своїх цілей, через заходи публічної та культурної дипломатії. Одним із таких методів є просування португальської мови та культури в іноземних вищих навчальних закладах іноземних вищих навчальних закладах та зміцнення політики культурного співробітництва країн, що належать до Спільноти португаломовних країн.

Протягом багатьох років ІІ Камоенсе супроводжував або підтримував розвиток офіційних лекційних програм, культурних і мовних центрів у більш ніж 60 країнах на чотирьох континентах, що сприяло поширенню португальської літератури, історії та мови. Доречно також зазначити, що в інших країнах-членах СПЛП діють вісім культурних центрів, 11 центрів португальської мови та 15 лекторіїв.⁸⁵

Окрім сильного акценту на спільній мовній та культурній політиці, СПЛП ставить перед собою широкі цілі щодо посилення дипломатичної координації як засобу розширення своєї присутності в усьому світі та співпраці в усіх сферах політики, включаючи освіту, охорону здоров'я, науку і технології та оборону.

Спільнота португаломовних впроваджує різні стратегії для покращення налагодження зв'язків з усіма іноземними установами, які працюють над просуванням португальської мови та культури за кордоном. португальської мови та культури за кордоном, для розвитку більш глибоких відносин з країнами СПЛП, іберійськими та американськими країнами, а також членами Організації Північноатлантичного договору (НАТО), проникаючи в регіони, які вважаються стратегічними для португальських інтересів, такі як Магриб і країни Африки на південь від Сахари (Асоціація держав Південно-Східної Азії) АСЕАН та країни Перської затоки. Основними цілями є підвищення

⁸⁵ Edalina Sanches. The community of Portuguese Language Speaking Countries: The role of language in a globalizing world. Lisbon, 2014. 23 p.

видимості португальської мови та культури та створення позитивного і сучасного іміджу португаломовних країн, захищати багатомовність як частину мовної політики ЄС та співпрацювати з подібними інституціями культурної дипломатії інших країн.⁸⁶

Політика поширення португальської мови в міжнародних організаціях є одним із інструментів СПЛП. Співробітництво із організаціями робить СПЛП більш помітними у міжнародній спільноті та створює сприятливу атмосферу для поширення португальської мови на більш офіційних рівнях. СПЛП перебуває в офіційному партнерстві з ЮНЕСКО з 2000 року, в результаті цієї співпраці у 2019 році 40-а сесія Генеральної конференції ЮНЕСКО ухвалила рішення проголосити 5 травня кожного року "Всесвітнім днем португальської мови".⁸⁷ Також, СПЛП має статус спостерігача в ООН, у ФАО та ЮНКТАД – що також є вадливим кроком, адже виокремлює Співтовариство як окремого актора міжнародних відносин.

Важливо виокреми також співробітництво із Мережею розвитку Ага Хана — це мережа приватних неконфесійних агентств розвитку, заснованих Ага Ханом, які працюють переважно в найбільш бідніших частинах Азії та Африки. У 2010 році в Анголі, Мережа розвитку підписали Протокол про співпрацю під час Восьмої конференції глав держав і Уряд Співтовариства португаломовних країн. Темою конференції була «Солідарність у різноманітності». Конференція проходила під час головування Португалії в СПЛП.⁸⁸

⁸⁶ Relations with the Community of Portuguese-speaking Countries (CPLP) and draft cooperation agreement between UNESCO and that organization. Paris : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2000. 7 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000120319>

⁸⁷ World Portuguese Language Day. UNESCO. URL: <https://www.unesco.org/en/days/portuguese-language>

⁸⁸ The Community of Portuguese-Speaking Countries (CPLP) and AKDN sign a Protocol of Cooperation. Aga Khan Development Network. URL: <https://the.akdn/en/resources-media/whats-new/press-release/community-portuguese-speaking-countries-cplp-and-akdn-sign-protocol-cooperation>

Метою протоколу є сприяння взаємному співробітництву між сторонами в різних сферах, пов'язаних із покращенням якості життя малозабезпечених верств населення в усіх країнах СПЛП, зокрема в тих країнах, у яких Мережа розвитку вже створено, зокрема в Мозамбіку. Взаємна співпраця полягає у створенні спільних ініціатив, проектів і заходів, матеріально-технічній, інституційній та фінансовій підтримці, обміні інформацією, передачі знань та обміні досвідом та/або співпраці в будь-якій іншій діяльності, що становить спільний інтерес для обох сторін.

Португальський уряд добре усвідомлює важливість послідовної та структурованої міжнародної промоції португальської мови та економічної цінності яка буде отримана таким чином, оскільки згідно з нещодавнім дослідженням вона відповідає 17% від валового національного продукту. Зростаючий попит на португальську мову, наприклад, у Китаї, в основному зумовлений економічними та діловими причинами, пов'язаними з ринками, що розвиваються такими як Бразилія та Ангола.

На європейському рівні Португалія бере участь в організаціях, створених для реалізації культурної та мовної політики Європейського Союзу, таких як міжкультурний діалог та багатомовність. Португалія є одним з членів Національних інститутів культури Європейського Союзу (EUNIC) та Європейської федерації Європейської федерації національних мовних інститутів (EFNIL). Основна мета EUNIC та EFNIL є зміцнення європейської ідентичності, яка тісно пов'язана з культурним і мовним розмаїттям, що ґрунтується на основі принципу "єдність у розмаїтті". На сьогоднішній день існує 31 кластерів EUNIC по всьому світу. Ці кластери європейських культурних інституцій беруть участь у спільних культурних проектах, сприяючи ефективній європейській інтеграції на культурному рівні.

Крім того, Південна Атлантика, де розташовані багато країн-членів СПЛП, набуває все більшого значення в Атлантичному басейні завдяки величезним запасам нафти, зосередженим у цьому регіоні. Ангола і Бразилія мають значні запаси і входять до першої двадцятки світових виробників (16 і

11 місця відповідно), а Екваторіальна Гвінея, чії показники не наведені в таблиці вище, знаходиться на 34 місці. Той факт, що в Сан-Томе і Принсіпі та Гвінеї-Бісау також є нафтовий потенціал, підвищує інтерес інших держав (як в Атлантичному басейні, так і за його межами) до португаломовних країн.

Таким чином, СПЛП може бути актуальною в тій мірі, в якій вона може допомогти налагодити зв'язки з іншими країнами, розташованими в Південній Атлантиці, а також з країнами, які також мають сильні інтереси в цьому геополітичному регіоні. Досить сказати, що Китай є одним з найбільших інвесторів в африканські країни уздовж Атлантики. Фактично, він є одним з основних торговельних партнерів Анголи, Бразилії, Екваторіальної Гвінеї, Мозамбіку та Тимору-Лешті.⁸⁹

Отже, можна підсумувати, що СПЛП виступає як політичний проект, заснований на португальській мові, як історичному зв'язку та спільному спадку держав-членів, які утворюють географічно розривний простір, але ідентифіковані тією самою мовою.

Окрім культурних та освітніх питань, СПЛП розвиває економічне співробітництво та намагається досягти спільних політичних дій. Її можна розглядати як відповідь на франкофонію та англофонію, хоча її діяльність все ще не дуже помітна. Існування СПЛП значною мірою можна розглядати, не тільки як інструмент для поширення португальської мови, але й для налагодження контактів, збільшення впливу, та пошук нових партнерів. Для Португалії, як країни-засновниці Співтовариства, важливо підтримувати та посилювати співробітництво у межах СПЛП.

Передбачається, що значимість Співтовариства, ймовірно, зростатиме в найближчі роки, оскільки багато країн-членів розташовані в Південній Атлантиці - регіоні, який набуває все більшої актуальності в питаннях енергетики і безпеки. СПЯС може бути актором, на якого варто звернути увагу, якщо його сприймати як форум, що може сприяти відносинам між

⁸⁹ Edalina Sanches. The community of Portuguese Language Speaking Countries: The role of language in a globalizing world. Lisbon, 2014. 23 p.

державами в Атлантичному басейні і за його межами, а також між країнами португаломовного світу.

4.2. Бразилія

Бразилія - велика країна на південноамериканському континенті. Це найбільша країна в Південній Америці та п'ята за величиною країна в світі як за кількістю населення, так і за географією. Бразилія є єдиною країною, де розмовляють португальською мовою на всьому американському континенті.

Історичне підґрунтя відносин між Португалією та Бразилією сягає XV століття.⁹⁰ Імміграція португальців до Америки є причиною існування великої діаспори португальців у Бразилії. У 16 столітті до Бразилії прибули перші португаломовні поселенці. У той час португальська мова не була загальноживаною. У 18 столітті португальська мова стала офіційною мовою Бразилії. На рисунку 5, зображено дані станом на 2020 рік. На діаграмі чітко видно, що більшість португаломовних проживає саме в Бразилії 81% (Рисунок 5).

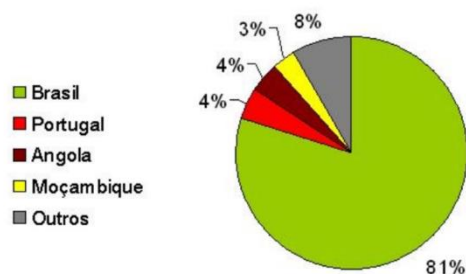

Рисунок 5. Джерело: The Community of Portuguese Language Countries. Vivid Maps. URL: <https://vividmaps.com/community-of-portuguese-language/>.

На початку 1990-х років Португалія все ще зберігала особливий інтерес до своєї колишньої колонії Бразилії, хоча португальці продовжували періодично дивитися на бразильців як на «людей з тропіків», так само, як у бразильців були свої жарти про португальців. Відносини між двома країнами

⁹⁰ Fonseca J. A Brief History of Brazil. The New York Times Web Archive. URL: https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/fodors/top/features/travel/destinations/centraland-southamerica/brazil/riodejaneiro/fdrs_feat_129_9.html?pagewanted=1

були сформовані набагато більшим розміром і потужнішою економікою Бразилії.⁹¹

Сантос Сілва, міністр закордонних справ Португалії з 2015 по 2022 рік, у одній промові відзначив, що глибина відносин ґрунтується, окрім «історичних причин, мовної та культурної близькості», ще трьох «не менш важливих» причин. Це наявність великих громад, португальців у Бразилії та бразильців у Португалії; економічні відносини; інвестиції двох урядів у розширення науково-технічної співпраці. За його словами, в економічному плані Бразилія більше не є одним із десяти основних торговельних партнерів Португалії, як це було раніше, «але вона залишається дуже важливим комерційним та економічним партнером» у «розвитку португальського аеронавігаційного кластеру».⁹²

Важливість відносин із Бразилією також можна обґрунтувати, тим фактом що Бразилія є найбільшою та найвпливовішою країною Південної Америки, на яку припадає близько половини населення континенту, території та валового внутрішнього продукту (ВВП). Це п'ята за величиною країна у світі та шоста за чисельністю населення, приблизно 214 мільйонів людей. Бразилія відіграє велику роль у світовій торгівлі: вона є провідним виробником сої, яловичини, залізної руди. Більше того, дві третини тропічного лісу Амазонки, що припадає на його межі, роблять його центральним у глобальній боротьбі зі зміною клімату. Після Сполучених Штатів Бразилія має найбільшу військову силу в Західній півкулі, хоча вона історично покладалася на стратегію м'якої сили, включаючи іноземну допомогу, щоб здійснювати свій вплив.

Бразилія має значний політичний та економічний вплив за межами Латинської Америки. Китай і Сполучені Штати є двома найбільшими

⁹¹ Portugal - Brazil and East Timor. Country Studies. URL: <https://countrystudies.us/portugal/95.htm>

⁹² Portugal pledges continued strong relations with Brazil. The Portugal News. URL: <https://www.theportugalnews.com/news/portugal-pledges-continued-strong-relations-with-brazil/47355>

торговими партнерами. Бразилія протягом тривалого часу займає провідну роль, часом стикаючись із Сполученими Штатами та вирішуючи напружені відносини з іншими регіональними державами. Країна здебільшого зосереджена на сприянні розвитку та регіональній стабільності через економічну інтеграцію та участь у багатосторонніх інституціях.

У період з 1995 по 2010 рік за президентів Фернандо Енріке Кардозу та Луїса Інасіу Лула да Сілва (широко відомий як Лула) Бразилія зміцнила свою репутацію країни, що розвиваєтьсяз однією з найбільш швидкозростаючих економік світу. Саме під керівництвом Лули виникла справді амбітна ідея про те, що країна вона стане великою державою.

Зовнішня політика Бразилії наголошує на дипломатії та багатосторонніх інститутах. На сьогоднішній день Бразилія брала участь у п'ятдесяти миротворчих операціях ООН і запропонувала досвід, обладнання та можливості отримання стипендій постконфліктним країнам, включаючи Анголу, Мозамбік і Тимор-Леште. Вона підштовхнула до збільшення ролі країн з низьким рівнем доходу, які часто називають Глобальним Півднем, у глобальному управлінні також іншими способами: вона входить до Групи двадцяти (G20), групи найбільших економік світу, і це допомогли створити альтернативний економічний блок БРІКС разом із росією, Індією, Китаєм та ПАР. Бразилію також регулярно обирають як непостійного члена Ради Безпеки ООН, і вона приєдналася до закликів розширити постійне членство ради, щоб краще представляти сучасний глобальний розподіл влади.

Вона є членом-засновником та одним із найбільших донорів Організації американських держав (ОАД), головного дипломатичного форуму Західної півкулі. Бразилія також є рушійною силою торговельного блоку МЕРКОСУР, у якому він прагне об'єднати свою економіку з економіками Аргентини, Парагваю та Уругваю. Завдяки сукупному ВВП у 2021 році приблизно 2,2 трильйона доларів блок є одним із найбільших у світі. Бразилія приєдналася

до південноамериканської угоди про вільну торгівлю з країнами-партнерами, які розмовляють іспанською мовою.⁹³

Бразилія та Португалія співпрацюють на багатосторонніх форумах і є партнерами у просуванні реформи ООН . Португалія лобювала те, щоб Бразилія стала постійним членом Ради Безпеки ООН. Бразилія та Португалія є членами-засновниками Спільноти португальськомовних країн, міжурядової організації колишніх португальських колоній.

Бразилія та Португалія підписали Договір про дружбу, співпрацю та консультації в Порту-Сегуру 22 квітня 2000 року, під час 500-річчя відкриття Бразилії. Цей договір регулює співпрацю Португалії та Бразилії на міжнародних форумах, надає бразильцям у Португалії та португальцям у Бразилії рівні права відповідно до Статуту рівності португальців та бразильців; також розглядалися культурна, наукова, технологічна, економічна, фінансова, комерційна, фіскальна, інвестиційна та деякі інші форми інституційного співробітництва. У 2016 році під час 12-го бразильсько-португальського саміту в Бразилія було підписано кілька меморандумів , у тому числі про співпрацю в Антарктиці.⁹⁴

Торгівля неухильно зростала і стала більш збалансованою. На додаток до 600 португальських компаній, заснованих у Бразилії, португальські підприємці виявляють зростаючий інтерес до інвестування в інфраструктурні проекти в країні. Бразильські інвестиції в Португалії також збільшуються. Інвестиційні запаси Португалії в Бразилії досягли 2,3 млрд євро в червні 2018 року, а бразильські інвестиційні запаси в Португалії склали 3,2 млрд євро (на 5,1% більше, ніж у 2017 році).⁹⁵

Партнерство в науці і техніці відображає зближення бразильського інтересу до професійної підготовки та португальського інтересу до окупації

⁹³ why Portuguese is Brazil's official language. PlanetSpark. URL: <https://www.planetspark.in/elements/why-portuguese-is-brazils-official-language>

⁹⁴ Brazil–Portugal relations - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Brazil–Portugal_relations#20th_century

⁹⁵ Golden visas: Europe for sale?. Investigate Europe. URL: <https://www.investigate-europe.eu/en/2023/golden-visas-europe-for-sale/>

своєї відомої академічної та лабораторної структури. Останні ініціативи в інноваціях, нанотехнологіях, біотехнологіях та енергетиці демонструють життєздатність технологічного порядку денного між двома країнами.

Постійно проводяться двосторонні зустрічі на високому рівні, що підкреслює актуальність двосторонніх відносин для двох країн. Президенти та міністри закордонних справ Португалії та Бразилії взяли участь у саміті Спільноти португальськомовних країн, який відбувся в Кабо-Верде в липні 2018 року. 10 жовтня 2018 року тодішній міністр закордонних справ Алоїзіу Нуньєс зустрівся зі своїм португальським колегою Аугусту Сантушем Сільва в Лісабоні. Під час зустрічі, після якої відбулася прес-конференція, обговорювалися питання щодо просування португальської мови, угоди МЕРКОСУР-ЄС, двосторонньої торгівлі, угоди про уникнення подвійного оподаткування, авіасполучення, виробництва та закупівлі літаків KC-390.

Співробітництво між Португалією та Бразилією, важливе з точки зору встановлення та посилення контактів між Латинською Америкою та Європою. Португалія спонукає співпрацювати ЄС із Бразилією та Латинським регіоном. Португалія як країна може посилити відносини між Латинською Америкою та Європою

Португалія диверсифікувала своє політичне та комерційне партнерство. У цьому контексті Бразилія відіграє важливу роль у майбутньому економічних і торгових відносин цієї країни. З цієї причини португальський уряд підтримує переговори щодо Угоди про вільну торгівлю між МЕРКОСУР і Європейським Союзом.

У 1984 році Португалія була де-факто членом європейської політичної співпраці в питаннях пов'язані з Латинською Америкою. Відповідно, під час португальського головування в Раді Європейського Союзу в 1992 році було підписано угоду третього покоління (рамкова угода про співпрацю) між Європейським Союзом і Бразилією. В той самий час, зустріч між Спільнотою та Групою Ріо відбулася в Сантьяго, Чилі. Наприкінці восьмої зустрічі в Сан-Хосе в Лісабоні 24-25 лютого 1992 р. регіонів видали політичну декларацію,

яка виражала безпосередній зв'язок між демократизація, економічний розвиток і соціальна справедливість.

У рамках головування Португалії в Європейському Союзі в 2007 р. інститути ЄС уклали Угоду про стратегічну асоціацію з Бразилією, таким чином визнаючи зростання значення цієї країни як на регіональному, так і на світовому рівні.⁹⁶

Португалія може сприяти розвитку відносин Бразилії та ЄС. Європейський Союз є основним пунктом призначення бразильських сільськогосподарських товарів, особливо сої, фруктів і кави; Найбільшими європейськими імпортерами є Німеччина, Нідерланди та Іспанія. З 1999 року МЕРКОСУР веде переговори про угоду про вільну торгівлю з блоком, яка, якщо її буде досягнуто, стане найбільшою торговою угодою ЄС. Однак зусилля щодо ратифікації зайшли в глухий кут через спротив кількох членів ЄС. Вони заперечують проти незаконної вирубки лісу в Амазонці, хоча бразильські чиновники стверджують, що ці проблеми з навколишнім середовищем маскують бажання держав-членів ЄС захистити свої сільськогосподарські сектори від конкуренції.

У політичній сфері різні уряди Португалії уважно стежили за політичними реформами, здійснених протягом останніх кількох років у різних країнах в регіоні, на додаток до використання іберо-американських самітів як засоби зміцнення двосторонніх відносин з країнами регіону як у політичному, так і в інших умовах. Одним із таких прикладів стало підписання угоди про співробітництва у сферах туризму та повітряного транспорту, у тому числі підписаний меморандум про політичну угоду між Португалією та Мексикою в листопаді 1996 року з нагоди Саміт у Чилі.

Завдяки своїй ролі медіатора між Європою та Бразилією, Португалія забезпечує свої зовнішньополітичні інтереси: стає вагомим членом

⁹⁶ Gomes F., Nancy E. The role of Portugal in Euro-Latin American Relations. JANUS.NET, e-journal of International Relations. 2010. Vol. 1, no. 1. P. 107–111.

Європейського Союзу та покращує свої відносини не тільки із Бразилією але і зі всією Латинською Америкою.

Важливим аспектом португальсько-бразильських відносин є мігранти та діаспора. Незважаючи на те, що португальці присутні з початку колонізації, у 18 столітті почали мігрувати до Бразилії у більших кількостях і без державної підтримки. На рисунку 6, можна відслідкувати періоди найбільшого зростання еміграції з Португалії до Бразилії (Рисунок 6).

Portuguese immigration to Brazil												
Source: Brazilian Institute for Geography and Statistics ^[12]												
Period												
1500-1700	1701-1760	1808-1817	1827-1829	1837-1841	1856-1857	1881-1900	1901-1930	1931-1950	1951-1960	1961-1967	1981-1991	1991-2022
100,000	600,000	24,000	2,004	629	16,108	316,204	754,147	148,699	235,635	54,767	4,605	400,000

(Рисунок 6. Джерело: Portuguese Brazilians - Wikipedia. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Portuguese_Brazilians)

До другої половини вісімнадцятого століття міграційні рухи до Бразилії ставали дедалі помітнішими, і на рубежі століть Бразилія вже була головним пунктом призначення для тих, хто покидав Португалію в пошуках кращого життя. Міграція до Бразилії мала досить регулярний характер, хоча її наслідки особливо відчувалися під час внутрішніх політичних, соціальних та економічних турбулентностей. Найбільш інтенсивним періодом міграції було перше десятиліття ХХ століття. Кількість мігрантів зменшилася в період між двома світовими війнами, в основному через Велику депресію і обмежувальну міграційну політику Варгасів. Кінець тривалої португальської диктатури в 1974 році та вступ до ЄС у 1986 році мали значний вплив на португальську еміграцію як з точки зору її інтенсивності, так і соціального складу. З одного боку, в результаті деколонізації в країну повернувся великий контингент людей. Цей вхідний рух супроводжувався значним зменшенням в цілому

еміграційних потоків, які постійно виснажували населення країни протягом 1960-х років. З іншого боку, еміграція до Бразилії тривала – як з Португалії, так і з колишніх африканських колоній – через радикальні політичні та економічні зміни, нав'язані в післяреволюційний період.

На відміну від потоків еміграції протягом попередніх історичних періодів, які в основному склалися з людей з робітничих класів, другий рух включав переважно людей із середніх класів та еліт, які підтримували стародавній режим. У 1990-х роках Бразилія отримала нову хвилю португальської еміграції, цього разу через політику приватизації адміністрації Фернанду Енріке Кардозу. У цей період, відомий як «повернення каравел», деякі з найбільших португальських корпорацій знову вважали Бразилію перспективною країною для інвестування, що призвело до подальшої хвилі міграції.⁹⁷

У середині XXI століття відбувався значний підйом Бразилії, оскільки країна привернула пильну увагу ЗМІ не лише через її економічне зростання, а й через дві великі глобальні події: Чемпіонат світу з футболу (2014) та Олімпійські ігри (2016). Цей сприятливий економічний період у Бразилії збігся з серйозною глобальною економічною кризою, яка особливо негативно вплинула на Португалію. Португальські ЗМІ швидко почали зображати Бразилію як важливу альтернативу для тисяч португальців, які вирішили – або були змушені – емігрувати через безробіття, фінансові проблеми та зростання соціальної та політичної нестабільності.

На сьогодні, Португальську діаспору дуже важко оцінити з точки зору розміру через її велику історію. Будучи однією з найбільших імперій колоніального періоду, територія Португалії поширювалася по всьому світу, особливо в Латинській Америці. Бразилія може похвалитися найбільшим португальським населенням і значною культурною спадщиною. Населення

⁹⁷ Rosales, M.V., Machado, V.P. (2019). Contemporary Portuguese Migration Experiences in Brazil: Old Routes, New Trends. In: Pereira, C., Azevedo, J. (eds) *New and Old Routes of Portuguese Emigration*. IMISCOE Research Series. Springer, Cham. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-15134-8_10

нараховує до 85 мільйонів португальців. Франція (1,7 мільйона), Сполучені Штати (1,4 мільйона), Венесуела (455 000), Канада (430 000), Південна Африка (300 000) і Велика Британія (140 000) мають велике португальське населення.⁹⁸

У Бразилії португальці можуть вимагати рівного ставлення щодо громадянських прав; крім того, вони можуть вимагати надання їм політичних прав, наданих бразильцям (за винятком прав, виняткових для бразильців). В останньому випадку для цього потрібно як мінімум три роки постійного проживання.

Згідно з Конституцією Бразилії, португальці мають особливий статус у Бразилії. Стаття 12, перший абзац Конституції, надає громадянам Португалії, які постійно проживають у Бразилії, «права бразильців», виключені з конституційних прерогатив бразильців. Вимогами для надання рівності є: постійне місце проживання, повноліття та формулювання запиту від міністра юстиції.⁹⁹

Використання громадянства негромадянами Бразилії (у цьому випадку португальцями) є рідкісним винятком із принципу, що громадянство є обов'язковою умовою для громадянства, яке надається португальцям – за умови взаємного ставлення до бразильців у Португалії – через історичні відносини між двома країнами.¹⁰⁰

Хоча міграційні рухи відбуваються в головній мірі з Португалії до Бразилії, на території Португалії також присутня велика бразильська діаспора. Бразильська громада в Португалії є однією з найбільших у світі, приблизно 116 000 осіб. Вона складається в основному зі студентів і трудових мігрантів.¹⁰¹

⁹⁸ The Portuguese Diaspora. Pilot Guides. URL: <https://www.pilotguides.com/study-guides/the-portuguese-diaspora/>

⁹⁹ Конституція Бразилії 1891 р., її основний зміст та значення. Studies. URL: <https://studies.in.ua/idpzk-shporu/3801-konstitucya-brazilyi-1891-r-osnovniy-zmst-ta-znachennya.html>

¹⁰⁰ Portuguese Brazilians - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Portuguese_Brazilians

¹⁰¹ Portuguese Republic. Ministério das Relações Exteriores. URL: <https://www.gov.br/mre/en/subjects/bilateral-relations/all-countries/portuguese-republic>

Двостороння торгівля має позитивну тенденцію, досягнувши 2,31 мільярда доларів США в обмінах у 2018 році. У цьому контексті Бразилія експортувала загальну суму 1,45 мільярда доларів США, що складається в основному з палива (26,8%), руди (14,4%), заліза та сталі (12,5%). Національний імпорт склав 858 млн доларів, найважливішими португальськими продуктами були жири та олії (30,8%), риба (9,7%) та паливо (9%).¹⁰² Хоча Португалія та Бразилія не є економічними пріоритетами один для одної, важливість розвитку торгових відносин є незаперечною.

З 2018 року у відносинах між Бразилією та Португалією відбулось значне погіршення. Головним чинником цього стало обрання президента Жаїра Болсонару. На відміну від своїх попередників, Болсонару дотримувався антиглобалістичної риторики та заявив, що міжнародні норми та інститути загрожують суверенітету Бразилії. Це змусило його віддалити Бразилію від ООН; заохочувати розвиток тропічних лісів Амазонки; применшити тяжкість пандемії COVID-19; і погрожував вивести Бразилію зі Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) і Паризької угоди про клімат, хоча він цього не виконав. Крім того, кроки його адміністрації, спрямовані на ізоляцію колишніх партнерів, таких як Венесуела, були поєднані з зусиллями налагодити тісніші зв'язки з однодумцями правих лідерів, таких як колишній президент США Дональд Трамп, прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан і президент росії Володимир Путін. Його суперечливі кроки включали скасування десятків груп громадянського суспільства, скорочення фінансування федеральної освіти, послаблення законів про володіння зброєю та напад на права ЛГБТК+ і репродуктивні права.¹⁰³

У 2019 році, португальський уряд відмовив у візиті Болсонару, обгрунтувавши це тим, Болсонару «не бажаний» у країні та демонструє

¹⁰² Portuguese Republic. Ministério das Relações Exteriores. URL: <https://www.gov.br/mre/en/subjects/bilateral-relations/all-countries/portuguese-republic>

¹⁰³ Roy D. Brazil's Global Ambitions. Council on Foreign Relations. URL: <https://www.cfr.org/background/brazils-global-ambitions>

«постійну неповагу» до демократії.¹⁰⁴ Після цього офіційні візити та домовленості припинились, що свідчить про значний занепад співробітництва.

У 2022 році відбулись нові вибори. І новообраний президент Бразилії Луїс Лула да Сілва зустрівся з президентом Португалії, щоб відновити зв'язки між двома португаломовними країнами після чотирьох років прохолодних відносин. Варто відзначити, що Португалія стала першою країною яку новий президент обрав для офіційного візиту на новій посаді, що дає значимий сигнал для відновлення та покращення взаємовідносин.¹⁰⁵

Новий президент зазначив, що Португалія є братньою країною та важливим партнером Бразилії в Європі, також Лула да Сілва, висловив бажання відновлення діалогу в інтересах двох держав. Новий президент зазначив, що політика Болсонару була не лише недемократичною, але й антибразильською і наразі, головна мета – це повернути Бразилію до «нормального життя».¹⁰⁶

Важливо відмітити що Лула де Сілва, уже був на посаді президента Бразилії протягом двох термінів поспіль з 2003 по 2010 рік. Під час цього, уряд концентрував увагу на розвитку зв'язки з Португалією, тому варто очікувати нового підйому білатеральних відносин.

Отже, можна зробити висновок, що відносини Бразилії та Португалії тривають уже майже п'ять століть, починаючи з 15 століття, аж до наших днів. Відносини між ними невід'ємно пов'язані, оскільки на території Бразилії були португальські колонії. Вони продовжують бути пов'язані спільною мовою та родовими лініями португальських бразильців, які можна простежити вже сотні років. Бразилія — єдина країна Латинської Америки, де розмовляють

¹⁰⁴ President of Brazil not welcome in Portugal. The Portugal News. URL: <https://www.theportugalnews.com/news/president-of-brazil-not-welcome-in-portugal/50641>

¹⁰⁵ Brazil's Lula begins reviving ties with Portugal. Los Angeles Times. URL: <https://www.latimes.com/world-nation/story/2022-11-18/brazils-lula-looks-to-revive-neglected-ties-with-portugal>

¹⁰⁶ With a 'back to normality' message, Brazil's Lula seeks to improve foreign ties. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/americas/cop27-portugal-brazils-lula-mission-improve-foreign-ties-2022-11-18/>

португальською мовою. Велика діаспора португальців в Бразилії, створює важливий інтерес у зовнішній політиці Португалії.

Відносини між Бразилією та Португалією виходять далеко за рамки історичного виміру. Існує взаємний інтерес у використанні двостороннього політичного капіталу для збільшення торговельних та інвестиційних потоків і встановлення нових партнерств у сфері науки, технологій, культури та освіти.

Протягом 2018-2022 років між країнами відбулось значне погіршення. Головним чинником цього стало обрання президента Жаїра Болсонару, який робив неоднозначні заяви та проводив недемократичну політику.

Сьогодні Бразилія і Португалія мають міцні взаємовідносини, про що свідчить спільність політичної і дипломатичної координації, а також економічного, соціального, культурного, правового, науково-технічного співробітництва.

4.3. Португаломовні країни Африки

Відносини Португалії з Африкою сягають п'ятнадцятого століття, коли ця країна розпочала свій період закордонних досліджень: «Золотий вік відкриттів». Ця присутність в Африці, однак, не була дуже значною. На початковому етапі Португальської імперії африканські території були по суті сполучною ланкою в прибутковій торгівлі з Індією та Південно-Східною Азією. Пізніше вони стали основним джерелом рабів для найбільшої колонії Португалії - Бразилії. Із здобуттям Бразилією незалежності в першій чверті дев'ятнадцятого століття Африка виявилася більш важливою для політичних еліт Португалії. Тоді «Третя імперія» була представлена як необхідна для збереження історичної спадщини Португалії та гарантування її виживання проти зовнішнього тиску, зокрема з боку її могутнішого іберійського сусіда

Під час Першої республіки (1910-1926) Португалія проводила «умиротворення» своїх африканських колоній. Необхідність захистити колонії була однією з головних причин участі Португалії в Першій світовій війні. Ефективна окупація була завершена лише в 1920-х роках, і контроль

через систему, що передбачала значний ступінь місцевої автономії, залишався ненадійним. Після правого військового перевороту 1926 року було прийнято кілька заходів для зміцнення колоніального проекту. Подібні заходи отримали подальший розвиток і систематизацію під час авторитарного режиму Нової Держави, встановленого в 1933 році. Ключовим кроком було запровадження єдиної колоніальної адміністрації, централізовано керованої з Лісабона за націоналістичними лініями. Було посилено державний нагляд за економікою імперії та зміцнено систему колоніальної торгівлі. Крім того, було реалізовано низку ініціатив, щоб надихнути імперський менталітет серед португальців. Друга світова війна спричинила нову динаміку колоніального проекту, коли економічні зв'язки між Португалією та її колоніями досягли свого історичного піку в 1950-х роках.¹⁰⁷

Зростання попиту на основні колоніальні продукти посилило важливість імперської торгівлі. Інвестиції за кордон також значно зросли в цей період, здійснювані як державою, так і деякими з найважливіших португальських економічних груп (тісно переплетених і захищених режимом), у торгівлі, фінансах, а також у виробничих секторах. Крім того, зросла португальська еміграція до Анголи та Мозамбіку, стимульована економічним зростанням та імперською «містикою».

Післявоєнний період також приніс нові виклики для Estado Novo та його колоніального проекту. На зростаючий міжнародний тиск щодо деколонізації режим відповів новими заходами, спрямованими на більш тісну інтеграцію колоній з Португалією в адміністративному та економічному плані. Таким чином, у 1951 році колонії були перейменовані в «заморські провінції» та представлені як невід'ємні частини «єдиної та унітарної» португальської держави. Більше того, «лузотропізм» був прийнятий як офіційна доктрина, що підкреслює винятковість португальського колоніалізму, проголошеного як

¹⁰⁷ Raimundo A. J. The Europeanisation of national foreign policy: Portuguese foreign policy towards Angola and Mozambique, 1978-2010 : extended abstract of doctoral dissertation. London, 2012. 192 p.

більш толерантного та відкритого для змішування, а також переслідування «провиденціальної місії» цивілізації. Це бачення «багатоконтинентальної та багаторасової нації» також включало нову економічну політику, спрямовану на створення єдиного ринку, що охоплював би Португалію та її заморські колонії (так звана «Португальська економічна зона»). Однак очікуваної інтеграції не відбулося. До 1960-х років важливі зміни в економіці Португалії змінили її орієнтацію на Західну Європу на шкоду колоніям. Дійсно, поступова індустріалізація португальської економіки, а також її початкова лібералізація та інтернаціоналізація вплинули на розрахунки національних «олігополій». До початку 1970-х років головні португальські конгломерати розділилися у своїх оцінках своїх інтересів в Африці. У той час як одні, здавалося, віддавали перевагу статус-кво, інші ставили під сумнів майбутнє імперії як інтегрованої цілісності та диверсифікації своїх операцій, особливо на ринках Західної Європи.¹⁰⁸

На відміну від більшості країн, де визвольні війни були скоріше винятком, ніж правилом, Ангола, Мозамбік і Гвінея-Бісау змушені були боротися за незалежність. Португалія не була готова до переходу до незалежності своїх колоній, тому, як тільки в 1975 році пролунав дзвін свободи, визвольні рухи, які боролися проти колонізації, розпочали криваві громадянські війни, щоб отримати контроль над територіями. Цей сценарій також був частиною холодної війни, яка протистояла марксистським партіям (за підтримки СРСР і Куби) проти опозиції, яку підтримували США та Південно-Африканська Республіка апартеїду. Суперечки закінчилися лише в 1992 році з демократизацією та переходом до багатопартійної системи.

Громадянські війни спричинили переміщення населення та етнічне змішування. Якщо можна було спостерігати насильницькі конфлікти в Африці протягом 1990-х років, засновані на трайбалізмі (наприклад, ДРК чи Руанда),

¹⁰⁸ Raimundo A. J. The Europeanisation of national foreign policy: Portuguese foreign policy towards Angola and Mozambique, 1978-2010 : extended abstract of doctoral dissertation. London, 2012. 192 p.

ці рухи призвели до гармонізації між населенням, і сьогодні Ангола є мирною країною без серйозної етнічної напруги чи тероризму. Якщо політична стабільність є умовою економічного розвитку, то з іншого боку Політики не бажають йти у відставку після закінчення терміну перебування на посаді. Нескінченна політична криза в Гвінеї-Бісау є хорошим прикладом. Багато африканських держав, які контролюють ринок, досі заохочують корупцію та політичне патронаж, що призводить до витoku державних коштів до приватних осіб. Тим не менш, роздратування молоді та її відсутність зобов'язань зі старими політиками спонукають до змін. У 2020 році сотні молодих ангольців вийшли на вулиці, щоб протестувати проти корупції та вимагати виборів. Вони закликають покінчити з правлячою партією, яка перебувала при владі після здобуття незалежності, і закликають до збільшення робочих місць, охорони здоров'я, освіти та правосуддя.¹⁰⁹ Зазвичай прийнято, що економічне зростання та демократія йдуть разом. Кабо-Верде є найкращою ілюстрацією добре функціонуючої африканської демократії з багатопартійними виборами з 1992 року та численними змінами в політичному уряді. Це приклад економічного та політичного розвитку, який зміцнює один одного. Країни Африки створили у 2018 році Африканську континентальну зону вільної торгівлі, найбільшу у світі, до складу якої входять 54 країни-члени. Від передового туризму в Кабо-Верде до сучасної банківської системи Анголи або від нових фермерів кави Сент-Томаса до вільних промислових зон у Мозамбіку — португалоязична Африка сповнена інновацій та можливостей і відкрита для бізнесу.¹¹⁰ Таким чином, важливість африканського регіону у зовнішній політиці Португалії є одним із пріоритетів.

Відповідно до «Стратегічної концепції національної оборони» від 2003 року, яка наразі переглядається та оновлюється до нового 2023 року, Північна

¹⁰⁹ Thousands in Angola's capital protest alleged electoral fraud. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/africa/thousands-angolas-capital-protest-alleged-electoral-fraud-2022-09-24/>

¹¹⁰ Ferreira N. Lusophone Africa: Past, Present and Future. Academia Letters. 2021. URL: <https://doi.org/10.20935/al2106>

Африка разом із Близьким Сходом вважається важливим регіоном для зовнішньої проєкції Європейського Союзу, без визначення будь-яких наслідків для національної безпеки Португалії. Незважаючи на це, МЗС Португалії вважає Магриб пріоритетним регіоном для своєї зовнішньої політики з точки зору політики, економіки та безпеки. У цьому сенсі двосторонні відносини з цими країнами є справді процвітаючими, серед яких, як зазначає саме міністерство, виділяються «економіко-ділові». Доказом цього є те, що, незважаючи на цю помітну присутність, пов'язану з її колоніальним минулим, дипломатичні представництва в ключових африканських країнах, таких як Ефіопія, Кенія, Нігерія, Південна Африка та Демократична Республіка Конго, а також у прикордонних країнах її колишніх колоній, а саме Сенегалі, Намібії та Зімбабве, і, звичайно, у країнах ПАЛОП.

Португальське агентство з інвестицій та зовнішньої торгівлі (AICER) прагне створити конкурентоспроможний бізнес для португальської економіки та, у випадку північноафриканських країн, вважає їх відповідними партнерами в регіоні, де також існують зіткнення між сусідами. (Марокко та Алжир; Марокко та Іспанія), в яких Португалії вдається залишатися осторонь. Таким чином, Магриб розглядається як важливий регіон з точки зору економічних справ Португальської Республіки. Таким чином, політика Португалії щодо регіону базується на двох стовпах: з одного боку, роль Португалії на багатосторонніх форумах (ООН, ЄС) по відношенню до країн Магрибу; і, з іншого боку, його тісні та зростаючі двосторонні відносини, особливо в економічній сфері, серед яких виділяються Марокко, Алжир та Єгипет.

Марокко є країною Західного Магрибу, з якою Португалія має найміцніші відносини, скріплені «Договором про дружбу, добру волю та співпрацю», підписаним у Рабаті в 1994 році, який набув чинності в 2011 році, і який дозволив Марокко стати провідною торговельною компанією, партнером в арабському світі та в Африці, з присутністю понад 200

португальських компаній у країні.¹¹¹ Крім того, марокканський експорт до Португалії також значно збільшився майже на 25% між 2020 і 2021 роками. Ці економічні відносини були скріплені Марокко-Португальською економічною радою, запущеною в жовтні 2021 року, яка доповнює понад 20 двосторонніх угод, чинних з 1978 року з різних питань, що становлять інтерес для обох держав.¹¹²

З іншого боку, відносини з Алжиром виділяються, зокрема, щодо енергетичного ринку та, точніше, енергетичної безпеки іберійського ринку через Medgaz. У зв'язку з цим Португалія разом з Італією скористалася поточною геополітичною ситуацією, щоб спробувати зміцнити енергетичні зв'язки з Алжиром.

Відносини з Єгиптом також важливі, оскільки він є одним із найважливіших економічних і демографічних центрів (з населенням понад 105 мільйонів) у регіоні, що робить його центром тяжіння для економічних інтересів Португалії в енергетиці, охороні здоров'я, інфраструктурі, транспорті, сільського господарства, а також у туристичному секторі.

Ще одна країна, з якою Португалія намагалася зміцнити свої торговельні відносини через різноманітні двосторонні угоди, це Туніс, який вважається менш економічно значущим гравцем, враховуючи його географічну віддаленість, а також меншу кількість населення та економічний вплив.

Що стосується Лівії, то у відносинах між двома країнами було «до» і «після» в результаті кінця режиму Каддафі. У 1990-х роках Лівія була однією з країн з найбільшим видобутком нафти, тоді як Лісабон наразі не має дипломатичного представництва в країні, яка, з іншого боку, занурена в процес реконструкції з великою нестабільністю.

¹¹¹ Angola. Diplomatic Portal. URL: <https://portaldiplomatico.mne.gov.pt/en/bilateral-relations/general-countries/angola>

¹¹² Mediterranean Dialogue: Portugal and the Maghreb: Two old acquaintances. Friedrich Naumann Foundation. URL: <https://www.freiheit.org/spain-italy-portugal-and-mediterranean-dialogue/portugal-and-maghreb-two-old-acquaintances>

Португалія стала одним із переважних європейських акторів для країн Магрибу, оскільки вона не має незавершених територіальних претензій, колоніальних травм чи скомпрометованих національних інтересів, що ставить її в привілейоване становище порівняно з іншими європейськими країнами. Португалія також змогла скористатися вікном можливостей, яке відкрилося в останні місяці, і навіть розглядала можливість вийти на рівень стратегічного партнерства між двома країнами. У тому ж ключі Португалія перебуває у вигідній позиції з Алжиром, однією з ключових країн у делікатний час для глобальної енергетичної ситуації після конфлікту в Україні.

Очікується, що хороші економічні показники Португалії в Магрибі збережуться в майбутньому через відсутність у неї політичних проблем із країнами регіону, її доброзичесне застосування економічної дипломатії та її здатність до економічного відновлення. Португалія продовжуватиме зміцнювати двосторонні відносини та розвиток країн Магрибу на міжнародних форумах.¹¹³

Відповідно до бази даних міжнародної торгівлі ООН, експорт Португалії до Південної Африки становив 300,69 мільйона доларів США протягом 2022 року (Рисунок 7).¹¹⁴ Відповідно до бази даних міжнародної торгівлі ООН COMTRADE, імпорт Португалії з Південної Африки становив 244,1 мільйона доларів США протягом 2022 року (Рисунок 8).¹¹⁵

¹¹³ Mediterranean Dialogue: Portugal and the Maghreb: Two old acquaintances. Friedrich Naumann Foundation. URL: <https://www.freiheit.org/spain-italy-portugal-and-mediterranean-dialogue/portugal-and-maghreb-two-old-acquaintances>

¹¹⁴ Portugal Exports from South Africa - 2023 Data 2024 Forecast 1988-2022 Historical. TRADING ECONOMICS. URL: <https://tradingeconomics.com/portugal/exports/south-africa>

¹¹⁵ Portugal Imports from South Africa - 2023 Data 2024 Forecast 1988-2022 Historical. TRADING ECONOMICS. URL: <https://tradingeconomics.com/portugal/imports/south-africa>

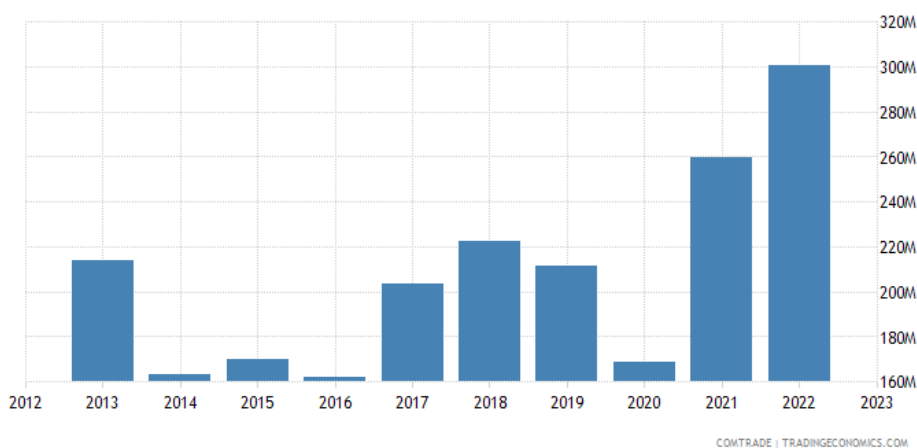
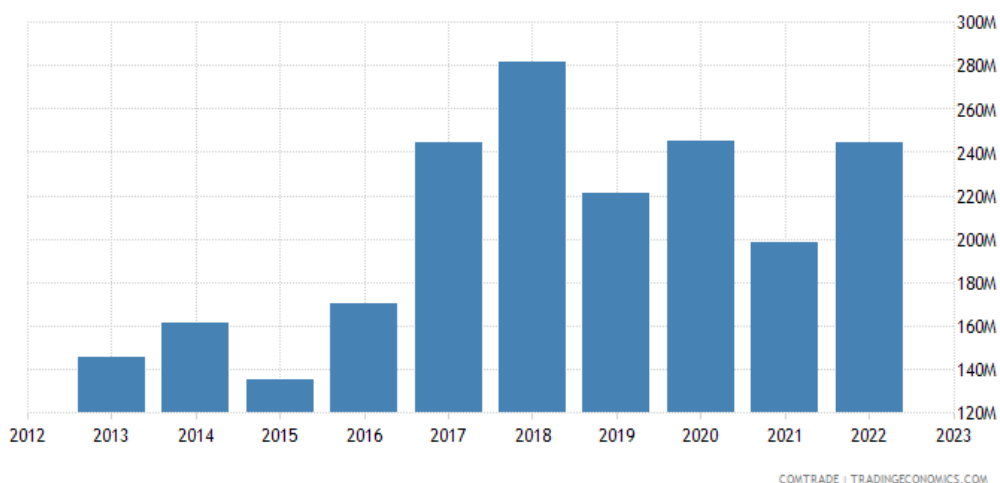

Рисунок 7 Джерело: Portugal Exports from South Africa - 2023 Data 2024 Forecast 1988-2022 Historical. TRADING ECONOMICS. URL: <https://tradingeconomics.com/portugal/exports/south-africa>

Рисунок 8 Джерело: Portugal Imports from South Africa - 2023 Data 2024 Forecast 1988-2022 Historical. TRADING ECONOMICS. URL: <https://tradingeconomics.com/portugal/imports/south-africa>

Забезпечуючи ці інтереси Португалія ініціювала підписання Португальсько-африканського договору – це ініціатива, започаткована Африканським банком розвитку та урядом Португалії наприкінці 2017 року для фінансування проєктів у португаломовних країнах за фінансової допомоги АБР та гарантій португальської держави, які гарантують, що вартість фінансування нижчий і з меншим ризиком.

Основна мета ініціативи полягає в тому, щоб збільшити розвиток приватного сектору в шести португаломовних країнах Африки – Анголі, Гвінеї-Бісау, Кабо-Верде, Мозамбіку, Сан-Томе і Принсіпі та Екваторіальній

Гвінеї – за допомогою трьох інструментів: зменшення ризиків для розблокування інвестицій, пряме фінансування приватних інвестицій та технічна допомога для посилення зростання приватного сектора.¹¹⁶

Особливий акцент у відносинах із Африкою, Португалія надає саме Анголі та Мозамбіку. Португальська мова є офіційною у цих двох країнах і є поширеною серед населення. В Анголі за даними португальська поширена на 60%, інші 40% знають португальську як першу мову. В Мозамбік португальську використовують 13 мільйонів.¹¹⁷

Важливість підтримки стійких взаємовідносин із Анголою та Мозамбік можна пояснити із значним економічним Африки та зокрема цих двох країн. за даними Міжнародного валютного фонду (МВФ), у 2012 році середньорічне зростання в Африці (7%) було вищим, ніж в будь-якому іншому регіоні світу, що сталося вперше за кілька років. На континенті Ангола (8,5%) і Мозамбік (7,3%) були одними з найбільших учасників цього досягнення. Оскільки країни залежні від природних ресурсів, обидві справи йшли добре, на відміну від країн, більш залежних від сільськогосподарської продукції (які мають повільне, але стабільне зростання ВВП). Тим не менш, цей успіх був лише ще одним повторюваним періодом традиційних африканських бумів і крахів, які спостерігалися після здобуття незалежності, цього разу на основі високого товарного буму 2000 року.

Незважаючи на таке значне зростання ВВП, викликає тривогу те, що ці країни все ще не подолали наслідки років централізованої планової економіки та все ще просять програм структурної перебудови від МВФ або фінансової підтримки від Китаю. Зменшення рівня бідності залишається проблемою, оскільки вони не можуть досліджувати природні ресурси (переважно нафту та

¹¹⁶ African Development Bank and Portugal sign EUR 400 million guarantee agreement to underpin Lusophone Compact. African Development Bank. URL: <https://www.afdb.org/en/news-and-events/press-releases/african-development-bank-and-portugal-sign-eur-400-million-guarantee-agreement-underpin-lusophone-compact-54541>

¹¹⁷ Portuguese | Ethnologue Free. Ethnologue. URL: <https://www.ethnologue.com/language/por/>

газ) і передають цю розвідку іноземним компаніям, які мають необхідні технології та ноу-хау.

Тим часом завдяки своїм ресурсам нафти, алмазів і золота Ангола входить до списку країн, на які припадає більше половини загальних ПШ Африки, разом із Нігерією, Ганою та Ефіопією. Ця реальність дозволила створити економічну еліту, відповідальну за підтримку державного контролю, заснованого на експортному секторі, де все ще домінує невелика кількість товарів і зазнає нестабільних цін на міжнародному ринку, з жахливими наслідками для місцевої фінансової системи та економічного середовища.¹¹⁸

Відносини із Анголою, можна відзначити великою кількістю підписаних двосторонніх угод, що регулюють велику сферу співробітництва. Обидві країни підписали кілька двосторонніх угод, таких як Угода про культурне співробітництво (1979); Угода про економічне співробітництво (1982); Угода про співробітництво в галузі освіти, викладання, наукових досліджень і підготовки кадрів (1987); Угода про співробітництво в галузі нафтової та енергетичної промисловості (1991); Угода про скасування візових вимог для власників дипломатичних, спеціальних і службових паспортів (1996); Угода про співробітництво в галузі підготовки поліцейських (2004); Угода про науково-технічне співробітництво (2006); Угода про заохочення та взаємний захист інвестицій (2009); Угода про військово-технічне співробітництво (2010); Меморандум про взаєморозуміння в Investment Observatory (2015).¹¹⁹

З 2011 року ситуація між країнами була напружена через серію португальських розслідувань щодо корупції високопоставлених ангольців. Розслідування викликали гнівну реакцію в Луанді, коли проурядові коментатори звинуватили Португалію в заздрості до післявоєнного зростання Анголи та критикували португальське правосуддя за порушення правил розкриття інформації.

¹¹⁸ Ferreira N. Lusophone Africa: Past, Present and Future. Academia Letters. 2021. URL: <https://doi.org/10.20935/al2106>

¹¹⁹ Angola–Portugal relations - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Angola–Portugal_relations

У відповідь тодішній президент Жозе Едуарду душ Сантуш використав своє щорічне звернення до нації у 2013 році, щоб призупинити формалізацію довгоочікуваного «стратегічного партнерства» між двома країнами та давно запланованої двосторонньої угоди на високому рівні. саміт між ними було відкладено. Хоча багато справ згодом було архівовано, у 2017 році пану Вісенте, колишньому голові ангольської державної нафтової компанії Sonangol, було пред'явлено офіційні звинувачення в тому, що він нібито сплатив 810 000 доларів США хабара португальському прокурору (суд над яким досі триває) припинити розслідування проти нього. Містера Вісенте також звинувачують у відмиванні грошей , звинувачення він заперечує.

Після висунення пану Вісенте звинувачення Ангола подала офіційний запит до судових органів Португалії щодо передачі справи до Луанди згідно з умовами судової угоди між членами Спільноти португаломовних країн. Очевидне небажання Португалії передати справу призвело до претензій в Анголі, що Португалія не довіряє правовій системі африканської країни в забезпеченні справедливого судового розгляду, і це лише допомогло розпалити вже усталений неоколоніальний наратив про Португалію, коли Ангола неодноразово відмовлялася від примирення. спроби Португалії. Однак у травні 2018 року Апеляційний суд Лісабона нарешті постановив, що справу можна передати до Луанди. Після цього напруга між країнами послабилась, що дозволило здійснити офіційний візит прем'єр-міністра Португалії Антонію Кости до Анголи. Візит А. Кости підвів тверду лінію щодо попередньої дипломатичної напруженості та започаткував новий етап співпраці між двома країнами. Візит прем'єр-міністра до Луанди став першим візитом прем'єр-міністра Португалії за сім років.

Після офіційних переговорів в президентському палаці Анголи в Луанді обидва уряди підписали 11 офіційних угод. Вони включали нову Стратегічну програму співпраці на 2018–2022 рр., давно запропоновану угоду про усунення подвійного оподаткування. Вони також домовилися тісніше співпрацювати в таких сферах, як охорона здоров'я, освіта та оборона, а також

відновити діяльність Постійної міністерської комісії, механізму залучення високого рівня для визначення та реалізації проектів, що становлять взаємний інтерес.

У зверненні до португальських компаній А. Коста оголосив, що він збільшить вартість існуючої експортної кредитної лінії на 50% до 1,5 млрд євро (1,7 млрд доларів США), тоді як міністр фінансів Анголи Арчер Мангейра запевнив, що Ангола виплатить борги перед португальськими фірмами, які, за оцінками, перевищували 400 мільйонів євро.¹²⁰

Ці кроки повинні певною мірою сприяти підвищенню довіри серед португальських інвесторів, яким було важко працювати в Анголі в останні роки як з економічних, так і з політичних причин. Нове законодавство для згладжування інвестицій у приватний сектор і протидії антиконкурентній практиці також має допомогти португальським компаніям, хоча багато інших перешкод залишається, включаючи дефіцит іноземної валюти, відсутність кваліфікованих працівників і слабку інфраструктуру.

Укладення угоди про припинення подвійного оподаткування, яка обговорюється протягом кількох років, є, мабуть, найважливішою. Це означає, що португальським компаніям, які зобов'язані платити податки в усіх глобальних юрисдикціях, де вони працюють, більше не доведеться платити в Анголі. Це, а також зниження податків на виплати роялті португальським фірмам, зробить Анголу більш привабливим ринком. Це також має підвищити прозорість шляхом зменшення кількості транзакцій, які зараз здійснюються поза бухгалтерськими книгами, щоб уникнути оподаткування. Дійсно, за словами Мангейри, понад дві третини грошей, які наразі вимагають португальські компанії, є «несертифікованими» від угод, укладених поза правовими нормами державних контрактів, і відсутність документів є однією з причин, чому вона приймає так довго розраховуватися з боргами.

¹²⁰ Angolan-Portuguese relations. The Economist Intelligence Unit. URL: <https://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1857231169>

Вирішення політичних проблем та підписання такої кількості угод, надзвичайно важливі для обох сторін, адже ангольська та португальська економіки глибоко інтегровані, обидві країни мають спільну мову та культурну спадщину. Згідно з консульською статистикою, близько 100 000 португальців працюють в Анголі, причому близько 10 000 португальських фірм торгують у різних секторах, включаючи будівництво, машинобудування, готельний бізнес, юридичні та фінансові послуги. Тим часом Ангола знайшла Португалію як корисну точку входу на європейські ринки капіталу, що допомогло капіталізувати Euronext Lisbon, Лісабонську фондову біржу.

Ангола є найбільшим напрямком експорту Португалії за межі Європи, а Португалія є одним із найбільших торговельних партнерів Анголи разом із Китаєм, Південною Африкою та Бразилією. Однак обсяг торгівлі товарами та послугами суттєво впав за останні роки. За даними *Expansão*, авторитетної ангольської тижневої газети, у 2014 році ангольський експорт до Португалії перевищив 4 мільярди євро, а португальський експорт до Анголи – близько 2 мільярдів євро. До 2017 року ці суми впали до 2,8 млрд євро та 432 млн євро відповідно. Падіння ціни на нафту, основного джерела експорту та доходу Анголи, і її згодом слабка економіка частково пояснюють це зниження, але дипломатична напруженість між двома країнами також зіграла свою роль. Кількість португальців, які працюють в Анголі, також впала до найнижчого рівня за п'ять років, а грошові перекази також скоротилися. Такі ініціативи, як збільшення експортного кредитування та припинення подвійного оподаткування, повинні допомогти змінити цю модель.

Ангола є важливим ринком для Португалії з точки зору капітальних проектів і робочих місць, і Ангола добре використала португальський інституційний потенціал для живлення уряду та його фінансового сектора. Відносини є взаємовигідними, і це позитивно, що зв'язки відновилися.¹²¹

¹²¹ Angolan-Portuguese relations. The Economist Intelligence Unit. URL: <https://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1857231169>

Португальська діаспора очевидна в деяких частинах Африки, де країна раніше мала велику колоніальну частку. Популяція найбільш помітна в таких країнах, як Південна Африка та Мозамбик. Південна Африка, яка перебувала під контролем Великобританії та Голландії, бачила великі групи португальських іммігрантів з Анголи та Мозамбіку після здобуття ними незалежності в 1975 році. Південна Африка, як найбільша економіка в регіоні, бачила велику кількість португальських і чорношкірих африканських поселенців. Португальці складають 0,6% населення країни, досить значна меншина.¹²²

Дипломатичні відносини між Мозамбіком і Португалією відзначаються співробітництвом між двома країнами, яке з часом зміцнюється, охоплюючи всі сфери діяльності. Дипломатичні відносини між новою Республікою Мозамбик і Португалією були встановлені 25 червня 1975 року, в день здобуття Мозамбіком незалежності. У 1977 році Мозамбик відкрив своє перше постійне посольство в Лісабоні. У листопаді 1981 року президент Португалії Антоніу Рамалью Еанес здійснив офіційний візит до Мозамбіку, ставши першим главою португальської держави, який відвідав країну. У жовтні 1983 року президент Мозамбіку Самора Машел здійснив державний візит до Португалії. У 2011 році в Лісабоні відбувся перший двосторонній саміт між Мозамбіком і Португалією.¹²³

Партнерство Португалії з Мозамбіком базується на спільних культурних, правових та інституційних основах та конкретних технічних компетенціях в сферах, які є основоположними для розвитку білатеральних відносин. Співробітництво у XXI столітті було зосереджено на декількох сферах: освіта, здоров'я, сільське господарство, управління, бюджет та підтримка інвестицій, соціально-громадський розвиток, захист жінок та культура.

¹²² The Portuguese Diaspora. PILOT GUIDES. URL: <https://www.pilotguides.com/study-guides/the-portuguese-diaspora/>

¹²³ Mozambique. Diplomatic Portal. URL: <https://portaldiplomatico.mne.gov.pt/en/bilateral-relations/general-countries/mozambique-ing> (

Обидві країни підписали кілька двосторонніх угод, таких як Угода про взаємне співробітництво (1975); Угода про торговельну, економічну та медичну співпрацю (1981); Договір про дружбу і співробітництво (1983 р.); та Угода про проведення двосторонніх самітів для створення механізму політичного діалогу на найвищому рівні з питань, що становлять спільний інтерес (2010).¹²⁴

Третина всього, що Мозамбік купує в ЄС, надходить із Португалії, згідно з даними Національного інституту статистики африканської країни (INE) за 2020 рік, останніми за весь рік. Два основних банки Мозамбіку, Millennium і VCI, належать банкам, що базуються в Португалії, і є ряд інших великих португальських брендів у паливному, готельному та будівельному секторах, зокрема. Ліки, діагностичні та лабораторні реагенти, пшениця, жито та будівельні матеріали є основними продуктами Португалії, які надходять на узбережжя Індійського океану на суму близько 230 мільйонів євро у 2020 році.

З іншого боку, більше половини того, що Португалія закуповує в Мозамбіку, становлять морепродукти на загальну суму 22 мільйони євро у 2020 році. Португалія є шостою серед країн ЄС для експорту Мозамбіку.

У першій половині 2021 року, під час головування Португалії, Європейський Союз схвалив направлення європейської місії для підготовки спецназу за угодою з урядом Мозамбіку.¹²⁵ У той же час Португалія створила кілька ліній підтримки для проектів неурядових організацій, щоб швидко реагувати на потреби сотень тисяч переміщених осіб, які страждають від терористичної загрози в регіоні Кабо-Делгадо.

Надзвичайний фонд також був створений у розмірі 1,3 мільйона євро для підтримки регіону Кабо-Дельгадо у партнерстві з кількома державними адміністраціями та приватними установами.

¹²⁴ Contributors to Wikimedia projects. Mozambique–Portugal relations - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Mozambique–Portugal_relations#cite_note-Bilateral-3

¹²⁵ European military mission to Mozambique approved in June. EU 2021. URL: <https://www.2021portugal.eu/en/news/european-military-mission-to-mozambique-approved-in-june/>

На двосторонньому саміті у 2019 році, президент Мозамбіку Філіпе Нюсі закликав до зміцнення економічних відносин з Португалією, навчання та інвестицій у переробку сировини своєї країни, щоб підвищити її вартість. У той же час Антоніу Карлуш Сілва, директор Португальського агентства з інвестицій і зовнішньої торгівлі, заявив, що економічні відносини між Португалією і Мозамбіком знаходяться нижче потенціалу.¹²⁶

Перспектива двосторонніх відносин полягає в прискореному економічному зростанні Мозамбіку. У своєму останньому аналізі країни кредитно-рейтингове агентство Fitch підвищило рейтинг Мозамбіку з CCC до CCC+, прогножуючи, що зростання його валового внутрішнього продукту прискориться до 7,7% у 2024 році та залишиться високим до 2026 року.¹²⁷

У 2022 році відбувся новий саміт між країнами. На ньому зустрілись прем'єр-міністр Антоніу Коста та Президент Мозамбіку Філіпе Нюсі, вони підкреслили важливість відносин та заявили про розширення співробітництва у військовій співпраці, у співпраці в боротьбі з тероризмом, а також у сфері охорони здоров'я. У рамках саміту 2022 року було підписано 18 угод, протоколів і меморандумів у різних сферах для зміцнення співпраці між Португалією та Мозамбіком:

- Протокол про співпрацю між двома міністерствами сільського господарства щодо Плану дій на 2022-2025 роки.
- Додаткова угода до Угоди про Португальську школу в Мозамбіку – Центр португальської мови та навчання.
- Угода про партнерство між Міністерством освіти та людського розвитку Мозамбіку та Інститутом Камоеса в рамках Фонду підтримки сектору освіти на 2022-2026 роки.

¹²⁶ Mozambique: Portugal still main EU trade partner despite Covid as summit starts. Club of Mozambique. URL: <https://clubofmozambique.com/news/mozambique-portugal-still-main-eu-trade-partner-despite-covid-as-summit-starts-223971/>

¹²⁷ Fitch Upgrades Mozambique to 'CCC+'; Removes From UCO. Fitch Ratings. URL: <https://www.fitchratings.com/research/sovereigns/fitch-upgrades-mozambique-to-ccc-removes-from-uco-26-08-2022>

- Доповнення до угоди про партнерство між Міністерством культури і туризму Мозамбіку, Інститутом Камоенса та Генеральним директором з питань культурної спадщини в рамках португальського кластерного проекту співпраці на острові Мозамбік.
- Протокол про партнерство між Міністерством внутрішніх справ Мозамбіку, Міністерством внутрішніх справ Португалії та Інститутом Камоенса щодо реалізації Програми співробітництва технічних правоохоронних органів та цивільного захисту на 2022 рік.
- Конкретна угода про партнерство між Міністерством юстиції, конституційних і релігійних справ Мозамбіку, Генеральним директором з питань юстиційної політики Міністерства юстиції Португалії та Камойнсом для реалізації Проекту співробітництва у сфері юстиції у 2022 році.
- Протокол про співпрацю та технічне співробітництво між урядами обох країн для розбудови потенціалу Генеральної фінансової інспекції Мозамбіку протягом періоду 2022-2026.
- Протокол про співпрацю між Національним інститутом інспекції рибного господарства Мозамбіку та Португальським управлінням економіки та безпеки харчових продуктів.
- Протокол між Центральною лікарнею Мапуту та Університетською лікарнею Коїмбри про впровадження телемедицини.¹²⁸

Антоніу Коста підкреслив, що Португалі планує збільшити суму в рамках Програми стратегічної співпраці на 2022-2026 роки, яка фінансує стратегічне партнерство між Мозамбіком і Португалією, і яка матиме зростання на 40%, щоб перевищити 90 мільйонів євро.

Програма «зосереджуватиметься на традиційних сферах суверенітету – обороні, юстиції, внутрішніх справах» і «поглибить співпрацю в стратегічних

¹²⁸ 18 agreements strengthen cooperation between Portugal and Mozambique. XXIII Governo - República Portuguesa. URL: <https://www.portugal.gov.pt/en/gc23/communication/news-item?i=18-agreements-strengthen-cooperation-between-portugal-and-mozambique>

сферах освіти та охорони здоров'я», сказав він, вказавши на «підписання угоди для вирішення податкових питань Португалії».

Прем'єр-міністр також зазначив, що Програма стратегічної співпраці «також містить зобов'язання Португалії підтримувати Стратегічний освітній план Мозамбіку та інвестувати в технічне професійне навчання», виділяючи два протоколи, які мають бути підписані, які «зміцнюють потенціал розвитку в регіоні Кабо Делгадо, встановлюючи створити науково-дослідний центр газу та нафти та програму професійного навчання в галузі газу для 1200 молоді, що означає, що ми також боремося з тероризмом, розвиваючи регіон».

Антоніу Коста також сказав, що уряд планує переглянути та модернізувати два інструменти підтримки корпоративних інвестицій у Мозамбіку: Корпоративний фонд співпраці та Спеціальну корпоративну інвестиційну програму в Мозамбіку.

Прем'єр-міністр також зазначив, що дотримуючись логіки підтримки зусиль Мозамбіку щодо диверсифікації своєї економічної основи, план дій для сільського господарства на 2022-2025 роки є важливим, оскільки Мозамбік має величезний сільськогосподарський потенціал і тому, що людство стикається з величезною проблемою безпеки харчових продуктів.¹²⁹

Отже, можна підсумувати, що співпраці із Африканськими країнами є пріоритетом зовнішньої політики Португалії, що обґрунтовується перспективністю розвитку регіону. Економічне зростання Африки дає нові можливості співробітництва. Португалія зосереджує свою увагу не лише на розвитку відносин із португаломовними країнами, а й з країнами Магрибу.

Проте колишні колонії, через спільну історію та мову, становлять пріоритет. Економічні показники демонструють посилення імпорту та експорту саме у Південну Африку. Відносини із Анголою знаходяться на етапі

¹²⁹ "The Summit will be an important milestone in the relations" between Portugal and Mozambique. XXIII Governo - Republica Portuguesa. URL: <https://www.portugal.gov.pt/en/gc23/communication/news-item?i=the-summit-will-be-an-important-milestone-in-the-relations-between-portugal-and-mozambique&v=i=a-cimeira-sera-um-marco-muito-importante-nas-relacoes-entre-portugal-e-mocambique>

відновлення, через політичні конфлікти, проте мають перспективу до зростання. Відносини між Португалією та Мозамбік стійко розвиваються та покращуються, про що свідчить саміт 2022 року, де біло підписано 18 угод у різних сферах.

Португалія вбачає можливість, через розвиток відносин із африканськими країнами, покращення міжнародного становища власної держави. Завдяки ініціативам співробітництва між Європою та Африкою, Португалія прагне відігравати провідну роль у взаємодії континентів.

Висновок до 4 Розділу:

СПЛП виступає як політичний проект, заснований на португальській мові, як історичному зв'язку та спільному спадку держав-членів, які утворюють географічно розривний простір, але ідентифіковані тією самою мовою.

Окрім культурних та освітніх питань, СПЛП розвиває економічне співробітництво та намагається досягти спільних політичних дій. Її можна розглядати як відповідь на франкофонію та англофонію, хоча її діяльність все ще не дуже помітна. Існування СПЛП значною мірою можна розглядати, не тільки як інструмент для поширення португальської мови, але й для налагодження контактів, збільшення впливу, та пошук нових партнерів. Для Португалії, як країни-засновниці Співтовариства, важливо підтримувати та посилювати співробітництво у межах СПЛП.

Передбачається, що значимість Співтовариства, ймовірно, зростатиме в найближчі роки, оскільки багато країн-членів розташовані в Південній Атлантиці - регіоні, який набуває все більшої актуальності в питаннях енергетики і безпеки. СПЯС може бути актором, на якого варто звернути увагу, якщо його сприймати як форум, що може сприяти відносинам між державами в Атлантичному басейні і за його межами, а також між країнами португаломовного світу.

Відносини Бразилії та Португалії тривають уже майже п'ять століть, починаючи з 15 століття, аж до наших днів. Відносини між ними невід'ємно

пов'язані, оскільки на території Бразилії були португальські колонії. Вони продовжують бути пов'язані спільною мовою та родовими лініями португальських бразильців, які можна простежити вже сотні років. Бразилія — єдина країна Латинської Америки, де розмовляють португальською мовою. Велика діаспора португальців в Бразилії, створює важливий інтерес у зовнішній політиці Португалії.

Відносини між Бразилією та Португалією виходять далеко за рамки історичного виміру. Існує взаємний інтерес у використанні двостороннього політичного капіталу для збільшення торговельних та інвестиційних потоків і встановлення нових партнерств у сфері науки, технологій, культури та освіти.

Протягом 2018-2022 років між країнами відбулось значне погіршення. Головним чинником цього стало обрання президента Жаїра Болсонару, який робив неоднозначні заяви та проводив недемократичну політику.

Сьогодні Бразилія і Португалія мають міцні взаємовідносини, про що свідчить спільність політичної і дипломатичної координації, а також економічного, соціального, культурного, правового, науково-технічного співробітництва.

Співпраця із Африканськими країнами є пріоритетом зовнішньої політики Португалії, що обґрунтовується перспективністю розвитку регіону. Економічне зростання Африки дає нові можливості співробітництва. Португалія зосереджує свою увагу не лише на розвитку відносин із португаломовними країнами, а й з країнами Магрибу.

Проте колишні колонії, через спільну історію та мову, становлять пріоритет. Економічні показники демонструють посилення імпорту та експорту саме у Південну Африку. Відносини із Анголою знаходяться на етапі відновлення, через політичні конфлікти, проте мають перспективу до зростання. Відносини між Португалією та Мозамбік стійко розвиваються та покращуються, про що свідчить саміт 2022 року, де біло підписано 18 угод у різних сферах.

Португалія вбачає можливість, через розвиток відносин із африканськими країнами, покращення міжнародного становища власної держави. Завдяки ініціативам співробітництва між Європою та Африкою, Португалія прагне відігравати провідну роль у взаємодії континентів.

ВИСНОВКИ

Відповідно до мети та завдань дослідження, автор дійшов до таких висновків:

1. Аналіз стану наукової розробки дослідження зовнішньої політики Португалії на сучасному етапі показав, що дану тему активно вивчається як вітчизняними науковцями, так і закордонними науковцями. На сучасному етапі тема дослідження у зарубіжній літературі представлена більш широко, ніж у вітчизняній, з погляду інформативності, ґрунтовності, об'ємності, джерельного забезпечення.

2. За видовою ознакою походження джерельна база дослідження була розділена автором на чотири групи: першу групу склали складають офіційні документи глав держав, урядів, установ та організацій (договори і угоди, офіційні декларації); друга група джерел представлена виступами, промовами політичних та державних діячів; до третьої групи увійшла інформація з офіційних сайтів органів влади, установ, організацій; четверту групу джерел складають публікації ЗМІ щодо різних аспектів зовнішньої політики Португалії на сучасному етапі. Наявні джерела створюють достатні можливості для розкриття основної мети та завдань магістерської роботи.

3. Виявлено, що сучасна зовнішня політика Португалії сконцентрована на різних дипломатичних напрямках, що обумовлено її історичним минулим та колоніальним періодом, це дало змогу Португалії отримати значний культурно-політичний вплив на величезні за масштабами території, що можна порівняти, наприклад, із впливом Сполученого Королівства. Ключові напрями зовнішньополітичної активності Португалії переважно зосереджені на трьох напрямках: Європейський Союз, Латинська Америка та країни південної частини Середземномор'я.

Наразі Португалія має дипломатичні відносини майже з усіма країнами світу, які є учасниками Організації Об'єднаних Націй та мають визнання з

боку провідних країн. Португалія успішно реалізує зовнішньополітичні відносини з трьома європейськими сусідами: Францією, Андоррою та Іспанією. Приєднання Португалії і Іспанії до ЄС допомогло послабити деякі з торговельних суперечок, поставивши їх у контекст ЄС.

4. Досліджено, що Португалія, орієнтуючись на своє геополітичне становище та історію розвитку проводить свою зовнішню політику у напрямках Європи та Атлантики. Після переходу на демократичну сторону однією із головних задач для країни став вступ Португалії до Європейського Союзу. Це було обумовлено важливістю налагодження зв'язків із європейськими партнерами. Хоча вступ до ЄС потребував значних економічних та політичних змін, Португалія швидко виконала усі умови для вступу до об'єднання.

Вступ до ЄС дозволив Португалії розвинути економічні зв'язки та посилити товарообмін між країнами ЄС, модернізував економіку та створив можливості для трудової міграції. З'ясовано, що Португалія сприяє співробітництву між Європою та португаломовним світом, що розвиває вплив Європейського Союзу за межами континенту.

Дотримуючись проєвропейської політики, Португалія зберегла атлантичний напрям зовнішньої політики як один із ключових для Португалії. Країна підтримує стабільні відносини із Атлантичними країнами. Важливим аспектом атлантичної політики країни є білатеральні відносини із Сполученими Штатами Америки. Дві країни побудували відносини партнерства та дружби, які тривають донині, відзначені відданістю спільній обороні в рамках Атлантичного Альянсу. Міцні зв'язки між двома країнами також відображаються в добрій інтеграції португальсько-американської спільноти. Важливим аспектом відносин між Португалією та США є оборона та безпека, що обумовлено присутністю ВПС США на авіабазі Лажес.

Виокремлюючи специфіку політики Португалії, можна проаналізувати ініціативність Португалії у створенні європейсько-атлантичного діалогу. Створення ініціатив, які сприяють співробітництву між Європою та

Атлантикою свідчить про визначення Португалії як країни, що відіграє роль посередника між континентами.

5. Виявлено, що хоча Україна та Португалія є географічно віддаленими країнами співробітництво між ними активно розвивається. Португальська Республіка визнала Україну як суверенну державу 7 січня 1992 року. Дипломатичні відносини між обома країнами було встановлено 27 січня 1992 року. Посольство Португалії в Києві відкрито у грудні 1993 року. У березні 2000 р. в Лісабоні засновано Дипломатичне представництво України.

Португалія опираючись на свій європейський орієнтир розвиває та укріплює зв'язки з Україною, шляхом економіки. Сприятлива політика міграції у Португалії створила велику діаспору українців, які проживають у Португалії. Експорт та імпорт товарів та послуг має перспективу зростання та розширення. Португалія та Україна взаємовигідні одна для одної та відкривають нові території для розвитку ринків.

Активна позиція української сторони щодо всебічного співробітництва з Португалією сприяє становленню інтересу португальської сторони до розширення відносин, усвідомлення нею вигідності розвитку політичних, економічних, гуманітарних контактів з нашою країною.

6. З'ясовано, що Співтовариство португаломовних країн (порт. Comunidade dos Países de Língua Portuguesa) виступає як політичний проект, заснований на португальській мові, історичному зв'язку та спільному спадку держав-членів, які утворюють географічно розривний простір, але ідентифіковані тією самою мовою.

Окрім культурних та освітніх питань, СПЛП розвиває економічне співробітництво та намагається досягти спільних політичних дій. Її можна розглядати як відповідь на франкофонію та англофонію, хоча її діяльність все ще не дуже помітна. Існування СПЛП значною мірою можна розглядати, не тільки як інструмент для поширення португальської мови, але й для налагодження контактів, збільшення впливу, та пошук нових партнерів. Для

Португалії, як країни-засновниці Співтовариства, важливо підтримувати та посилювати співробітництво у межах СПЛП.

Передбачається, що значимість Співтовариства, ймовірно, зростатиме в найближчі роки, оскільки багато країн-членів розташовані в Південній Атлантиці – регіоні, який набуває все більшої актуальності в питаннях енергетики і безпеки. СПЯС може бути актором, на якого варто звернути увагу, якщо його сприймати як форум, що може сприяти відносинам між державами в Атлантичному басейні і за його межами, а також між країнами португаломовного світу.

Відносини Бразилії та Португалії тривають уже майже п'ять століть, починаючи з XVI століття, аж до наших днів. Відносини між ними невід'ємно пов'язані, оскільки на території Бразилії були португальські колонії. Вони продовжують бути пов'язані спільною мовою та родовими лініями португальських бразильців, які можна простежити вже сотні років. Бразилія — єдина країна Латинської Америки, де розмовляють португальською мовою. Велика діаспора португальців в Бразилії, створює важливий інтерес у зовнішній політиці Португалії.

Відносини між Бразилією та Португалією виходять далеко за рамки історичного виміру. Існує взаємний інтерес у використанні двостороннього політичного капіталу для збільшення торговельних та інвестиційних потоків і встановлення нових партнерств у сфері науки, технологій, культури та освіти.

Протягом 2018-2022 років між країнами відбулось значне погіршення. Головним чинником цього стало обрання президента Жаїра Болсонару, який робив неоднозначні заяви та проводив недемократичну політику. Сьогодні Бразилія і Португалія мають міцні взаємовідносини, про що свідчить спільність політичної і дипломатичної координації, а також економічного, соціального, культурного, правового, науково-технічного співробітництва.

Співпраця із Африканськими країнами є пріоритетом зовнішньої політики Португалії, що обґрунтовується перспективністю розвитку регіону. Економічне зростання Африки дає нові можливості співробітництва.

Португалія зосереджує свою увагу не лише на розвитку відносин із португаломовними країнами, а й з країнами Магрибу.

Проте колишні колонії, через спільну історію та мову, становлять пріоритет. Економічні показники демонструють посилення імпорту та експорту саме у Південну Африку. Відносини із Анголою знаходяться на етапі відновлення, через політичні конфлікти, проте мають перспективу до зростання. Відносини між Португалією та Мозамбік стійко розвиваються та покращуються, про що свідчить саміт 2022 року, де біло підписано 18 угод у різних сферах.

Португалія вбачає можливість, через розвиток відносин із африканськими країнами, покращення міжнародного становища власної держави. Завдяки ініціативам співробітництва між Європою та Африкою, Португалія прагне відігравати провідну роль у взаємодії континентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Матеріали з офіційних Інтернет-сайтів державних установ і міжнародних організацій

1. Інформація про українську громаду в Португалії. Сайт Посольства України в Португальській Республіці. URL: <https://portugal.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/240-ukrajinci-u-portugaliji/informaciya-pro-ukrayinsku-gromadu-v-portugaliji>.
2. Політичні відносини між Україною та Португалією. Сайт Посольства України в Португальській Республіці. URL: <https://portugal.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/236-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-portugalijeju>.
3. Договірні-правова база між Україною та Португалією. URL: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/ugodi_z_ukrain/?country=por
4. Португалія. NEWP. URL: <https://export.gov.ua/country/104-portugaliia>
5. "The Summit will be an important milestone in the relations" between Portugal and Mozambique. XXIII Governo - Republica Portuguesa. URL: <https://www.portugal.gov.pt/en/gc23/communication/news-item?i=the-summit-will-be-an-important-milestone-in-the-relations-between-portugal-and-mozambique&v=i=a-cimeira-sera-um-marco-muito-importante-nas-relacoes-entre-portugal-e-mocambique>
6. 18 agreements strengthen cooperation between Portugal and Mozambique. XXIII Governo - Republica Portuguesa. URL: <https://www.portugal.gov.pt/en/gc23/communication/news-item?i=18-agreements-strengthen-cooperation-between-portugal-and-mozambique>
7. About Us. aicep Portugal Global. URL: <https://www.portugalglobal.pt/EN/about-us/Pages/about-us.aspx>
8. African Development Bank and Portugal sign EUR 400 million guarantee agreement to underpin Lusophone Compact. African Development Bank. URL: <https://www.afdb.org/en/news-and-events/press-releases/african-development->

bank-and-portugal-sign-eur-400-million-guarantee-agreement-underpin-lusophone-compact-54541

9. Americas. Diplomatic Portal. URL:
<https://portaldiplomatico.mne.gov.pt/en/foreign-policy/regional-affairs/americas>
10. Angola. Diplomatic Portal. URL:
<https://portaldiplomatico.mne.gov.pt/en/bilateral-relations/general-countries/angola>
11. U.S. Relations With Portugal - United States Department of State. United States Department of State. URL: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-portugal/>
12. United States of America. Diplomatic Portal. URL:
<https://portaldiplomatico.mne.gov.pt/en/bilateral-relations/general-countries/united-states-of-america>
13. Community of Portuguese Speaking Countries. Diplomatic Portal. URL:
<https://portaldiplomatico.mne.gov.pt/en/foreign-policy/community-of-portuguese-speaking-countries#current-challenges>
14. Asia-Pacific Sustainable Development Goals Outlook. United Nations, 2017. URL: <https://doi.org/10.22617/tcs178699-2>
15. European Affairs. Diplomatic Portal. URL:
<https://portaldiplomatico.mne.gov.pt/en/foreign-policy/european-affairs#the-mfa-structure-aimed-at-coordinating-portugal-s-action-in-the-european-union>.
16. Minister of Foreign Affairs notes Portugal's strategic role. XXIII Governo - Republica Portuguesa. URL:
<https://www.portugal.gov.pt/en/gc23/communication/news-item?i=minister-of-foreign-affairs-notes-portugals-strategic-role>
17. Mozambique. Diplomatic Portal. URL:
<https://portaldiplomatico.mne.gov.pt/en/bilateral-relations/general-countries/mozambique-ing>
18. Portugal and the United Kingdom boost centuries-old relations. XXIII Governo - Republica Portuguesa. URL:

- <https://www.portugal.gov.pt/en/gc23/communication/news-item?i=portugal-and-the-united-kingdom-boost-centuries-old-relations>
19. Portugal at NATO. Portuguese Delegation to the North Atlantic Treaty Organization. URL: <https://otan.missaoportugal.mne.gov.pt/en/portugal-at-nato>
 20. Portugal: 40 Years of Democracy and Integration in the European Union | Heinrich Böll Stiftung | Brussels office - European Union. Heinrich-Böll-Stiftung. URL: <https://eu.boell.org/en/2014/03/25/portugal-40-years-democracy-and-integration-european-union>
 21. Portuguese Republic. Ministério das Relações Exteriores. URL: <https://www.gov.br/mre/en/subjects/bilateral-relations/all-countries/portuguese-republic>
 22. Press corner. European Commission - European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_4472
 23. Portugal's recovery and resilience plan. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resilience-facility/portugals-recovery-and-resilience-plan_en
 24. Relations with the Community of Portuguese-speaking Countries (CPLP) and draft cooperation agreement between UNESCO and that organization. Paris : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2000. 7 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000120319>
 25. SEFSTAT – Portal de Estatística. URL: <https://sefstat.sef.pt/forms/evolucao.aspx>
 26. What the MFA does. Diplomatic Portal. URL: <https://portaldiplomatico.mne.gov.pt/en/about-us/who-we-are/what-the-mfa-does>
 27. World Portuguese Language Day. UNESCO. URL: <https://www.unesco.org/en/days/portuguese-language>

Міжнародні договори, угоди, декларації, документи міжнародних організацій, самітів, зустрічей

28. Agreement between the European Economic Community and the Republic of Iceland and adopting provisions for its implementation : Agreement of 19.12.1972 no. No 2842/72.
29. Confidential circular sent to the Portuguese Diplomatic Missions (18 January 1971). CVCE. URL: https://www.cvce.eu/obj/confidential_circular_sent_to_the_portuguese_diplomatic_missions_18_january_1971-en-095b2257-2bc0-4e39-9789-a548ee1791c0.html.
30. Paris Declaration and Accra Agenda for Action - OECD. URL: <https://www.oecd.org/dac/effectiveness/parisdeclarationandaccraagendaforaction.htm>

Промови, інтерв'ю політичних діячів

31. CorPower Ocean – Oceans of potential in a time of profound change: An interview with Portugal's Minister of the Sea Ricardo Serrão Santos. CorPower Ocean. URL: <https://corpowersocean.com/oceans-of-potential-in-a-time-of-profound-change-an-interview-with-portugals-minister-of-the-sea-ricardo-serraosantos/>

Мемуари, праці політичних діячів

32. Fitch Upgrades Mozambique to 'CCC+'; Removes From UCO. Fitch Ratings. URL: <https://www.fitchratings.com/research/sovereigns/fitch-upgrades-mozambique-to-ccc-removes-from-uco-26-08-2022>

Матеріали з медіа джерел

33. Португалія підтримуватиме відбудову України - Мінекономіки. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3645346-portugalia-pidtrimuvatime-vidbudovu-ukraini-minekonomiki.html>

34. Португалія про вступ України до ЄС: потрібно створити умови, щоб це стало реальним. Новини України - останні новини України сьогодні - УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/politics/portugaliya-pro-vstup-ukrajini-doyes-potribno-stvoriti-umovi-shchob-ce-stalo-realnim-novini-ukrajina-11836026.html>
35. European military mission to Mozambique approved in June. EU 2021. URL: <https://www.2021portugal.eu/en/news/european-military-mission-to-mozambique-approved-in-june/>
36. Португалія прийняла понад 50 тисяч біженців із України. Інформаційне агентство Українські Національні Новини (УНН). Всі онлайн новини дня в Україні за сьогодні - найсвіжіші, останні, головні. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1993642-portugaliya-priynyala-ponad-50-tisyach-bizhentsiv-iz-ukrayini>
37. Mozambique: Portugal still main EU trade partner despite Covid as summit starts. Club of Mozambique. URL: <https://clubofmozambique.com/news/mozambique-portugal-still-main-eu-trade-partner-despite-covid-as-summit-starts-223971>
38. Португалія розпочала своє четверте головування в ЄС. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3164559-portugalia-rozpocala-svoe-cetverte-golovuvanna-v-es.html>
39. Activity - Camões - Instituto da Cooperação e da Língua. Início - Camões - Instituto da Cooperação e da Língua. URL: <https://www.instituto-camoes.pt/en/activity-camoes/what-we-do/co-operation/activity>
40. Україна-Португалія: найперспективніші галузі для співробітництва | Checkpoint. Checkpoint Bussines Media. URL: <https://ckp.in.ua/news/11158>
41. 2021-2030 National ocean strategy | IFLR1000. IFLR1000 - The guide to the world's leading financial law firms. URL: <https://www.iflr1000.com/NewsAndAnalysis/2021-2030-National-ocean-strategy/Index/12456>

42. Brazil's Lula begins reviving ties with Portugal. Los Angeles Times. URL: <https://www.latimes.com/world-nation/story/2022-11-18/brazils-lula-looks-to-revive-neglected-ties-with-portugal>
43. Herald R. Biden signs legislation to strengthen U.S.-Portuguese relations. O Jornal. URL: <https://www.heraldnews.com/story/news/local/ojornal/2022/12/27/biden-signs-legislation-to-strengthen-u-s-portuguese-relations/69757838007/>
44. Luso-American Development Foundation (FLAD) - SiPN. SiPN. URL: <https://studyinportugalnetwork.com/about-sipn/flad-pt/>
45. Mediterranean Dialogue: Portugal and the Maghreb: Two old acquaintances. Friedrich Naumann Foundation. URL: <https://www.freiheit.org/spain-italy-portugal-and-mediterranean-dialogue/portugal-and-maghreb-two-old-acquaintances>
46. Only 5% of imported energy in Portugal from Russia. The Portugal News - Home Page of Portugal's National Newspaper in English. URL: <https://www.theportugalnews.com/news/2022-03-28/only-5-of-imported-energy-in-portugal-from-russia/66081>
47. Portugal pledges continued strong relations with Brazil. The Portugal News. URL: <https://www.theportugalnews.com/news/portugal-pledges-continued-strong-relations-with-brazil/47355>
48. Portugal: one of the EU countries least affected by Russia's war on Ukraine. idealista. URL: <https://www.idealista.pt/en/news/financial-advice-in-portugal/2022/06/02/5024-portugal-one-of-the-eu-countries-least-affected-by-russias-war-on-ukraine>
49. Portugal's Top 10 Exports and Imports - Tracking Docket. Tracking Docket. URL: <https://www.trackingdocket.com/portugal-top-exports-imports/>
50. President of Brazil not welcome in Portugal. The Portugal News. URL: <https://www.theportugalnews.com/news/president-of-brazil-not-welcome-in-portugal/50641>

51. Prime Minister proposes the creation of a group of Atlantic countries in the European Union. XXIII Governo - Republica Portuguesa. URL: <https://www.portugal.gov.pt/en/gc23/communication/news-item?i=prime-minister-proposes-the-creation-of-a-group-of-atlantic-countries-in-the-european-union>
52. The Community of Portuguese-Speaking Countries (CPLP) and AKDN sign a Protocol of Cooperation. Aga Khan Development Network. URL: <https://the.akdn/en/resources-media/whats-new/press-release/community-portuguese-speaking-countries-cplp-and-akdn-sign-protocol-cooperation>
53. The European Union and Economic Reforms: The Case of Spain - Elcano Royal Institute. Elcano Royal Institute. URL: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/work-document/the-european-union-and-economic-reforms-the-case-of-spain/>
54. The Portuguese Diaspora. Pilot Guides. URL: <https://www.pilotguides.com/study-guides/the-portuguese-diaspora/>
55. The Portuguese Diaspora. PILOT GUIDES. URL: <https://www.pilotguides.com/study-guides/the-portuguese-diaspora/>
56. Thousands in Angola's capital protest alleged electoral fraud. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/africa/thousands-angolas-capital-protest-alleged-electoral-fraud-2022-09-24/>
57. Why Portuguese is Brazil's official language. PlanetSpark. URL: <https://www.planetspark.in/elements/why-portuguese-is-brazils-official-language>
58. With a 'back to normality' message, Brazil's Lula seeks to improve foreign ties. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/americas/cop27-portugal-brazils-lula-mission-improve-foreign-ties-2022-11-18/>

Статистика

59. Португалія. NEWP. URL: <https://export.gov.ua/country/104-portugaliia>

60. Portugal Exports from South Africa - 2023 Data 2024 Forecast 1988-2022 Historical. TRADING ECONOMICS. URL: <https://tradingeconomics.com/portugal/exports/south-africa>
61. Portugal Imports from South Africa - 2023 Data 2024 Forecast 1988-2022 Historical. TRADING ECONOMICS. URL: <https://tradingeconomics.com/portugal/imports/south-africa>
62. Portuguese Brazilians - Wikipedia. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Portuguese_Brazilians
63. The Community of Portuguese Language Countries. Vivid Maps. URL: <https://vividmaps.com/community-of-portuguese-language/>
64. Portuguese language - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Portuguese_language
65. Політичні відносини між Україною та Португалією. Сайт Посольства України в Португальській Республіці. URL: <https://portugal.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/236-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-portugalijeju>

Література

Монографії, підручники, посібники

66. Палагнюк Ю.В. Чотири розширення ЄС у 20 столітті: Мультимедійний підручник «Управління в ЄС та політика європейської інтеграції». URL: <https://eugov.chmnu.edu.ua/>
67. Рудько С. О. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період: навч. посіб. Острог : Нац. ун-ту «Острозька акад.», 2012. 412 с.
68. Countries P.-s. Legislação do trabalho nos países de língua portuguesa. [Coimbra] : Coimbra Editora, 2006. 1075 p.
69. Sanches E. The community of Portuguese Language Speaking Countries: The role of language in a globalizing world. Lisbon, 2014. 23 p.
70. The Oxford handbook of Portuguese politics. Jorge M. Fernandes, Pedro C. Magalhães, António Costa Pinto (Ed.) Oxford: Oxford University Press, 2022.

Довідники та енциклопедії

71. 1986 enlargement of the European Communities // Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/1986_enlargement_of_the_European_Communities.
72. Anglo-Portuguese Alliance - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Anglo-Portuguese_Alliance
73. Anglo-Portuguese Convention | United Kingdom-Portugal [1891]. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/Anglo-Portuguese-Convention>
74. Catherine Delano Smith, Marion Kaplan, Ilídio Melo Peres do Amaral. Portugal | History, Flag, Population, Cities, Map, & Facts. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/place/Portugal>
75. Brazil–Portugal relations - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Brazil-Portugal_relations#20th_century
76. Contributors to Wikimedia projects. Mozambique–Portugal relations - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Mozambique-Portugal_relations#cite_note-Bilateral-3
77. Mediterranean Dialogue: Portugal and the Maghreb: Two old acquaintances. Friedrich Naumann Foundation. URL: <https://www.freiheit.org/spain-italy-portugal-and-mediterranean-dialogue/portugal-and-maghreb-two-old-acquaintances>
78. Mufwene S. S. Lingua franca | linguistics. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/lingua-franca>
79. Portugal - Brazil and East Timor. Country Studies. URL: <https://countrystudies.us/portugal/95.htm>
80. Portugal–United States relations - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Portugal-United_States_relations

81. Portuguese - Worldwide distribution. Worlddata.info. URL:
<https://www.worlddata.info/languages/portuguese.php>
82. Portuguese | Ethnologue Free. Ethnologue. URL:
<https://www.ethnologue.com/language/por/>
83. Portuguese Brazilians - Wikipedia. Wikipedia. URL:
https://en.wikipedia.org/wiki/Portuguese_Brazilians
84. Theory and reform in the European Union. Manchester : Manchester University Press, 1999. 174 p.
85. Portuguese language - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL:
https://en.wikipedia.org/wiki/Portuguese_language
86. The Community of Portuguese Language Countries. Vivid Maps. URL:
<https://vividmaps.com/community-of-portuguese-language/>.

Статті

87. Богданова Т., Каленюк О. Пріоритети зовнішньої політики Португалії у XXI столітті // Старожитності Лукомор'я. 2023. №2. С. 96-105.
88. Зінько І. Сучасна позиція Португальської Республіки у міжнародних організаціях. Вісник Львівського університету. 2020. № 48. С. 38–54.
89. Огнівець І. Розвиток українсько-португальських відносин в умовах протидії російській гібридній війні // Україна дипломатична. 2021. Вип. 22. С. 311-321.
90. Марцинюк М. П. Міграційний феномен Португалії: еміграційно-імміграційний баланс до і після вступу в Європейський Союз (1974–2001 рр.) // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2015. Вип. 22(1). С. 106-112.
91. Троненко Р. В., Шаров О. М. Паралелі та меридіани співпраці: португальські перспективи України // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2009. Вип. 15. С. 129-134.

92. Худолій А. О. Імміграція в Португалію в ХХІ столітті // Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія : Політичні науки. 2018. № 3. С. 42-47.
93. Angolan-Portuguese relations. The Economist Intelligence Unit. URL: <https://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1857231169>
94. Ferreira N. Lusophone Africa: Past, Present and Future. Academia Letters. 2021. URL: <https://doi.org/10.20935/al2106>
95. Figueira C. The Portuguese experience of promotion of national language and culture abroad. Mélanges de l'École française de Rome. Italie et Méditerranée. 2002. Vol. 114, no. 1. P. 151–162. URL: <https://doi.org/10.3406/mefr.2002.9847>
96. Fonseca J. A Brief History of Brazil. The New York Times Web Archive. URL: https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/fodors/top/features/travel/destinations/centralandsouthamerica/brazil/riodejaneiro/fdrs_feat_129_9.html?pagewanted=1
97. Golden visas: Europe for sale?. Investigate Europe. URL: <https://www.investigate-europe.eu/en/2023/golden-visas-europe-for-sale/>
98. Ferreira Gomes N. E. The role of Portugal in Euro-Latin American Relations. URL: <https://www.redalyc.org/pdf/4135/413536166010.pdf>
99. Huntington S. P. The Clash of Civilizations?. Foreign Affairs. 1993. Vol. 72, no. 3. P. 22. URL: <https://doi.org/10.2307/20045621>
100. Magone J. The Europeanization of Portugal (1986-2006). A Critical View. Nasao Defeca. 2006. Vol. 115, no. 3. P. 9–28.
101. Makan A. How Portugal Quietly Became a Migration Hub. Foreign Policy. URL: <https://foreignpolicy.com/2022/05/21/portugal-europe-migration-undocumented-work-residency-citizenship-south-asia/>
102. Mormul J. The Community of Portuguese Language Countries (CPLP) and the Luso-African identity. Politeja. 2021. Vol. 17, no. 5 (68). P. 193–215. URL: <https://doi.org/10.12797/politeja.17.2020.68.10>
103. Portugal and The European Community. Europe information. 1979. Vol. 23, no. 79. P. 13.

104. Portugal - Exports Of Goods And Services (% Of GDP) - 2023 Data 2024 Forecast 1960-2021 Historical. TRADING ECONOMICS | 20 million INDICATORS FROM 196 COUNTRIES. URL: <https://tradingeconomics.com/portugal/exports-of-goods-and-services-percent-of-gdp-wb-data.html>
105. Portugal Exports from South Africa - 2023 Data 2024 Forecast 1988-2022 Historical. TRADING ECONOMICS. URL: <https://tradingeconomics.com/portugal/exports/south-africa>
106. Raimundo A. J. The Europeanisation of national foreign policy: Portuguese foreign policy towards Angola and Mozambique, 1978-2010 : extended abstract of doctoral dissertation. London, 2012. 192 p.
107. Rosales, M.V., Machado, V.P. (2019). Contemporary Portuguese Migration Experiences in Brazil: Old Routes, New Trends. In: Pereira, C., Azevedo, J. (eds) New and Old Routes of Portuguese Emigration. IMISCOE Research Series. Springer, Cham. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-15134-8_10
108. Roy D. Brazil's Global Ambitions. Council on Foreign Relations. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/brazils-global-ambitions>
109. Royo, Sebastián. « Lessons from Spain and Portugal in the European Union after 20 years », *Pôle Sud*, vol. 26, no. 1, 2007, pp. 19-45.
110. Ruiz J. The Portuguese Republic at One Hundred, ed. Richard Herr and António Costa Pinto. *The English Historical Review*. 2016. Vol. 131, no. 550. P. 703–704. URL: <https://doi.org/10.1093/ehr/cew109>
111. Santos, I.A. The Portuguese language orthographic agreement of 1990: Principles and applications. 2. 235-245. 10.3309/1989-578X-10-12.
112. Sen A. K. Democracy as a Universal Value. *Journal of Democracy*. 1999. Vol. 10, no. 3. P. 3–17. URL: <https://doi.org/10.1353/jod.1999.0055>
113. Strategic Concept for Portuguese Development Cooperation 2014-2020: Governo de Portugal. 2018 – 42p.

114. Teles A. F. Portugal and Cultural Diplomacy. Institute for Cultural Diplomacy. P. 10. URL: <https://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/portugal-and-cd.pdf>
115. Valada F. M. Portuguese Language Orthographic Agreement of 1990: Inconsistency and Homographs. ATINER's Conference Paper Series LIT2012-0290, Brussels. 16p.

Автореферати дисертацій

116. Мачітідзе І.Ю. Інтеграція українських іммігрантів в Іспанії та Португалії в контексті міграційної політики Європейського Союзу : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв, 2012. 20 с.